

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

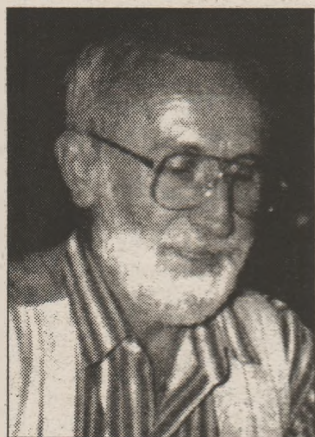
10 - 16 decembrie 1997

(Anul XXX)

49

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Alexandru CHIRA:

**„Mă consider
un maestru
al utopiei”**

(pag. 12-13)

**STRIGOI
ȘI SFINȚI**

(pag. 3)

**DIAGONALE
de Monica Lovinescu:**

**„Cartea Neagră
a comunismului”**

(pag. 7)

**CRONICA
LITERARĂ**

(pag. 4)

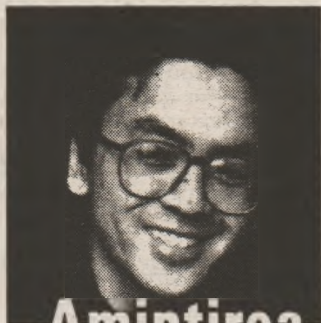
Monologul președintelui cu țara

(pag. 11)

H. ZINCĂ:

**Februarie
'65**

(pag. 14)

**Kazuo
Ishiguro:**

**„Amintirea palidă
a munților”**

(pag. 20-21)

**DETECTORUL
DE
MINCIUNI**

(pag. 10)

**Selecția naturală
a vizelor**

(pag. 2)

Critica revizuirii

NU MĂ JOC cu vorbele, când întorc titlul serialului lui Gheorghe Grigurcu (*Revizuirea criticii*) pe care *România literară* îl publică în patru numere începând de săptămîna trecută. După cum am arătat, în cîteva rînduri, sînt absolut de acord cu ideea revizuirii. Poezia, proza, dramaturgia, critica din anii comunismului trebuie să suporte această probă de foc, fiind evident că noi nu mai citim astăzi la fel ca ieri operele scrise și tipărite în condițiile cenzurii. Dar mi se pare util să privim cu ochi critic revizuirea însăși - de unde titlul editorialului meu - dacă nu dorim să transformăm o operațiune necesară (în fond, inevitabilă) într-un prilej de dispută sterilă, ca un meci de ping-pong, în care să ne aruncăm unii altora mingea la nesfîrșit.

Se înțelege că împărtășesc, din articolele lui Gheorghe Grigurcu, în afara principiului care le călăuzește, o bună parte din observații și din concluzii. Sînt și eu de părere că i-ar fi prins bine lumii literare - ca și celei politice, de altfel - o mai mare sinceritate, o rupere declarată cu trecutul, prin recunoașterea compromisurilor și a greșelilor. Adevărul se cădea spus nu numai în ceea ce îi privește pe alții. Trebuia să începem cu noi înșine. Și, neîndoindu-ne, revizuirea merita să aibă și eficacitate practică. Afta vreme cît din manuale absentează în continuare scriitori și critici importanți, marginalizați decenii la rînd, dar se lăfăie, ca și înainte, cîțiva dintre zelatorii comuniști, e cazul să ne întrebăm, odată cu Gheorghe Grigurcu, dacă toată polemica nu e cumva fără finalitate?

Nu se poate însă reduce revizuirea la sinceritate și nici la o morală abstractă, pe deasupra împrejurărilor istorice. Cenzura nu numai a mutilat literatura, dar a silit-o să se apere, să-și crezeze mecanisme de supraviețuire, ca niște ființe de uscat care ar învăța să respire sub apă.

Principală eroare a revizuirilor constă în amalgamarea de autori și de opere, de epoci și de momente. Din serialul lui Gheorghe Grigurcu, un cititor neprevenit poate trage concluzia că, de la Nicolae Moraru la E. Simion, toată critica anilor '50-'80 a fost o apă și un pământ. Lipsa unui criteriu de valoare, face ca un simplu activist cultural, pe care istoria literaturii nu-l va reține decît într-un subcapitol consacrat proletcultismului, să stea alături de un critic adevărat, a cărui acțiune a fost deseori salutară pentru o literatură aflată mereu în primejdie. Sub cuvînt că nu și-au pus niciodată cenușa în cap, Gheorghe Grigurcu le interzice unor critici dreptul la convertire. Spre deosebire de autorul serialului, eu nu cred că Ov.S. Crohmălniceanu a fost doar un oportunist care a trecut de la broșura *Despre realismul socialist* la un sprijin activ acordat prozatorilor generației '80. După cum nu pot ignora remarcabila sa contribuție la repunerea în circulație a scriitorilor interbelici, indiferent de valabilitatea astăzi a celor dinții „reconsiderări” pe care le-a scris despre Ion Barbu sau L. Rebreanu, mai ales că, în texte ulterioare, Ov.S. Crohmălniceanu și-a dovedit din plin perspicacitatea critică. Este nedrept să-i aplici metoda lui M. Nițescu unui critic ca Al. Piru: cele cîteva fraze îngust-ideologice de la relansarea lui (după un deceniu și mai bine de excludere din viața literară) nu trag atît de greu încît să-i compromită moral toată opera de critic și de istoric literar.

(Continuare în pag. 7)

CONTRAFORT

de *Mircea
Mihăilescu*

Selecția naturală a vizelor

MEDIATIZATE până la saturație de către o televiziune în permanentă alergătură după imagini decorative, tête-à-tête-urile președinților Chirac și Constantinescu păreau să anunțe pentru români nu doar faza ultimă, a fristii deasupra tortului, a procesului de francofonizare, ci și europenizarea instantanee: ca tot românul, franceza am supt-o odată cu laptele matern; pașaport avem; dl. Băsescu, dentistul șoselelor, extrage găurile din autostrăzile spre Vest; cu bani ne-a blagoslovit dl. Ciomara; automobile cu catalizator se găsesc. Ce mai, paradisul turismului!

Spre a demonstra continuitatea de gândire între președinție și ministerul de externe, dl. Severin a declarat că se află în faze înaintate de discuție cu mai multe țări europene pentru anularea vizelor în cazul jurnaliștilor, universitarilor, artiștilor sau oamenilor de afaceri. Aceste categorii sociale vor fi asimilate, în linii mari, diplomaților, și nu vor întâmpina, zice-se, nici un fel de greutate de a călători, în curând, în spațiul intens protejat al țărilor europene avansate. Lăsând de-o parte subtila împărțire a românilor în mai multe categorii, în cetățeni de vază și restul populației, văd în propozițiile domnului Severin o încercare de a-i reduce la tăcere (măcar cele două luni de care are nevoie ca de aer până la buclucașă verificare!) pe cei care l-au contestat mai acerb - adică jurnaliștii și intelectualitatea critică.

Pe de altă parte, e o bucurie că mulți dintre românii peste care dai în străinătate se află acolo, și nu în țară: cerșetori, hoți, tâlhari la drumul mare (sau la metrou), bande criminale perfect organizate etc. Om trecut prin furciile caudine ale exigentelor ambasadă occidentale, te întrebi: bine-bine, dar cum au ajuns indivizii ăștia la München, la Paris sau la Madrid?! Cum naiba de fostul meu vecin Rupi Căldăraru (numele conține și meseria!) intră în spațiul Schengen ca-n brinză, pe când celălalt vecin al meu, respectat universitar și prozator, face crize gastrice de câte ori e invitat la vreo conferință internațională și trebuie să dea piept cu cerberii ambasadelor? Încă un paradox româno-european: deși nu primesc vize din partea țărilor occidentale, românii călătoresc pe rupe!

Relațiile noastre cu Franța, de la Banul Măracine și Petru Cercel la Napoleon al III-lea, au fost, se spune, relații privilegiate. Relații între surori iubitoare. Odată cu căderea cortinei de fier (și neuitând unele episoade mai puțin plăcute, precum acela al lui Antonescu care s-a aliat nu cu învinsa Franța, ci cu învingătoarea acesteia!) vechia iubire s-a evaporat, iar singurele semne de francofonie au fost, decenii în șir, cărțile de prin anticariate, ziarul comunist *L'Humanité* și revista *Pif*. Prea absorbiți să ne cultivăm nou descoperită slavofilie, am uitat și de *Râm* și de *frânci*. E drept că între timp occidentalii au inventat diabolica procedură a vizelor, un fel de selecție artificială posterioară marii selecții naturale operate de bolșevici.

Am constatat că unul dintre fotoliile neamenințate în nici un fel de aripă neagră a remanierii a fost ministerul de externe. Asta în ciuda catastrofei prestații a d-lui Adrian Severin (vă mai amintiți de „profesioniștii” din cadrul ministerului? dar de „spioniștii” din presă și de la conducerea partidelor?). Catastrofa în toate sensurile, mai puțin într-unul: sesizând ambițiile planetare ale d-lui Constantinescu, ministrul de externe s-a dat politicos un pas înapoi și l-a lăsat pe președinte să străbată în lung și-n lat planeta. Lovitură de maestru: adăpostit după pulpana cotrocenă, dl. Severin a devenit mai intangibil decât Bivolaru!

Cele două întâmplări la care am să mă refer nu fac, așadar, atingere imaginii d-lui Severin, ci adevăratului ministru de externe al României: dl. Emil Constantinescu. A stârmit multă zarvă refuzul ambasadei franceze de a elibera vize naționalei române de tenis cu piciorul (vicecampionă europeană). Niște funcționari obtuși nu au dorit, pur și simplu, să le îngăduie românilor

să-și apere șansa într-o confruntare europeană. Și asta tocmai când Franța cântă, patetic, pe post de soprană politică, aria liberei circulații a informației și a persoanelor.

Al doilea incident îl are ca erou nedorit pe marele prozator Mircea Nedelciu. Opinia publică de la noi cunoaște bine starea dramatică în care se află liderul generației literare '80. Țintuit într-un cărucior cu roțile de o maladie ce nu poate fi tratată în România, el urma să se deplaseze în Franța, pentru un control menit să stabilească faza în care se află boala. Deși înaintase la serviciul consular toate actele trebuincioase (invitație, confirmarea spitalului din Martigues că Mircea Nedelciu este așteptat pentru control și tratament), deși depusese în bancă suma de bani necesară, deși își cum-părase biletul de avion tur-retur pentru Marsilia (nu din proprie inițiativă, ci pentru că așa pretinde procedura consulatului francez, de a avea, în momentul când depui actele, biletul de călătorie asupra ta), cu un cinism incalificabil ambasada franceză îi refuză viza!

Ar mai trebui spus că Mircea Nedelciu a călătorit de mai multe ori în Franța, că a lucrat la Universitatea din Montpellier ca lector de literatură română, că a fost operat acolo și că personalitatea sa a lăsat în mediile intelectuale o impresie excelentă. Se va spune că refuzul acestei vize e un simplu accident, că atâția alți români călătoresc ne-stingheriți în Franța. Adevărat, până la un punct. Dar când suntem tratați drept țări de mână a paisprezecea chiar în comparație cu vecinii est-europeni, nu prea mai e în regulă.

Dacă la asta conduc îmbrățișările fraternală între președinții României și Franței, dacă demagogia politicianistă ne aruncă mai adânc spre haurile asiatice, atunci la ce-a ajutat „profesionalismul” protejaților lui Adrian Severin? La păstrarea în funcții a securiștilor infiltrați din greu încă de pe vremea lui Ceaușescu? Nu mai știu, de fapt, cine e duplicitar: dl. Chirac atunci când îl ține pe genunchi pe mai-marele României și îi promite în căsătorie fata cea mare și trei sferturi din împărăția francofonă, sau duoul extremist Constantinescu-Severin, atunci când face afirmații fără acoperire?

O altă ipoteză ar fi că dl. Chirac e sabotat de propria administrație. Ce altceva să înțelegem din cinicul joc de-a uita viza, nu e viza, chiar a doua zi după ce șeful statului dă toate asigurările că frățestile legături franco-române au trecut de plafonul norilor? Unde e farsa, unde e minciuna, unde e trădarea? Protestul lui Mircea Nedelciu, care atrăgea atenția asupra unei situații generale, nu trebuie privit ca un strigăt rătat al cuiva ajuns la ananghie. El ne arată că deși în ficțiunea francofonă ne situăm sus de tot, printre vedete, în spațiul real al politicii europene (pentru că despre asta e vorba, în fond!) ne aflăm pe treapta cea mai de jos, alături de populații, și nu alături de popoare.

„Viza de om” (și nu de scriitor sau de bolnav) pe care o pretinde, nu fără patetism, Mircea Nedelciu pare a fi, în momentul de față, una dintre cele mai greu de atins desiderate ale românilor. Că ne place sau nu, că e nedrept sau nu, realitatea politicii internaționale ne spune că nu intrăm în nici un fel de calcul al marilor puteri occidentale. Aș observa că pe cât se înțelesc sărutările dintre președintele român și alți șefi de state (ca-n monumentalul „Ne pupăm cu muci și ne despărțim foarte lacrimoși!” al lui Caragiale!), cu atât mai tare ni se trântesc în nas ușile ambasadelor. Ce-o mai fi și asta?! Oare nu primele roade ale *post-tranziției în politica externă* românească?

Până una-alta, să ne consolăm că românii călătoresc, și încă foarte mult, de nu chiar neconținut, fără probleme în obținerea vizelor, prin președintele său. Care președinte ne-a asigurat („în direct și la o oră de vârf”, cum îi plăcea d-lui Petre Mihai Băcanu) că e sănătos tun.

Spre deosebire de mare parte din supușii săi.

POST-RESTANT

de *Constanta
Buzea*

SPER și nu prea, ca timpul să mă contrazică, prin organizarea cât mai curând a unui salon plin de numele și de splendorile refuzaților mei. Sper și nu prea, pentru că gustul lumii, chiar dacă e mereu în prefacere, lucrul acesta se întâmplă întotdeauna după legile impecabile, stricte, ale bunului gust. Speranța mea, deci, nu este neapărat o risipă de ironie bonomă ci se vrea o provocare a energiilor autorilor dotați cât de cât cu inteligență artistică, dar care din varii pricini nu își iau în serios primele impulsuri și care din ignoranță cred că a fi autor este același lucru cu a fi scriitor adevărat. Macar câțiva dintre cei care ne scriu și, metaforic vorbind, se așteaptă la o protecție caldută ca de lichid amniotic în spațiul acestei rubrici, vor înțelege exact că drumul lor, dacă nu se oprește aici, urmează o naștere grea și o viață de efort crâncen, o viață ca de front în care, de când lumea, pier cei slabi. ☒ Se apropie Sărbătorile, ciutorul devine deodată gales, se indulcește și iartă dacă îi oferi prilejul de a surăde colaborând mucalit la alegerea verdictului pentru textele puse la bătaie. ☒ Din Podoleni-Neamț am primit un plic cu versuri. Autorul dorește un răspuns pe adresa de-acasă. Spune: „Am adoptat procedura plicului în plic deoarece se apropie un eveniment important pentru mine și până la aceea dată aș vrea să cunosc CERTITUDINEA: poeziile mele merită aprecieri pozitive sau sunt încercările unui poet întârziat?” Am ales cu grijă mostra, care are hazul ei trist, și care a înclinat ferm talgerul către refuz. „La Marele Popas al Destinului/(ținut în cer)/ Judecătorul Suprem: VINOVAȚ/ de NESIMȚIRE/ fiind condamnat: pe VIAȚĂ/ la DRAGOSTE de ființă.// Și asta tocmai pe nesuferita/ planetă-celulă Pământ, OF!”. De n-ar fi cumva, evenimentul cel important, logodnă sau căsătorie, și fata să-i fi condiționat autorului fericirea în schimbul unui certificat de talent! În plicul pe care mi l-a pus la dispoziție, timbrat și cu adresa podoleană gata scrisă, îi voi comunica, negreșit, numărul revistei cu verdictul, pe care va trebui să și-l procure singur, măcar atâta efort să facă, pentru a afla, a cunoaște, vorba d-sale, CERTITUDINEA. (Virgil Valeriu Bichescu, 26 ani) ☒ V-am dat nu prea demult un răspuns incurajator, și am făcut-o cu duioșie pentru cele câteva momente de transfigurare lirică reală. Textele de-acum rămân în limitele aceluiași fior, dar mi-aș fi dorit, recunosc, mult mai mult, saltul nu s-a făcut. (Juliana B. Iași) ☒ Am certitudinea că nu veți scrie nici mai bine, nici mai rău odată cu trecerea timpului. De parcă clipa de grație ați acceptat-o numai atunci când nici nu vă frige, nici nu vă degeră dreapta. (E.M., București) ☒ Dacă nu sunteți bolnav, dacă numai sufletul vă doare, nu aveți motiv să fiți atât de obosit și de deprimat. Rulați în zone neantice mica jucărie a poeziei, care, de la un text la altul vă încarcă, prin repetare, prin monotonie, de una și aceeași imagine a deznădejdiei și mahnirii. La 17 ani firile poetice străbat un deșert (interior) care nu este, din fericire, fără margini. Ați citit vreodată serios, ca pe un text fundamental necesar și salvator, *Micul Prinț?* (Laurențiu Blaga, Reghin) ☒ Chiar dacă un pic mai vârstnic decât L.B. din Reghin și mai puțin înclinat spre a vă plânge de senzația de gol și incertitudine, o faceți totuși, răsfațându-vă și autocontemplându-vă sub greutatea de flutură a unor rani superficiale, numai și numai pentru a vă impresiona martorii preferați, iubita, prietenii, dușmanii. Declarativ până în măduva oaselor în unele texte, puteți candida la *salonul refuzaților* cu aceste două strofe: „Dacă soarele-i soare și luna-i lună/ Dacă toată lumea rea poate fi bună/ Am să rămân aici să trăiesc/ Lângă prietenul dușman pe care-l iubesc.// Și dacă o clipă mă pierd în lumi paralele// Voi nu uitați că sufletul este avere/ Este realitatea obiectivă ce rămâne-n urma mea/ Este tezaurul pe care nimeni nu-l poate fura?” În fine, aș avea o mare rugămintă la dv., nu-mi mai trimiteți și a treia oară aceleași texte. Faceți-vă o însemnărică pe o hârtioară, bifați vechiturile, și pe măsură ce-mi expediți noutățile, bifați-le și pe acestea. Mulțumesc! (Gabriel Carol Dinu, București) ☒ Și tot pentru salonul cu pricina, un penultim candidat, și cel mai strășnic, pentru că dumealui nu ne scrie la *post-restant* ci la...*post-scriptum*. Și iată cu ce mirabile și vătămate de candoare versuri o face: „Aș vrea/ în aer să mă-nprăstii/ să simt/ cum mă respir în piept/ și-atunci când fulger, în mine să o fac/ să-nvăț a și uita/ și munte să mă-nalt/ aș vrea,.../ din nori să plouă tot cu mine/ pământul/ din care/ floare uneori răsar/ în părul dragei mele,/ iar alteori/ mă nasc/ să-nșel doar fetele morgana./ Aș vrea/ și pană ca să fiu/ ce-nșiră versuri/tot pe mine”. (Claudiu, București) ☒ În fine, dezarmez stupefiată de formula de adresare *Bună!* cu care m-am trezit desfăcând plicul ce conține un text în proză scris de mână. La scurtimea lui mă așteptam să fie o capodoperă. Sunt incapabilă să mă revolt de enormitatea viselor autoarei. Dar nu este vorba decât de o compunere școlărească mediocră, fără nici o șansă de publicare în revistă, și cu atât mai puțin în volum. (Nadia Maftei, București).

România literară

Editată de:

- *Fundația "România literară", cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă și al Ministerului Culturii*

Director: Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanta Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Nina Pruteanu (corectură).

Colaboratori permanenți: Marina Constantinescu (teatru), Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Ruxandra Dinu, George Șipoș (corectură).

Correspondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Köln).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administratia: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (correspondență și difuzare în străinătate), Elena Ciupuliga (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare), Mihai Minculescu, Victor Ciupuliga (fotoreporter).

E-MAIL: romlit@buc.soros.ro și romlit@romlit.sfos.ro

HTTP://[ROMLIT.SFOS.RO](http://romlit.sfos.ro)
HTTP://[WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT](http://www.sfos.ro/news/romlit)
HTTP://[WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT](http://www.kappa.ro/news/romlit)

Strigoii și sfinții

E adevărat, au greșit, ce vreți, oameni și ei!, comisarii poporului, punind, în marșul lor triumfal, elemente ale clasei muncitoare în ascensiune să facă praf cu baroasele monumentale Marii Uniri de lingă Fundația Regele Ferdinand, au greșit făcând zob statuia înțeleptului Rege Carol I ce sta între celelalte, ale voievozilor întregitori de neam, din curtea aceleiași Fundații, au greșit, da, dar ce compensație prodiguă a avut loc după aceea, în anii socialismului victorios! Statuia Ostașului Eliberator, au degetul mereu pe trăgaci, a fost cu grijă desprinsă de pe soclul ei din Copou și mutată, respectuos, între ceilalți ostași eroi în cimitirul Eternitatea, încolo, anii de mărețe victorii și împliniri au rămas în calea ieșeanului la fel de vii ca în primul lor ceas de transfigurare artistică. Sus, pe Universitate, continuă și-acum să-i supravegheze pașii dragălași mastodonți, chipeșii strigoii cu baroase și picamere, ancorăți în veșnicie, cu bare de mulți țoli, gândite în citadela revoluționară Nicolina. Pe frontonul Casei Tineretului (pardon, și Studenților), ridicată pe locul unde cindva trona burghezo-moșierescul Jockey-Club, demolat cu îndreptățită mândrie proletară, ne încintă și-acum basoreliefurile heirup ale cuceririlor revoluționare (în industrie, știință și artă). Simboluri surori cu cele de pe Casa Sindicatelor (sindicatetele, cureaua de transmisie etc. vă mai amintiți de Cursul Scurt?). De sub cornișa Casei Pătrate (fostul sediu, Doamne, iartă-mă! al PCR Iași) ne excită și azi privirea cele două mozaicuri de inspirație răsăriteană (ex oriento... nu?) concepute de pictorul cu mustăcișă georgiană, fugit (trădare, de trei ori trădare!) chiar de atunci în Occidentul putred. A, să nu uităm de „Prometeii zilelor noastre”, compozițiile gigant din holul aceleiași Case a Tineretului (...și Studenților) din zilele de avânt și achiziții ale artelor plastice ieșene, nici de cele trei fresce din sala Coandă a Palatului Culturii, mărturie ale orașului de pe malul Bahluiului socialist.

DOAMNA G., colecționara, îmi spune că, neplăcându-i o mină dintr-un tablou de H., a șters-o și, împreună cu fiu-su, a repictat-o. Altă doamnă, S., îmi confirmă relatarea amicei ei, doamna G., dar vine cu precizări: zelul rectificator al amicei s-a extins și asupra altor tablouri din colecție, încit, de fiecare dată când o vizitează, o găsește, alături de fiu-su, modificând ba un nas, ba o ureche, ba un deget, iar apartamentul ei a început să capete tot mai mult un aer de laborator de restaurare.

UN CAZ din păcate indicând în dramatismul lui dureros și nedemn, acea parte a artiștilor de după război, care au plătit cu destulă neșabuință tribut puterii instalate prin forța ocupantului, este cel al pictorului Ștefan Constantinescu. Venea dintr-o lume frumoasă, dintr-o Românie prosperă și democratică, în care artele, pictura între ele, erau ținute în rang, venea cu o zestre enormă de imaginație și îndemnări care-i asiguraseră deja notorietatea. Când armatele tira-

nice au intrat în București, pictorul s-a hârnicit imediat și a compus o scenă jenantă prin nesinceritatea ei, golită de bunul simț românesc: tancul invadator, impresurat de mulțimea care exulta, vezi doamne, toropindu-l cu florile recunoștinței... Ce tristă replică la „Bătaia cu flori de la Șosea”, pinza lui Luchian, pe care, nu-i așa? oportunistul pictor o cunoștea atât de bine! Evident, au urmat, fără întârziere, și onorurile: maestru emerit al artei, artist emerit, tam-tam, tam-tam. Iată însă și momentul de maximă duplicitate: cam în același timp cu zugrăvirea tancului cotropitor, pictorul se retrăgea cu obiectele sale bune în satul Birnova, lângă Iași, la conacul familiei Inculeț, cea care pusese umărul la aducerea Basarabiei lângă trupul țării. Se retrăgea și, în liniștea mirosind încă a mortarul proaspetei capele ridicate aici de marele om politic basarabean, începea să veșnicească una din cele mai impresionante fresce de rit ortodox. Sustrasă, întrucâtva canonului, pictura aceasta e mostră rarisimă de interpretare altcumva a schemei tradiționale, sinteza formelor, noblețea culorilor asigurându-i o spiritualitate aparte. Cu bine asimilate sugestii din curentele moderne ale secolului, cu o paletă de o sobrietate obstinată, în care verdele, brunul, roșul, ocrul cîntă într-o surdă umbroasă, fresca impune ca o rugă adîncă și demnă. Dar cum să te închini acestor sfinți eterni ieșiți de sub mîna unui meșter care a păcătuit atât de amarnic, slujind conjuncturalul, monstruosul? Nu știu. Veniți în singurătatea conacului de la Birnova, intrați în marea capelă și veți găsi singuri răspunsul. De o fi existint vreunul.

ERAU anii cînd un pictor, mare artizan, ajuns la înțeleapta vîrstă de șaptezeci, secretar de partid pe filiala pictorilor și sculptorilor, anunța într-o ședință, cu un aer de comisar al poporului: gata, de azi, nimeni nu mai pictează în unghiuri! (unghiul fiind forma sub care se manifesta, nu-i așa? decadentul cubism occidental).

Marele psihiatru întinde mina spre Johnnie Walker, mă privește amuzat hipnotic și toarnă. Cele două pahare par, în lumina candelabrului, doi bulgări chiar atunci, în fața noastră, savant cristalizați. Clipa mi se impune ca privilegiu. Totul, aici, e copleșitor: ambientul, patină veche, boierească, o boie-

rie care a fost doar a Iașilor, irepetabilă, cărțile, tablourile, statuetele, candelabrele odăilor, cu lumina lor sfîrșită, ciinele tolănit la picioarele noastre, ascultîndu-ne și pîrînd chiar să înțeleagă. Și iarăși tablourile. O casă cu tablouri. Vechi, din celălalt secol, din începutul acestuia, de azi. Hipnoza psihiatrului îmbracă formele grațioase și gratuite ale ideilor, călătoriilor, confruntărilor din faimosul spital, din propria clinică. Ascult, dar privirea se tot duce la tabloul cu ramă lată, veche, orgolios demodată: chipul unei fete despletite, o gitană fără țară, fără identitate. O gitană. Ce ochi nocturni are fața asta păgîn senzuală! Nu mai suport. Să-nțreb cine-i autorul. Poate-așa mă voi liniști. Artachino, vine răspunsul. O! de cînd n-am mai auzit de Constantin Artachino (1871-1954)! De la Comarnescu? De la Brezianu? (Acasă, găsesc o secvență din iconoclastul Witold Gombrowicz: „Istoria literaturii... Da, dar de ce numai o istorie a literaturii bune? Arta proastă poate fi mai caracteristică pentru o nație. Istoria grafomaniei poloneze ne-ar putea spune mai multe despre noi înșine decît istoria Mickiewiczilor și a celor ca Prus”. Pentru ca un Luchian, un Andreescu, un Dimitrescu, să strălucească total, a fost nevoie de acești Artachino, fundal agreabil, cum ar spune Paleologu, deci Artachino, Vermont, Baltazar, Hârlescu, meșteșugarii fără reproș. Dar și fără geniu. Ce parșiv, Gombrowicz asta! Marele psihiatru mai toarnă din Johnnie Walker. Din nou, derulările noastre de-o viață, călătoriile, confruntările. Și, iarăși, ochii gitanei din tabloul lui Artachino. Ora-i din ce în ce mai ireală. De-afară se-aude un clacson. O fi Salvarea? Să mă pregătesc? Nu, totul revine la firesc. Marele psihiatru îmi strînge consolator mina și reintru împăcat în noaptea.

Un organ de alaltăieri, adică „Flacăra Iașului”, nu cea de ieri, organul care-a mers demn și mîndru pînă la revoluție, ci „Flacăra Iașului” de-alaltăieri, adică din '962. Vă dați seama: sînt ceva ani! Dar ce ți-a venit? se poate mira celălalt ego personal, interogativul prin excelență, stînd pitit în cine știe ce ventricul subversiv. Simplu: umblind prin hîrtoagele uitate sub scheletul șevaletului, dau de ziarul citat și descopăr, pe o, oho! juma de pagină, textul numit Interregionala ieșeană 1962. Și semnat de... da, nici mai mult, nici mai puțin, de Ion Frunzetti.

Vă dați seama, redescoperirea unui text de Frunzetti, scriitorul care a stat în preajma unor Ionescu, Eliade, Cioran, Acterienilor, cel care, în anii de avînt ai realism-socialismului nostru sovietic, a fost, alături de Comarnescu, unul din spiritele ce au tras de zăbală, cit de cit, mîrtoaga năvălășă a canonului jdanovist, cel care a semnat, onorabil, ani și ani, cronica plastică în „Contemporanul”, cel care... care, da el, intelectualul de rasă, făcea, îmi aduc aminte, ghidajul cizmarului într-o Bienală plină de lumea bună, interbelică, de lumea proastă, postbelică. Mă rog... Să nu trecem însă direct la cronica plastică din acel an înverșunat stalinist și să zăbovim oleacă la restul ziarului, cele patru pagini, organ unic al comitetului regional p.m.r. și al sfatului popular regional Iași (observați

indignarea-mi nestăpinită, marcată de evitarea majusculilor, ca la revoluție). Ocazie rară: cine și cînd se va mai apleca peste acest cearșaf de culoarea poluției socialismului încă juvenil? Și pentru că numărul e din preajma aniversării proclamării, pardon, a R.P.R., se relatează, de la Moscova, că delegației (române) i-a fost prezentat un spectacol omagial în care și-a dat concursul și aspirantul la conservatorul Ceikovski, Iliescu (fiți liniștiți, Constantin, nu Ion), iar colectivul uzinei „Serp i molot” (secera și ciocanul, cred) a înmînat fiecărui membru al delegației dimbovițene cite un exemplar din ziarul de uzină Martenovska. Imaginați-vă ce emoții pe capul lor. Mai dedesubt, în subsolul aceleiași pagini, la rubrica „Sfîrșit de an în țările capitaliste”, sînt înșirate nenorocirile. Anglia: mari dificultăți în economie, Franța: indici tot mai pronunțați de inflație, America Latină: patru din fiecare zece oameni sînt analfabeți, R.F. Germania: dezechilibru în bugetul federal, Suedia: scăderea ritmului de producție. Te și întreb cum de-au mai supraviețuit pînă azi, și vor mai supraviețui și de-acum înainte, prăpăditele astea de țări! Să trecem la interne. Toată pagina a doua se ocupă de furajele grosiere, care trebuie bine gospodărite. Personal, mi-a plăcut titlul unuia din materiale: „Cu gustul și mirosul îmbunătățite prin tratarea cu leșie de cenușă”. Ce ziceți? Dar asta?: „Pentru scarmănarea cocenilor”. Nu-i trăsnet? (O paranteză: pentru că în pagină există și un grafic, trebuie să recunosc înduioșat și rușinat că el îmi aparține, eu fiind, la acea vreme, încadrat desenator la organ; în grafic se arată, clar maoist, cum un kg de fin mediocru trage, în taler, la fel cu două kg de paie; e limpede, nu?) Se dă și programul cinematografelor din Iași. Care se numeau, știți doar: Maxim Gorki, Ilie Pintilie, Pușkin. Era, ce-i drept, și Ion Creangă. Buun. Acum, cronica plastică, semnată de Ion Frunzetti. (Un Comarnescu, angajat și el în noua bătălie plastică, era parcă, în patetismul său, mai aproape de parodie și de mascată persiflare decît un Frunzetti, de altfel, calamburgiu notoriu în particular, care, în textele „critice” atîngea culmi de tristețe propagandistică.) Să lăsăm însă cele două spirite să se odihnească în pace și să spicuim din cronica plastică din 1962 ceva titluri de picturi și sculpturi ieșene. E stupefiant cum un condei ca al lui Frunzetti se putea preta la lucrarea unui pogon de text aducînd mai degrabă cu o blindată dare de seamă a filialei artiștilor către comitetul județean. Dar de ce să nu recunoaștem că și materialul clientului era pe măsură! Titluri deci: „Țărani obidiți la 1907”, „Colectiviști amatori de muzică”, „Strelka Vasilevskă Ostrova” (asta era, pur și simplu, titlul unei lucrări), „Grădina colectivei”, „Hei-rup” (asta-ți rupea sufletul), „La asaltul cuptorului” (emoționant!), „Muncitorul Miu de la D.S.A.P.C.” (muncitorul asta trebuie să fi fost portar, pentru că D.S.A.P.C. era, mi se pare, institut de proiectare), „Pui de la incubator” (portretele puilor fruntași?), „Turnător fruntaș” (cum dracu', existau și turnători codași?) etc. etc. Asta era situația pe țărîm. Dar să ne despărțim, vorba aluia, de trecut, hlizind. Da', zău, să mori de ris, nu alta.

Val Gheorghiu

Horus Apollo, Hieroglyphica, 1505

O LUMINOASĂ TRISTETE

ÎNCA înainte de a-i fi apărut *După-amiază de sâmbătă*, volumul memorialistic din 1980, Valeriu Cristea a lăsat să fie întrevăzute, în eseistica sa, în textele sale critice, semnele vocației de prozator. Le percepeam în felul cum reconstitua itinerare biografice, elemente de cadru istoric și social, atmosfera unor epoci, le percepeam mai ales în felul cum reînsufletea personajele literare, chemându-le parcă la încă o viață, ce le-o da el, criticul, pe lângă aceea pe care le-o croise propriii lor creatori. În *După-amiază de sâmbătă*, Valeriu Cristea nu mai dubla însă pe nimeni în astfel de acțiuni, pentru că venea cu personajele sale, toate erau creația sa chiar dacă, aflându-ne în câmpul memorialisticii, aveau, măcar în punctul de pornire, corespondenți în persoane reale, deținătoare de identitate civilă, unele indicate direct prin chiar numele lor iar altele numai prin inițiale. Erau totuși ale lui Valeriu Cristea aceste personaje cu identitate reală, adică erau astfel cum le văzuse el în împrejurări care, într-un fel sau altul, în bine sau în rău, îi marcaseră existența, în anii copilăriei, ai adolescenței sau ai primei tinereți, și chiar în cei ai maturității cu toate că rememorarea, în *După-amiază de sâmbătă*, stăruia asupra anilor de început ai autorului. Formula narativă era însă îndeajuns de flexibilă pentru a îngădui răsucirile temporale, intervertirile, salturile înainte și înapoi. Cartea evoca, astfel cum autorul le-a trăit, evenimente azi devenite istorie, dar și evenimente de toată mână, neimportante în altă ordine decât cea personală. Împletea mărturisirea de sine cu reflecțiile despre semenii și, în general, despre existența umană, meditațiile morale cu cele provocate de lecturi, spectacole, filme, toate raportate la aspecte ale trăirilor intime sau la viața familiei, de care autorul rememorărilor se arată atât de puternic legat, precum și la destinul generației lui, care este aceea a oamenilor născuți cu puțin înainte de izbucnirea ultimului război mondial.

În *Bagaje pentru paradis*, cartea de curând apărută, Valeriu Cristea a simțit nevoia nu doar să reia și șirul rememorărilor începute în *După-amiază de sâmbătă*, de acolo de unde le lăsase în urmă cu aproape un deceniu, dar și să revină, într-o anumită măsură, asupra unor lucruri comunicate atunci, să le reordoneze și chiar, pe câteva, să le rescrie, deoarece în 1988, din pricina cenzurii sau autocenzurii, nu le-a putut formula exact cum ar fi vrut. Au fost și omiteri, în *După-amiază de sâmbătă*, de care numai întâmplarea se făcuse vinovată, iar acum autorul a dorit să umple acele goluri. De altfel, chiar de la o asemenea omite, de la necesitatea recuperării unui fapt uitat, pornește noul demers memorialistic: „Cum am putut să uit, scriind în *După-amiază de sâmbătă* despre mama, «povestea cu acul»? Una dintre cele care m-au impresionat mai mult din câte am auzit de la ea...” Și ne-o va aduce acum la cunoștință, încă din prima pagină a noii cărți.

Așadar *Bagaje pentru paradis* nu înnoadă, cum spuneam, un fir tăiat, nu este, cum ar putea să pară, încă un volum al memoriilor lui Valeriu Cristea, începute cu *După-amiază de sâmbătă*, ci este o carte nouă a sa cu unele reveniri, ce e drept, la materia celei vechi, la evenimente și personaje de acolo, și chiar la climatul ei sufletească care este, ca și al cărții de față, acela al unei luminoase tristeți. Dar apar noi fapte și multe alte noi personaje, cu acțiunile și destinele lor plasate într-un

context radical schimbat, pentru că - e locul să o spunem - istoric am trecut granița lui decembrie 1989, venind până aproape de pragul imediatei actualități.

În *După-amiază de sâmbătă*, ne amintim, procesul rememorator era declanșat de o idee-revelație, de o viziune, mai bine zis, aceea a lanțului nesfârșit de antecesorii necunoscuți: „tatăl meu a avut și el un tată, care la rândul lui a avut unul și așa mai departe sau mai bine spus înapoi, în timp, până la, să zicem, anul o mie. În acel an exista în mod cert un bărbat care era chiar tatăl tatălui tatălui etc. etc. etc. meu”. Această concluzie „logică” stârnește ispita „rememorării abisale”, a scufundării în „prăpastia timpului” pentru a găsi în adâncuri, ajutat de „șansa unei fulgerătoare intuiții”, măcar o urmă din existența concretă a tatălui de la anul o mie. Rezultatul îndrăznețului demers restaurator nu-l prea satisface pe inițiatorul său („tot ce am izbutit să «văd» a fost o vagă siluetă țărănească pășind printr-o vagă ogradă. Desigur, reminiscența vreunei «vizualizări» de lectură...”), reușindu-i în schimb, din plin, reconstituirea dintr-un plan ceva mai apropiat, al vieții înaintașilor cunoscuți sau al propriei vieți.

Bagaje în paradis pornește și ea de la o idee-revelație: aceea că omul poate lua cu sine „dincolo”, în „rai”, un „bagaj”, „avuția sa de amintiri neprețuite”, „dar nu ca amintiri, ci ca realități, ca realități decupate, bucăți de spațiu-timp cimentate în concretul cel mai intim”.

Autorul se va îndelețnici atunci în cartea sa, ca primă preocupare, cu o acțiune de cernere, cu trierea „bagajelor” strânse de-a lungul unei vieți, fiindcă nu mai pe unele își propune să le ia cu el în „marea călătorie”. Dar nu sunt puține cele care merită și pe care sigur le va lua, obiecte purtătoare de amintiri, încărcate de sensuri, și vor fi luate chiar și unele care acum, fizic, nu mai există, au fost pierdute sau pur și simplu le-a abandonat cu „regretabilă ușurință”. Astfel s-a întâmplat cu impunătorul cufăr de familie, rezistent prin generații și răcit (pierdut, vândut?) probabil la ultima mutare, petrecută în 1973, din imobilul din strada Florilor, descris în *După-amiază de sâmbătă*, în apartamentul impersonal de bloc. Fizic deci vechiul cufăr nu mai există dar nu contează prea mult acest detaliu: „Ori cum, el figurează în continuare în inventarul lucrurilor, al obiectelor de care sunt hotărât să nu mă despart, nicicând, niciunde. Să se pregătească deci bătrânul cufăr, pentru o ultimă, cea mai grea transbordare”. Alte bagaje în schimb, chiar dacă fizic existente, sunt totuși moarte, „cadavre de amintire, aflate într-o fază avansată de descompunere”. Bineînțeles că acestea rămân acolo unde se află.

Dar ce va mai lua cu el naratorul în această ultimă, cea mai grea „transbordare”? Va lua „trăiri și ființe bune”, „clippe fericite și spații faste”, chiar întâmplări de tot modeste, insignifiante pentru cei ce le văd dinafară, dar pentru el purtătoare de sens și de fericire: un drum cu

căruța de la Bistrița la Sân Georz, făcut cândva, în copilărie, o excursie de mai târziu la Someșul Rece, amintirea unei pauze între două cursuri în amfiteatrul facultății de mecanică din Cluj, al cărui student a fost numai un an, surâsul unei fete necunoscute întâlnite într-un vehicol bucureștean, amintirea lecturilor din Dickens (*Documentele postume ale clubului Pickwick*), întreprinse în adolescență, gestul afectuos al unei colege (care mai târziu s-a sinucis) de a-i aranja gulerul cămășii răsfrânt peste haină. Îi va lua cu el, desigur, pe cei care l-au iubit cel mai mult în această viață, pe mama, pe Doina, dar va lua și ființe necuvântătoare, neapărat pe cei doi motani și pe acei umili câini de cartier care îl așteaptă credincioși să-i hrănească. Va lua tot ce i-a luminat viața și încălzit sufletul fie și pentru o clipă, raiul fiind prelungirea acestora „dincolo”, mutarea dincolo a binelui ce îi s-a făcut dar și a celui pe care tu l-ai făcut. „Raiul ar fi prelungirea și însumarea crâmpieiilor de rai din timpul vieții, amfora reconstituită din cioburi; raiul ar fi asemenea unei locuințe frumoase, dar în care trebuie să te muți cu «mobila» ta”. Deci de atâtea rai vei avea parte dincolo, cât îți vei pregăti de aici.

TULBURĂTOR în cartea lui Valeriu Cristea este faptul că memoria sa prodigioasă și suprasensibilă reține, pe lângă evenimente și oameni, amintirea unor pure stări de conștiință, a unor tresăriri ale sufletului, a unor emoții care l-au încercat de mult, euforii sau tristeți fără cauze precizate, invadându-l fără veste. Astfel a fost aceea „sfâșietoare nevoie de fericire” pe care a resimțit-o, cu extraordinară concretețe, într-o seară de sfârșit de mai a îndepărtatului an 1954, la Cluj, într-un moment de beatitudine care și el va conta, nu poate fi îndoială, ca bagaj preluabil: „Ca un cuțit de aur dorința acută de a fi imediat fericit mi-a străpuns pieptul, în care totodată se înfipsea certitudinea că fericirea, palpabilă, e undeva foarte aproape, la doi pași după colț; că, purtată de curentul celui suvoi uman, de efluviiile serii de mai, ea însăși a pătruns pe strada Matei Corvin, ca un superb multicolor dirijabil, plutind deasupra mulțimii, între cele două rânduri de case foarte apropiate; și pe care, dacă m-aș fi aplecat un pic mai mult în afară, l-aș fi putut atinge cu mâna când ar fi trecut, cu o majestuoasă lentoare, prin dreptul ferestrei mele”.

Se profilează o etică din aceste mărturisiri și evocări, structurată de precepte creștine. Printre acestea: mila („sufăr de boala milei insuportabile”), slujirea celui mai slab decât tine, repudierea urii („locul meu nu poate fi acolo unde se colectează ura...”) și a dorinței de îmbogățire („dacă a fost o eroare a considera bogăția o culpă, ar fi o absurditate să vrei să proclamăm îmbogățirea drept scop suprem. De ce proprietăți a dispus Iisus?”). Pe aceste fundamente etice creștine se clădește în cel mai firesc chip poziția de om de stânga a autorului acestei

cărți, pe care ține să o afirmă răspicat, precizând totodată că ea nu trebuie în nici un caz echivalată cu aceea a unui militant politic. Este „sufletește de stânga” pentru că astfel s-a născut și a fost educat, de părinți și de marii scriitori în care crede cel mai mult - Dickens, Gogol, Hugo, desigur Dostoievski, Tolstoi, Cehov, Ibrăileanu, Rebreanu - și a căror linie o urmează. Și încă: „Sunt de stânga pentru că sunt de partea celor

Valeriu Cristea, *Bagaje pentru paradis*, Editura Albatros, București, 1997, 336 p., preț nementionat.

slabi și nu a celor tari, a celor săraci și nu a celor bogați, a smeriților și nu a trufașilor, a «umiliților și obidiților» și nu a supraoamenilor...”

Sa mai subliniez legitimitatea morală a unor astfel de convingeri și perfectă lor congruență cu configurația sufletească a celui care le profesează? Neînțeleasă astfel, crede Valeriu Cristea, atitudinea lui de după decembrie '89, în viața publică, a putut nedumeri, intriga, dezamăgi și chiar revolta pe mulți. Încredințarea mea este însă că nedumeririle, indignările, dezamăgirile ș.c.l. au fost stârnite de altceva și anume de faptul că Valeriu Cristea a putut crede că există, în lumea noastră politică, exponenți autentici ai stângii; că există și că se poate miza pe ei, cu îndârjire și chiar cu vehemență, cum el a făcut-o. Ori, asemenea exponenți autentici ai stângii visate de Valeriu Cristea nu există în lumea noastră politică, după cum, simetric, din nefericire, nici dreapta nu are, azi, asemenea exponenți, în contextul unei „tranzii” care perpetuează fără limite reinviata lume a formelor fără fond.

UN SPIRITUAL dar și laborios *Post-scriptum* ne lămurește în legătură cu ce a făcut autorul acestei cărți „în ultimii două sute de ani”. Este un răspuns la acuzația ce i s-a adus, mai în glumă mai în serios, că în vine îi curge sânge neromânesc (bulgăresc), un răspuns pe care Valeriu Cristea îl dă, la urma urmei, și în numele unuia ca mine, și eu român impur, după originea etnică, pentru că în linie paternă mă trag din greci chefaloniți, stabiliți la Braila probabil la începutul sutei a nouăsprezecea. Regret că nu dispun, în legătură cu trecutul alor mei, de datele de care dispune Valeriu Cristea în privința înaintașilor proprii. Sprijinit pe ele va înfăptui, mergând pe firul ascendenței sale bulgare, o investigație de-a dreptul captivantă și pe alocuri de aspect științific. Oferă o reconstituire istorică de anvergură privitoare la sudul Basarabiei, ținutul în care s-au așezat acum două veacuri, împinși de otomani, coloniștii bulgari din spita cărora Valeriu Cristea se trage. Nu ajunge chiar la cine visase cândva, adică la strămoșul de la anul 1000, dar pe la 1800 tot ajunge, înfățișând cu acest prilej o foarte documentată istorie a etniilor ce au cutreierat Bugeacul. Își asumă, desigur, bulgaritatea, și odată cu aceasta, cu umor, și calitatea de a fi „al doilea critic bulgar de pe mapamond și din toate timpurile (după Tvetan Todorov, firește)”. Concluzia este că în cei două sute de ani înaintașii săi s-au tot românizat iar el, Valeriu Cristea, a dus acest proces „mai (foarte) departe”. De ar fi avut copii, ne încredințează, procesul de românizare ar fi fost, prin ei, „pe deplin încheiat”. Eu, ce să spun, cred că respectivul proces s-a încheiat cu Valeriu Cristea însuși și chiar cu asupra de măsură. Nu știu dacă este al doilea critic bulgar de pe mapamond (nu se face să o ignorem pe redutabila Kristeva!), dar un mare critic și scriitor român știu sigur că este, autor acum al unei cărți fără egal, la noi, în genul memorialistic atât de asaltat.

UNIVERS

EDITURA PUBLICULUI CULTIVAT
vă recomandă ultimele sale apariții:

MIRCEA DANELIUC – *Pisica ruptă*

Colecția „Ithaca – Scriitori români din exil”

N. VALÉRY-GROSSU – *Binecuvântată fii, închisoare...*

ANDREI CODRESCU – *Contesa singeroasă*

Colecția „Recuperări – Esești români din exil”

MIHAI I. SPĂRIOSU – *Resurecția lui Dionysos*

Revizuirea criticii (II)

CRONICA LITERARĂ

de
Gheorghe
Grigurcu

OV. S. CROHMĂLNICEANU trece, la ora actuală, în speță în ochii unor optzeciști, drept un soi de patriarh al criticii noastre, un mentor plin de sapiență și bunătate al „desanțiștilor”. Înălțându-i ditirambi, aceștia uită că profesorul lor cu multe fețe a nutrit conștiințele a numeroase serii de studenți cu tezele cele mai stridente ale sociologiei de partid, aplicate literaturii. Cursurile, volumele, articolele d-sale stau cruntă mărturie. Ov.S. Crohmălniceanu n-a ostenit ani în sir a proclama rolul benefic al partidului uzurpator asupra creației: „Partidul le-a dat scriitorilor o concepție nouă de viață, un ideal, pentru întâia oară în deplină concordanță cu rosturile fundamentale ale artei. Există un tribut tragic pe care l-a plătit literatura trecutului. Oricât de strălucite sint realizările ei, o anumită limită fatală, impusă de presiunea ideologică a claselor stăpânitoare le urmărește totuși...”. Înarmându-i cu ideologia revoluționară a proletariatului, partidul le-a dat posibilitatea scriitorilor să se smulgă de sub asemenea influențe dezastruoase. Marxismul e singura filozofie pe care realitatea nu o dezminte, ci, dimpotrivă, îi confirmă punctul de vedere”. Neajungându-i apologia pe care a făcut-o „genialului” Stalin, criticul servil s-a grăbit a-i bate temenele și efemerului urmaș al acestuia, G.M. Malenkov: „Tovarășul Malenkov insistă asupra uriașelor îndatoriri ce revin literaților și oamenilor de artă în marea luptă de creștere a ceea ce este nou, luminos și de extirpare a ceea ce este învechit și anhilozat în viața socială”. E. Lovinescu e respins cu brutalitate, afirmându-se că în orientarea acestuia s-ar oglindi „tendința sprijinirii în plan cultural a procesului prin care cercurile burgheze legate de capitalul monopolist francez, englez și american, căutau să înfeudeze cât mai complet politic și economic țara marilor puteri imperialiste din Occident”. De un tratament analog, prin procustianism marxist, are parte și Lucian Blaga: „filozofia lui Blaga e o variantă a formelor de automistificare pe care le-a cunoscut conștiința intelectualității europene în epoca imperialismului, mai ales după primul război mondial, când prăbușirea sistemului capitalist prin apariția revoluțiilor proletare devine, pentru gândirea claselor stăpânitoare din lumea întreagă și din țara

noastră, o adevărată obsesie”. Marele poet și gânditor e denunțat, la trei ani după moartea sa, nu altminteri decât ca prefător al fascismului: „fondul reacționar al construcțiilor speculative ridicate de Blaga trădează orientarea către fascism a ideologiei burgheze, care le hrănea”. Scrierile lui Blaga ar fi furnizat „premisele gândirii unei întregi generații de esești și publiciști care, începând cu Vasile Băncilă, Mircea Eliade, Ernest Bernea și terminând cu Emil Cioran, au devenit la noi promotorii fascismului”.

PAUL GEORGESCU, socotit de unii drept un „personaj complex”, drept un marxist „emancipat”, de ținută „occidentală”, n-a fost în realitate decât un fanatic al dogmatismului proletcultist, de care nu s-a lepădat, în pofida unor retușuri cosmetice, până la sfârșitul vieții. Aserțiunile sale sclipesc prin exclusivism: „sub conducerea înțeleaptă a Partidului Muncitoresc Român, literatura noastră a înfrânt pozițiile principale ale ideologiei burgheze în artă, curentele dezagregante ale decadentismului burghez și s-a situat pe pozițiile ferme ale umanismului socialist”. Adevărul i se pare un concept periculos: „Influența acelor teorii burgheze despre libertatea absolută a creației a putut duce la lansarea unor asemenea formulări confuze ca aceea a «redării adevărului integral». Reflectarea veridică a vieții în literatura realist-socialistă nu se poate face în afara concepției despre lume a clasei muncitoare, singura obiectivă din punct de vedere istoric”. Criticul îi blamează și pe scriitorii mai vîrstnici, a căror demnitate i-a împiedicat a se înregimenta, oferindu-i pe tavă represiei: „Așadar, n-au ce căuta în rîndurile noastre scriitori ostili principiilor socialismului. Cu atît mai puțin nu-și găsesc locul în mijlocul nostru scriitori care avînd în trecut o susținută activitate antidemocratică sau chiar fascistă, se mențin astăzi pe o poziție echivocă sau chiar ostilă, nu vor să demonstreze prin nimic că sint alături de popor”. Înainte de-a fi devenit eseist parizian, specialist în Heidegger, N. Tertulian și-a utilizat diligențele speculative pentru a condamna virtos „scopurile tenebroase, cu caracter de clasă”, ale lui Maiorescu, pe tărîmul artei, ca și „surditatea, insensibilitatea” lui E. Lovinescu față de „compromisurile, lași-

tățile și oportunismul burgheziei liberale”. De asemenea pentru a desemna și d-sa „conștiința mistificată (și mistificatoare!) a lui Blaga”: „O asemenea goală utopie spiritualistă, o asemenea gesticulație cu veleități mintuitoare către un «absolut» nedeterminat, atitudinile născute dintr-un imens gest de escamotare a cauzelor reale ale contradicțiilor epocii și dintr-un imens gest de evaziune mistificatoare în fața realelor soluții ale acestor contradicții - purtau însă în însăși celula lor originară morbul eșecului și caducității”. Nici Dumitru Micu n-a omis prilejul de a arunca în groapa cu lei a „ideologiei reacționare” pe Liviu Rebreanu, care ar fi trecut „de partea dușmanilor poporului său”, pe Hortensia Papadat-Bengescu, care ar fi cultivat „concepția antiștiințifică a predestinării biologice”, pe Mircea Eliade, răufăcător în calitate de „epigon literar al lui Gide, influențat de asemenea de Huxley”. Opera lui Blaga îi apare criticului drept „contradictorie în toate resorturile ei”. Chiar în toate...

CONSULTÎND manualele școlare din ultimii ani, constatăm nu fără surprindere că, alături de Ov.S. Crohmălniceanu, în prim-planul lor se află Al. Piru (și aceasta în timp ce lipsesc paragrafe speciale, ori chiar simpla mențiune a numelor, pentru Alexandru Paleologu, Alexandru George, Cornel Regman, Mircea Zăciu, Mircea Martin ș.a. spre a nu mai vorbi despre criticii din exil, asupra cărora vom reveni). Prin ce se explică favoarea de care se bucură Al. Piru? Să recunoaștem că, inițial, i-am acordat și noi încredere acestui discipol al lui G. Călinescu, care promitea prin stilul său de universitar de „modă veche”, prin aspectul laborios și vag ironic al scrisului său, să facă o legătură onorabilă cu critica interbelică. Aci recunoaștem că ne-am putea revizui! Socotim că am exagerat în aprecierile favorabile ce i le-am închinat mai demult. Întrucît Al. Piru a evoluat dezamăgitor, pe un traseu conformist, cu accentul pus pe carieră. Dovedindu-se suficient de opac față de nu puțini poeți, prozatori, critici și esești mai noi, de o valoare în general recunoscută, nu și-a drămuțit, din păcate, atențiile față de cei cu poziții și relații utile. Aflăm recent, din cercetarea lui M. Nițescu, care ne oferă o pletoară de infor-

mații interesante asupra subiectului de care ne ocupăm aci, *Sub zodia proletcultismului. Dialectica puterii*, că Al. Piru a pledat, în 1964, pentru publicarea censurată a scriitorilor noștri, inclusiv a clasicilor. Merită a fi reținută cinica terminologie partinică la care recurge: „Plecînd așadar de la principiul leninist că moștenirea literară nu poate fi preluată în bloc, e necesar ca valorificarea să aibă loc numai în spirit critic. Aceasta a dus la diferite tipuri de ediții, renunțîndu-se la fetișul edițiilor de opere complete chiar în cazul celor mai mari scriitori... Editarea critică a acestor scriitori nu presupune deci neapărat publicarea obligatorie a tuturor scrierilor lor... Singura datorie a editorului critic este să publice tot ceea ce, respectînd criteriile estetice și ideologice, socotește că merită într-adevăr să fie evlăuat...”. Tot Al. Piru a ratificat fără jenă penibilul poncif conform căruia *Mitrea Cocor*, „ca unul care a beneficiat de învățătura partidului și nu ezită s-o pună în practică”, reprezintă „întiul personaj pozitiv în înțelesul dat în literatura umanist-socialistă acestui termen la noi” (rînduri dintr-un volum apărut în 1968!). După 1989, învederatul oportunist Al. Piru a trecut, evident, cu arme și bagaje, în tabăra lui Ion Iliescu, devenind senator și director al ziarului *Dimineața*, organul nu tocmai de bună reputație al președintelui „emanat”. Și-a pătat și în acest mod anii de senectute. Recitită azi, opera sa izbește dezagreabil prin aerul său de pedanterie așa de insolit grefată de maniera călinesciană, al cărei fond îi rămîne complet străin. E ca o imagine încremenită în raport cu una vie, o fotografie în comparație cu un film. Din paradigma magistrului, învățacelul n-a putut prelua decât contururile, superficialile, aparențele mecanice ale gesticulării și frazei. În pofida ambiției și tenacității, exercitate în speță într-o direcție informativă, factologică, carisma și suflul creației călinesciene n-au pogorit în pagina sa. În privința scriitorilor apăruiți după 1960, cînd nu mai dispunea de un model critic pe care să-l poată calchia. Al. Piru n-a mai putut spune nimic relevant. Lăsat în seama puterilor proprii, a vădit o mare nesigurantă în aprecieri, în detrimentul celor mai de seamă autori din ultimele decenii.

INSTITUTUL EUROPEAN

Colecția ESEURI DE IERI ȘI DE AZI

Hermann Keyserling

Jurnalul de călătorie al unui filosof

Traducere de Victor Durnea. Postfață de Tudor Vianu

Tipărit în 1920, după o călătorie în jurul lumii, *Jurnalul* lui Hermann Keyserling (1880-1946) se recomandă a fi citit ca un adevărat roman, în care descrierile plastice, evocările și observațiile directe sînt conectate la spiritul meditării, de mare deschidere spre problemele insului și ale lumii. Experiența călătoriei ca treaptă spre autocunoaștere („drumul în jurul lumii este cel mai scurt drum care duce la tine însuși”), incursiunile în istoria comparată a religiilor, „analiza spectrală” a unor întinse regiuni ale globului (India, China, Statele Unite) conferă jurnalului calitatea unui îndreptar de viață întru spirit, reflecția filosofică fiind sprijinită pe argumentele sociologiei, etnografiei, istoriei etc.

300 pag.

În pregătire:

• Remy de Gourmont, *Fizica dragostei* • Thomas Carlyle, *Semnele timpului*

Iași • Str. Cronicar Mustea nr. 17 • C.P.: 161 • cod 6600 • Tel-fax: 032-230197
tel 032-233800 • e.mail: rtvnova@mail.cccis.ro • http://www.nordest.ro/home.htm

Cărți primite la redacție

- Lucian Blaga, *Poezii/ Poésies*, ediție bilingvă, versiunea în lb. franceză de Jean Poncet, București, Ed. Libra, 1997. 224 pag., 20.000 lei.
- Gala Galaction, *Opere, III*, Însemnări de călătorie, ediție îngrijită, note și comentarii de Teodor Vărgolici, București, Ed. Minerva, col. „Scriitori români”, 1997. 376 pag., 10.000 lei.
- Iosif Sava, *Poli(tico)fonii*, jurnal, Iași, Ed. Polirom, col. „Ego”, 1997. 276 pag.
- Dan Grigorescu, *Introducere în literatura comparată. Teoria*, București, Ed. Universal Dalsi și Ed. Semne, 1997. 414 pag.
- Alexandru Papilian, *Paharul cu muște*, București, Ed. Gramar, 1997 (roman). 312 pag., 10.000 lei.
- Andrei Cornea, *Turnul khazar*, împotriva relativismului contemporan, București, Ed. Nemira, 1997. 208 pag.
- Paul Ioan, *Piramida lui Keops și secretele inițiaților ei*, ipoteze, București, Ed. ALL, 1997. 128 pag.
- Gabriel Chifu, *Maratonul învinșilor* (addenda la o năvelă de Kafka), roman, București, Ed. Cartea.
- Radu Cărneci, *Dorador* (cincizeci invocații lirice) urmată de *Jurământul* (poem de iubire), ediție bilingvă româno-franceză, versiunea franceză de Paul Romanescu și Eugène Van Isterbeek, București, Ed. Orion, col. „Miracol”, 1997. 176 pag.
- Florin Tudose, *Psihopolitica*, fals tratat de psiopatologie socială, grafică de Ion Barbu, București, Ed. Infomedica, 1996. 196 pag., 9000 lei.

Notă: În cazurile când nu menționăm prețul se subînțelege că el nu figurează pe coperta cărții respective.

Actualitatea culturală

CĂRȚI NOI ♦ CĂRȚI NOI

Al treisprezecelea sau Mircea Ciobanu - Anul tăcerii

Colecția de poezie românească a Editurii *Vitruviu*, fondată în 1996 de Mircea Ciobanu și continuată după proiectul său, ajunge în acest prag de iarnă 1997 la cel de al 13-lea volum tipărit. După Ștefan Aug. Doinaș, Virgil Mazilescu, N. Prelipceanu, Nicolae Ioana, Ileana Mălăncioiu, Marius Robescu, George Astalos, Ion Mircea, Mihai Ursachi (tipăriți în 1996) și Mircea Ivănescu, Cristian Simionescu și Gabriela Melinescu, Mircea Ciobanu cu *Anul tăcerii* încheie aparițiile din 1997 ale Colecției. Faptul se datorează bunăvoinței și grijii doamnei Rodica Ciobanu, soția poetului, care găsește printre manuscrisele celui dispărut dosarul acestui extraordinar volum pregătit de autor, conținând doar 59 de poeme, cu ultimele modificări, prețioase dovezi ale riguroasei și pasionate sale munci de scriitor.

Titlul cărții, care are o semnificație transparentă, este ales după unul din titlurile din sumar. Cartea este de o tristețe profundă, adunând vers de vers mahnirea celui care nu era pregătit să moară ci să trăiască și să ne facă daruri alese în cărți și în prietenie dovedită. Măhnirea celui care, de atâtea ori contrariat de semeni în vremurile bulversate și tulburi prin care am trecut și trecem cu toții, a rămas autentic generos,

scriindu-și operele exemplare de a căror strălucire ne putem îmbogăți numai și numai citindu-i-le cu atenția și respectul pe care le merită. (C.B.)

O nouă carte de Eugen Simion

A apărut la Editura Scrisul Românesc din Craiova primul

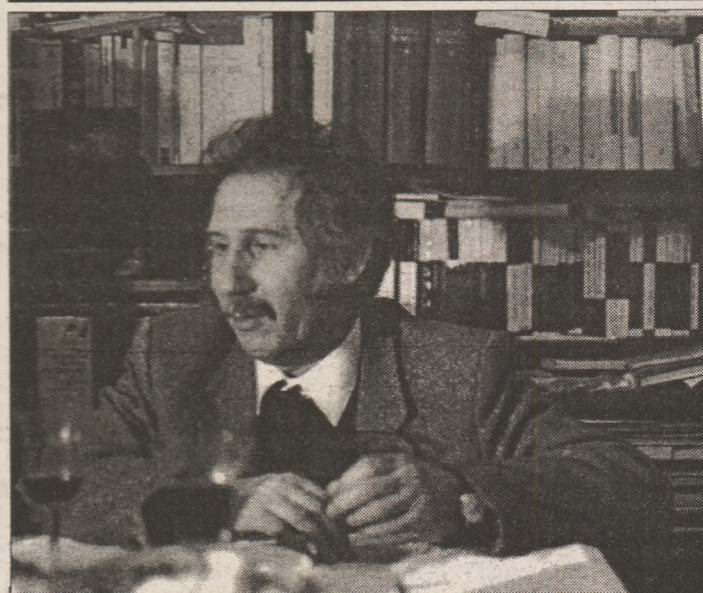
volum din *Fragmente critice* de Eugen Simion. În scurta prezentare de pe ultima copertă autorul notează: „Strâng în acest prim volum dintr-o serie, sper, mai lungă, un număr de mici eseuri, articole de analiză, însemnări confesive, figurine scrise, cu precădere, în ultimii ani sub puterea circumstanțelor. Le-aș numi texte impresioniste, dacă n-aș ști că impresionismul este o pelerină pe care criticul se rușinează, azi, s-o mai poarte.”

Scriitor și purtător de cuvânt

În după-amiaza zilei de 25 noiembrie, la sediul Centrului Internațional de Presă din București, a avut loc lansarea romanului *Dincolo de Groenlanda* (ediția a II-a revizuită, a romanului *Dincolo*) de Eugen Șerbănescu. Manifestarea a fost din mai multe puncte de vedere insolită. Autorul este nimeni altul decât purtătorul de cuvânt al Guvernului României. Dar aceasta nu-l împiedică să aibă un remarcabil talent literar, afirmându-se (încă dinainte de a fi purtător de cuvânt al Guvernului!) ca un subtil romancier al mediului citadin, al erotismului difuz din acest mediu, al jocului irealitate-iluzie.

Neobișnuită a fost și asistența: în afară de scriitori, zia-riști, cinești ș.a.m.d., la lansarea cărții au participat și numeroși oameni politici. Unul dintre ei, ministrul Alexandru Athanasie, s-a și alăturat, de altfel, prezentatorilor romanului, critici literari profesioniști: Laurențiu Ulici, președinte al Uniunii Scriitorilor, Dan Cristea, director al Editurii Cartea Românească, la care a apărut *Dincolo de Groenlanda*, și Alex. Ștefănescu, cel care, cu ani în urmă, a primit prin poșta primele încercări literare ale lui Eugen Șerbănescu și a salutat, cu încredere, apariția unui nou scriitor. În sfârșit, o puternică impresie a făcut prezentarea... rochiilor purtate, în diferite capitole, de eroina cărții, profesoara Milena - rochiile concepute de o cunoscută creatoare de vestimentație: Doina Levința.

FOTOTECA "ROMÂNIEI LITERARE"

Marin Sorescu (19 februarie 1936 - 8 decembrie 1996)

Sorin Titel omagiat la Caransebeș

Ca în fiecare an în luna decembrie, au loc la Caransebeș manifestări omagiale dedicate personalității lui Sorin Titel. Casa municipală de cultură „George Suru” organizează ediția a X-a a concursului de literatură „Sorin Titel”, a cărui fază finală va avea loc în zilele de 9 și 10 decembrie. Cu același prilej se va desfășura, cu participarea unor invitați din țară, simpozionul „Sorin Titel și Banatul în literatura națională și universală”.

Sărbătorire

Miercuri, 3 decembrie, la Uniunea Scriitorilor, a avut loc festivitatea omagierii scriitorilor Matilda Caragiu-Marțoiu (70 de ani), Pavel Chihai (75), Ioan Comșa (85) și Ion Zamfirescu (90). Personalitatea și opera lor au fost evocate de Laurențiu Ulici, președinte al Uniunii Scri-

itorilor, Iordan Chimet, Dan Grigorescu și acad. Alexandru Balaci. În final, au luat cuvântul sărbătorii.

TÎRGUL (tablă de materii)

Toamnă - frig - ceață - Nuferilor - lume multă - loc puțin - edituri și editori - lansări pe bandă rulantă - inghesuală - copii și părinți - iubiri și iubite - elevi, studenți, colegieni - standuri bogate, standuri sărace - prieteni - prețuri uriașe, acceptabile, modice - autografe la Humanitas - noutăți la Univers - poezie la Cartea Românească - menestrelul Sergiu cu trompeta - tombolă - Coca-Cola - Eugenia Vodă cu un fir de liliac alb - Dan Cristea despre *Aurolac* de Florența Albu - zăpăceală - întâlniri - cerșitul de cărți la vîrste fragede - Gabriel Liiceanu - prezențe și absențe - Paralela 45 și Calin Vlasie - Nemira - Mircea Nedelciu fără viză - mini și maxi - Nicolae Manolescu despre cea mai frumoasă carte a Constanței Buzea - cărți de la tirgul de vară - Ion Bogdan Lefter și stafful de la revista *Gaudeamus* - Denisa Comănescu: elegantă și generozitate - Johnny Raducanu - „Humanitas practic” - reporteri radio - Nicolae și Cristina Breban - gazetari - Octavian Paler - televiziunea - Mircea Cărtărescu - sacose pline cu cărți - Sorin Vieru la Paideia - Eugen Simion - Liviu Ioan Stoiciu lansat - Bogdan Ghiu - Gabriela Omăt fără Sebastian - Albatros și Alice Voinescu - entuziasm și oboseală - Kirkegaard: *Scrisoare către un prieten* - cadouri - parter și etaj - *Cartea de Crăciun* - Gheorghe Crăciun - centru și margine - redactori de la *România literară* - cărți primite, cărți plătite, cărți dorite - *Lucian Blaga* și George Gană - Mircea Martin și Mircea Anghelescu - *Pictura italiană* - politicieni, specialiști și amatori - gura tirgului - zumzete, zimbete, risete, simbate - domni și doamne, domnișori și domnișoare - mișcare - schimbări de poziție pe stand - cărți calde - cărți închise - cărți care nu se vînd și cărți care nu sînt de vînzare - Bonaventura cu 1500 de lei la Științifică - Polirom - reduceri de 10% - birfe mici - succese mari - cărți seducătoare - cărți discrete - ocheade - parade - prăzi ușoare - foșnete - pâlării - oameni de hîrtie - dever slab - lume, lume, lume. (I.L.C. și I.P.)

CALENDAR

4.XII.1913 - s-a născut *Vlaicu Bâna*
4.XII.1921 - s-a născut *Alex. I. Amzulescu*
4.XII.1921 - s-a născut *Nicolae Ștefănescu* (m.1977)
4.XII.1942 - a murit *Artur Enăscu* (n.1889)
4.XII.1966 - a murit *N.N. Condeescu* (n. 1904)
4.XII.1983 - a murit *Al. Oprea* (n. 1931)
5.XII.1882 - s-a născut *Natalia Negru* (m. 1962)
5.XII.1907 - s-a născut *Lotte Berg* (m. 1981)
5.XII.1938 - s-a născut *Paul Drumaru*
5.XII.1974 - a murit *Zaharia Stancu* (n. 1902)
5.XII.1975 - a murit *Dinu Pillat* (n. 1921)
5.XII.1985 - a murit *Mihail Celarianu* (n. 1893)
5.XII.1987 - a murit *Leonid Dimov* (n.1926)
6.XII.1892 - s-a născut *Romulus Demetrescu* (m. 1972)
6.XII.1897 - s-a născut *Oscar Walter Cizek* (m. 1966)
6.XII.1933 - s-a născut *Elena Tacciu*

6.XII.1937 - s-a născut *Mihai Drăgan* (m. 1994)
6.XII.1940 - s-a născut *Nicolae Baltag* (m.1975)
6.XII.1952 - a murit *Dimitrie Popovici* (n.1902)
6.XII.1971 - a murit *I.M. Rașcu* (n.1890)
6.XII.1984 - a murit *Valeria Boiculescu* (n.1919)
6.XII.1985 - a murit *Elena Eftimiu* (n. 1900)
6.XII.1991 - a murit *Vladimir Colin* (n. 1921)
7.XII.1909 - s-a născut *Alexandru Talex*
7.XII.1917 - s-a născut *Fodor Sándor*
7.XII.1935 - s-a născut *Sorin Titel* (m.1985)
7.XII.1937 - s-a născut *N. Grigore-Mărășanu*
7.XII.1951 - s-a născut *Ioan Vieru*
7.XII.1987 - a murit *Ioana Bantaș* (n. 1937)
8.XII.1876 - s-a născut *Hortensia Papadat-Bengescu* (m. 1955)
8.XII.1907 - s-a născut *Toth Kálmán*
8.XII.1928 - s-a născut *Toma George Maiorescu*

8.XII.1976 - a murit *George Sidorovici* (n. 1920)
8.XII.1991 - a murit *Jiva Popovici* (n. 1934)
8.XII.1996 - a murit *Marin Sorescu* (n. 1936)
9.XII.1924 - s-a născut *Mircea Seche*
9.XII.1934 - a murit *George Boldea* (n. 1905)
9.XII.1941 - s-a născut *Mircea Vaida*
9.XII.1972 - a murit *Ieronim Șerbu* (n. 1911)
10.XII.1927 - s-a născut *Mircea Novac*
10.XII.1934 - s-a născut *Ion-Bujor Pădureanu*
10.XII.1966 - a murit *Ion Chinezu* (n. 1894)
11.XII.1902 - s-a născut *Nicolae H. Dimitriu* (m.1980)
11.XII.1903 - s-a născut *Dan Simionescu* (m.1993)
11.XII.1916 - s-a născut *Gellert Sándor*
11.XII.1931 - s-a născut *Lucian Dumbravă*
12.XII.1905 - s-a născut *Virgil Huzum* (m. 1992)
12.XII.1914 - s-a născut *Pauline Schneider*
12.XII.1929 - s-a născut *Marin Bucur* (m. 1994)

„Cartea Neagră a comunismului“

DIAGONALE

de Monica Lovinescu

DE ABIA îmi încheiasem precedentul text cu discuțiile în curs la Paris asupra echivalării în criminalitate a comunismului și nazismului, că izbucnea, confirmându-mă și amplificându-mi prevederile, scandalul „Cărții Negre a comunismului“. Scrisă de șase tineri istorici¹, Cartea Neagră dezvăluie, ținând seama de noile date ale unor arhive deschise sau întredeschise, după cum o anunță sub titlul, „crimele, teroarea, reprimarea“, ca date constitutive ale comunismului, oriunde s-ar fi instalat el. Cifrele nu pot fi precise, ele variază, în stadiul actual al posibilităților de cercetare, între 85 și 100 de milioane de victime ucise în URSS și pe toate meridianele unde Kremlinul își exportase medodele și anexele.

Fapt fără precedent: cartea își epuizează primul tiraj într-o zi și jumătate, înainte deci ca scandalul să fi izbucnit și ca cele vreo 850 de pagini ale compactului volum să fie citite. La originea unei explozii, cum Franța intelectuală nu mai cunoscuse de 20 de ani și mai bine, de la întâlnirea cu Soljenițin, se află cifra victimelor și prefața lui Stéphane Courtois. Numărul asasinatilor îi smulge directorului celui mai influent săptămânal de stânga, lui Jean Daniel de la *Le Nouvel Observateur*, o întrebare înfiorată: „Acest secol să fie doar acela al nazismului proclamat ca Răul absolut și unic? Sau acela al comunismului care i-a făcut o atare concurență“?

Chiar renunțând la ceea ce Courtois numește în prefață „macabra aritmetică comparativă“ (cele vreo

100 de milioane de victime ale comunismului contra celor 20 de milioane ale nazismului) întrebarea ni se pare ciudat de tardivă. Imediat după al doilea război mondial, Hannah Arendt stabilise caracteristicile totalitarismului, aplicându-le la două regimuri politice, și numai două: comunismul și nazismul. Diferențele constând în metode (oribil de științific în cazul nazismului: camera de gaz; oribil de barbară în cazul comunismului: Siberiile gerului, torturile, foametea organizată, teroarea generalizată). De-a lungul anilor '70 Soljenițin trezise din somnolența conștiințelor pe intelectualii francezi. Problema părea teoretic rezolvată. Straniu, ea se redeschide după implozia comunismului când se reactivează parcă amintirea crimelor naziste împotriva umanității spre a le trece sub o tăcere vinovată pe cele ale comunismului. În finalul lucrării sale magistrale *Trecutul unei iluzii*², François Furet prevăzuse că intelectualul de stânga occidental și îndeosebi cel francez, sensibilizat de tradiția sa revoluționară, nu se va mulțumi multă vreme cu orizontul domestic al democrației și nici nu se va renunța ușor la „iluzia“ unui paradis terestru. Or, prefața lui Courtois la această „carte neagră“ dedicată tot mai memoriei lui François Furet, e lipsită de politete, nu respectă tabuurile: pe de o parte, aplică sistemului comunist diferitele definiții ale „crimei împotriva umanității“, pe de altă, extinde vinovăția morală și asupra celor care din Occident au susținut și glorificat acest regim de esență criminală.

Dacă Furet nu putea fi pus în discuție din pricina reputației sale, faptul de a vedea ivindu-se o nouă generație de istorici dând dovadă de aceeași insolentă a adevărului a părut atât de intolerabil stângii franceză încât din lumea ideilor a trecut în cea politică. Somat, în numele acestei Cărți Negre, de opoziția parlamentară să explice de ce are în guvernul său miniștri comuniști, primul ministru socialist, Jospin, a avut o replică a cărei pată ar trebui să rămână indolobilă în analele politice: a spus că e „mândru“ de această participare comunistă la guvernul său, Scandalul nu s-a încheiat însă cu această gafă parlamentară, zi de zi, spiritele continuă a se înfrunta în mass-media.

Întru ce-l poate interesa o atare involburare pe cititorul român? Mai întâi pentru că în capitolul consacrat Europei de Centru și de Sud-Est de către cehul Bartošek, România nu e prezentă decât în trecere cu închiisoarea de la Sighet și mai îndelung cu fenomenul Pitești reproducându-se în chenar o pagină din studiul lui Virgil Ierunca publicat în traducere franceză de editura Michalon tocmai cu o prefață de Furet. Nimic despre rezistența în munți de pildă. De ce? Pur și simplu din lipsă de documente în limbi străine. Nu cu broșuri de propagandă, nu cu „imaginea“ propulsată de un minister, ci pur și simplu cu documente și studii istorice asupra formelor pe care le a luat comunismul la noi ar trebui să inundăm piața străină. Până în momentul când vom începe să vorbim cu adevărat noi despre noi înșine străinilor ni se

va putea mereu imputa această tăcere. Principalul argument al celor care atacă sau minimalizează „Cartea Neagră“ e simplu: nu va fi fost chiar atât de criminal comunismul din moment ce în Estul Europei nu sunt chemați în fața unui tribunal pentru crime împotriva umanității marii responsabili. Jean Daniel o spune cu bună credință: „De-a lungul foametei organizate în Ucraina, a măcelurilor din Cambodgia, a crizei alimentare din China să nu fi existat niște cichmani, niscaiva Klaus Barbie, ci doar un mizerabil Ceaușescu și un blestemat de Pol Pot?“

Cei de rea credință, universitari și cercetători foști de stânga, actuali de stânga, viitori de stânga, se servesc ca de un argument decisiv de faptul că România și-a păstrat, prin alegeri libere, șase ani la putere un președinte comunist iar în Polonia, Ungaria, Bulgaria, comuniștii au revenit la un moment sau altul, fie și sub formă lor autentic reformistă.

Ce e de răspuns la întrebarea cheie asupra absenței în Est a oricărui proiect de proces la crimelor comuniste? Cred că înainte de a putea reproșa Occidentului orbirea sa, ar fi bine să reflectăm puțin și asupra daltonismului nostru național.

¹ Stéfan Courtois, Nicolas Werth, Jean-Luis Panné, Andrzej Paczkowski, Karel Bartošek, Jean-Luis Margolin; *Le livre noir de communisme - Crimes, terreur, répression* (ed. Robert Laffont, Paris, 1977). În curs de traducere la Humanitas și la Fundația Academia Civică

² În traducere română la Humanitas, 1996.

Cărți primite la redacție

- ❖ Mihai Eminescu, *Texte esențiale*, selecție și prefață de Tudor Nedelcea, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1997, 256 p., preț nemenționat.
- ❖ Tudor Mușatescu, *Ale vieții valuri*, proză, antologie alcătuită de Cristina și Bogdan Mușatescu, prefață de Dumitru Solomon, Editura RAI, București, 1997, 254 p., 13.260 lei.
- ❖ Aurelian Titu Dumitrescu, *Acolo unde plinsul nu atinge moartea*, poezii, prefață de Dan Grigorescu, Editura Semne, București, 1997, 92 pag., preț nemenționat.
- ❖ Sorin Comoroșan, *Oglinzile sparte*, „roman de gânduri“, Editura Fundației „România de Măine“, București, 1997, 20.000 lei.
- ❖ Lucia Verona, *Don Juan și ceilalți*, proză, Asociația Scriitorilor din București, Editura Cartea Românească, București, 1997, 100 p., preț nemenționat.
- ❖ Vasile Speranța, *Divina călăuză*, „sonete fără umbră“, Editura Crater, București, 1997, 168 p., preț nemenționat.
- ❖ Mariana Petrescu, *Sub zăpezile din est*, nuvele, prezentare de Mircea Sântimbreanu, Editura Cartea Românească, București, 1997, 232 p., preț nemenționat.
- ❖ Jean Nouzille, *Calvarul prizonierilor de război români în Alsacia-Lorena 1917-1918*, cu o prefață de Dumitru Preda, Editura Semne, București, 1997, 176 p., preț nemenționat.
- ❖ Aura Christi, *Nu mă atinge*, poezii, prefață: Gheorghe Grigurcu, postfață: Octavian Soviany, Editura Vinea, București, 1997, 256 p., preț nemenționat.
- ❖ Ioan Vieru, *Transparență cu Pietă*, poezii, Asociația Scriitorilor din București, Editura Cartea Românească, București, 1997, 98 p., preț nemenționat.
- ❖ Marta Bărbulescu, *Jurnal incomod*, proză, Editura Carminis, Pitești, 1997, 128 p., 8000 lei.
- ❖ Marta Bărbulescu, *Doi căței cu papucei*, povestire, Editura Carminis, Pitești, 1997, 32 p., 7000 lei.
- ❖ Ștefan Gh. Theodoru, *Un milionar nebun*, roman, Ed. Societății Tempus, București, 1996, 539 pag., preț neprecizat.
- ❖ Ștefan Gh. Teodoru, *Născută în castelul lui Dracula*, roman. Ed. Tempus, București, 1997, 283 pag., preț neprecizat.
- ❖ Mircea Daneliuc - *Pisica ruptă*, Colecția „Ithaca - Scriitori români din exil“, Editura Univers (Editura Publicului cultivat).

Critica revizuirii

(Urmare din pag. 1)

Dacă vrem să spunem adevărul, să-l spunem pe de-a-ntregul. Și să nu amestecăm planurile. Opțiunile politice trebuie respectate. În vremea dictaturii, critica literară a oferit un model de pluralism. Ne-am bătut pentru a impune o ierarhie diferită de aceea oficială. Am făcut opoziție într-un regim cu partid unic. Nu e oare ciudat ca acum, când trăim în democrație, să incriminăm opiniile, simpatiile ori chiar atașamentele politice personale ale criticilor? Le putem aproba sau nu, dar nu le putem condamna, și încă, în afara olperei critice propriu-zise. E dreptul lui E. Simion să creadă în virtuțile apolitismului și al lui Mircea Iorgulescu să fie „dilematic“. (Îl rog pe Gheorghe Grigurcu și pe cititorul acestui editorial să mă ierte că anticipez în privința unor observații care

vor vedea lumina tiparului abia în numerele viitoare ale *României literare*, dar m-am simțit obligat să încerc, respectând libertatea exprimării tuturor opiniilor, să delimitez poziția revistei de aceea a colaboratorilor ei).

Insistând asupra necesității revizuirilor, pledez pentru spiritul lor critic, altfel spus, pentru un adevăr complet și nuanțat, pentru restabilirea conjuncturilor și pentru explicarea obiectivă a lucrurilor. La urma urmelor, dincolo de curaj ori de lașitate, de disidență ori de compromis, întrebarea pe care orice revizuire a criticii trebuie să și-o pună este dacă ea și-a jucat ori nu critica în timpul regimului comunist, rolul esențial și anume acela de a ierarhiza onest valorile literare. Abia apoi putem aprecia contribuția fiecărui critic. Procedînd invers, există riscul de a face ca o discuție principală să semene cu o răfuială personală.

Irina NECHIT

Îl învăț să urle

Un animal cu laba tăiată
mi s-a ghemuit pe genunchi.
Are ochi de lup urechi de mistreț
și suspină ca un om.

Cîndva el știa să toarcă să grohăie să
vorbească
le cînta liliecilor cu voce subțire
încît luna își îngropa fata în perna vreunui nor.

Acum eu îl mîngîi pe animalul însîngerat
îl învăț să urle încet ca să nu-l audă nimeni
așa cum urlă o piatră măcinată de ape.

Îl țin pe genunchi fără teamă
căci în laba tăiată i-au rămas ghearele
iar printre colții lui mărunți abia se zărește
cerul gurii negru ca smoala.

I-am ținut de urît nimicului

A fost o zi de septembrie
o zi în care nu am făcut nimic.

Am stat în fotoliu cu genunchii la gură.
Mi-am lipit fruntea de lemnul pianului.
Am cerșit luminii întunericul.
I-am ținut de urît nimicului.

Bucuria și suferința mi-au luat pe rînd pulsul
ca niște infirmiere grijulii.
Mi-au legat mîinile cînd am vrut să fac
un gest de adio.

M-am bucurat și am suferit.
Am suferit și m-am bucurat.
Nu am putut face
nimic mai mult mai mult nimic.

Cel care crede că poate face totul
răsplătit fie la capătul zilelor sale
cu o moarte ușoară.

Ei cred că sînt buni

Ei cred că sînt niște oameni buni.
Vorbesc despre bunătate ca despre zeama de
găină
și devin foarte buni cînd au un vin bun.

Cei mai buni dintre ei strîng cu multă căldură
mîinile prim-ministrului, ambasadorului,
mitropolitului și ale diferitor președinți.

Unii își îmbunătățesc în grabă condițiile de trai
îmbogățindu-și vocabularul și rudele,
alții își perfecționează programul electoral.

Cei care toată viața au cîntat bunătatea
și au scris cărți bune în vremuri bune
avîndu-se de bine cu cei care le dădeau voie
să se bronzeze și să creeze în crimeea,

astăzi se miră cînd nu sînt primiți în lumea
bună
și picură fiere în articole considerate
pe bună dreptate cam lungi.

De bună seamă, toți acești oameni care nu
obosesc
să ducă pe umeri propria bunătate și grijile
tării
își încep cuvîntările cu „oameni buni!”
terminîndu-le ingenios cu „oameni buni!”

Au vrut să-și omoare timpul

Au aprins rugul și a plouat.
S-au ascuns în corturi și s-a arătat soarele.
Au așteptat să se usuce vreascurile
și au discutat politică.
Au tăiat inele de ceapă și au rumenit carnea.
Și-au fript limbile și au rîs.
S-au dus la culcare și s-au devorat.
Au vrut să-și omoare timpul și nu au putut.

Fără martori

Femeia cu vînatăi sub ochi
și frumoasa în minijupă s-au întîlnit
ca două umbre ale unei femei fericite.

Cea bătută a cerut o monedă și a primit-o.
A intrat în parc
unde au găsit-o în zori fără suflare.

Frumoasa a așteptat 5 minute în stație.
Un fînc s-a apropiat să-i adulmece picioarele
i-a lins ciorapii
apoi s-a repezit să treacă strada.
A fost strivit de-o lumuzină ce frînase brusc
de ea lovindu-se o altă limuzină.

Accidentul s-a produs la șase fix.
Soarele a asfințit fără martori.

Tatălui meu

Ei cu dobitoacele cu lîna cu laptele.
Noi cu lumile ce aduc la lumină cuvintele.

Ei pe deal cu noaptea în cap.
Noi cu noaptea în sînge cu stele bolnave pe
buze.

Ei cu mieii cu zarzavaturile cu lemnele.
Noi cu mîinile albe în mîlul vremelniceii.

Ei cu privirile și spinările cele mai umile.
Noi umilii umilii de noi robii Lui.

Ei cîștigă pîinea noastră cea de toate zilele
prin sudoarea frunții lor.

Cartea noastră cea de toate zilele
dă-ne-o nouă astăzi...

CERSETORUL
DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Irmoase fără foloase

Scrise de însuși Cristofor Columb,
la pupa Caravelei Niña

1. Dac-ai vrea să-i fii o clipă
Fluturului meu ari pă,
Dac-ai vrea să-i fii o ziuă
Crinului meu dulce piuă
De bătut roua cu-amurgul
Ce-l ține-ntre ziduri burgul,
Dac-ai vrea să-i fii o viață
Sufletului carne creață,
Ți-aș da melcul meu cel mare
Să te ungă pe picioare
Cu talpa lui grea de-o zeamă
Ce duce-n răsfăț, îndeamnă
Și-nflorește-n zori, femeie,
Lîncedele-mi curcubeie
Sub care cerul se-ncleie.

2. Cristal adînc aveam în față.
Rîvneam spre dînsul și priveam
Cum se întoarce, cu dulceață,
Un șold pe-un pat aliotman.
Era al tău! Urcai, semeată,
Cu sîinii, aerul încins.
Coapsele moale și-au desprins
Împodobirea-n mintea-mi fleată.

O, fructe fragede-n prelins!!

Cristal adînc aveam în față.
Și-n el pluteai tu, într-adins.

Balcon

Mîngîierea vîntului a vîntului a mîinilor.
Aer mîngîiat fără milă.
Mîngîietor gîndul plin de cruzime.
Mîngîierea ta
ca mîngîierea lui Dumnezeu
atinge locul bolnav.

Cine ești? Cum joci?

Cînd voi ști cine ești
un măr se va rostogoli pe harta lumii
paharul cu apă se va răsturna peste marea
egee
cărțile vor zbura în stoluri
spre Cuvîntul care a fost la început.

Cînd vei ști cine sînt
fracul tău va împinge ușa dulapului
va ieși din el împovărat de haine călugărești
le va împrăștia pe toate continentele
apoi îți va arunca în față o mînușă.

Să știi că eu nu joc
cu cei ce nu se pot ascunde
în spatele unor lucruri aflate sub alte legi.
Dacă mă lipesc de un arbore el se îndoiaie.
Dacă plutesc într-o barcă ea se duce la fund
și trebuie să înot mai departe singură
și malul se evaporă cînd ajung la el.

Nimeni nu va ști
de ce am renunțat la globul pămîntesc
pe care îl rotește lin curentul electric.
Am îngropat în vid pistolul zarurile și păpușa
căci învățăm să ne jucăm numai cu focul.
Noi nu avem încredere în pereții ce nu se
prăbușesc.

**CRONICA
EDIȚIILOR**

de
Z. Ornea

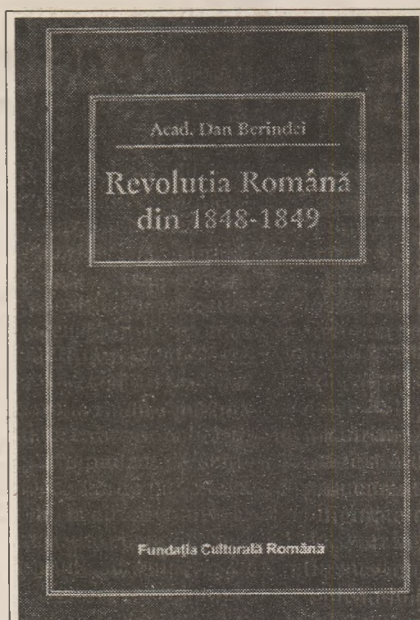
O sinteză despre 1848

FENOMENUL nostru pașoptist are o importanță capitală pentru nașterea și devenirea României moderne. De aceea, tocmai, a fost atît de aprig contestat și injuriat de curentele de idei tradiționaliste configurate de la începutul și pînă la mijlocul veacului nostru. Începuturile procesului de înnoire modernă a organismului românesc se datoresc, neîndoielnic, pașoptismului. Firește, această perioadă a fost mult studiată. Dar mai ales de istorici, reținînd din pașoptism cu precădere manifestarea sa politică. Avem cîteva studii (cărți), nu toate monografice, remarcabile, printre care l-aș aminti pe cel al d-lui Gh. Platon. De curînd, dl. Dan Berindei și-a adunat în volum multe sale studii despre pașoptism publicate de-a lungul cîtorva bune decenii, conferindu-le astfel o evidentă coerență unitară. Dar și cartea d-lui Dan Berindei, pe care o comentez aici, este și ea una cu pronunțat caracter politic și istoriografic (Se intitulează *Revoluția română din 1848-1849*). Ne lipsește încă o monografie despre pașoptism ca un curent de idei, studiat în toată aria sa largă și profundă, în care ideologicul și doctrinarul să prevaleze. E. Lovinescu, în cartea sa fundamentală *Istoria civilizației române moderne* (1924-1926), a acordat pașoptismului locul ce i se cuvenea din acest punct de vedere. Dar gestul său împlinit n-a prea avut urmare, exegeții menținîndu-se în continuare, din acest punct de vedere, inclusiv în spațiul politic, care e, totuși, nu mai una dintre dimensiunile curentului. Îmi reproșez mult, mărturisesc, că în exegezele mele despre curentele noastre de idei n-am început, cum se cuvenea, cu pașoptismul și cu Junimea și junimismul. Să sperăm că odată, nu prea tîrziu, se va găsi un exeget care să elaboreze o astfel de carte, de mult devenită necesară.

Dar să revin la cartea, foarte importantă, a d-lui Dan Berindei. Una dintre preocupările d-sale de început a fost să abordeze chestiunea, mereu controversată, dacă revoluția română de la 1848 este sau nu, în ansamblul revoluțiilor europene din acel an, un fenomen de imitație. Dl. Dan Berindei demonstrează, pe urmele aprecierii lui Bălcescu, că revoluția română de la 1848 a fost consecința unui proces socio-politic evolutiv intern. În această chestiune doi sociologi de marcă, Ștefan Zeletin și E. Lovinescu, au exprimat puncte de vedere clar antinomice. Zeletin (în 1925) consideră că patruze-ciopismul nostru are ca moment de început nu, cum afirmase Bălcescu, răscoala lui Tudor Vladimirescu de la 1821 (idee împărtășită și de autorul cărții pe care o comentez), ci tratatul de la Adrianopole din 1829 care, anulînd monopolul turcesc asupra comerțului românesc, a propulsat principalele dunărene în circuitul economic european, determinînd, drept consecință, fenomenul înnoirii, în spațiul căruia pașoptismul a fost un moment crucial. Dar Lovinescu, în cartea sa mai înainte pomenită, a stăruit în ideea că întregul proces al modernizării țării, inclusiv anul revoluționar 1848, este expresia unui apriorism ideologic, deci imitativ ideologic, polemizînd direct și apăsător cu Zeletin. Încin să-i dau dreptate lui Zeletin. Dar nu poate fi cu totul ignorat punctul de vedere al lui Lovinescu, nici măcar pomenindu-l cu opinia (cum procedează și dl. Dan Berindei),

care trebuie înregistrată și comentată în cunoștința de cauză. Dar implicit, autorul nostru dă cîștig de cauză opiniei lui Zeletin (pe care nu-l pomeneste, totuși), relevînd faptul - cu date semnificative - că revoluția de la 1848 în principatele dunărene (revoluția transilvană studiată atent, metodic și cu bune rezultate, ține de alt lanț causal și are, de aceea, alte consecințe) este rezultatul progresului, pe tărîm economic, în două importante decenii. Iar datele oferite sînt, repet, deplin concludente. Chestiunea aceasta, fundamentală, odată clarificată, autorul se oprește asupra etapelor preludive ale revoluției pașoptiste (aș prefera termenul de fenomen pașoptist), manifestat prin societățile secrete, în spațiul, căroră s-a plămădit revoluția și ideologia ei. Cum se știe, (iar dl. Dan Berindei o relevă cu utilă extensie de date și precizuni), plămada acestor societăți secrete a fost, în toate cazurile, francmasoneria. Din datele existente, reiese că masoneria a început să funcționeze aici încă din anul 1734, în timp ce în Transilvania Ioan Piuariu Molnar era, din 1776, membru al unei loji masonice sibiene și există dovezi că răscoala lui Horea din 1784 a fost sprijinită puternic de masoneria vieneză și transilvană. Urcînd în timp, se apreciază că mai toate proiectele politice reformatoare elaborate au avut certe influențe masonice (inclusiv Eteria, organizată și în principatele dunărene). Dinicu Golescu, mason, inițiază, după modelul masonic, societăți secrete, militînd pentru modernizarea țării sub raport politic, social și cultural. Oricum, Societatea Filarmonică, întemeiată în 1835 de Eliade Rădulescu și Ion Cîmpineanu, e netăgăduit de origine masonică iar proiectele lor - inclusiv o Constituție în 1838 - s-au elaborat cu știința principelui polonez Czartoryski, figură importantă în masoneria europeană și în mișcarea politică de renaștere a Poloniei. Același lucru e valabil pentru societatea secretă moldoveană condusă de comisul Leonte Radu și ai săi așa numită Conjurația Confederativă. Și aceeași origine se verifică și pentru mișcarea creată de Dumitru (Mitică) Filipescu, la București, în 1849, din care a făcut parte și Bălcescu, încarcerat, din această cauză, la Mănăstirea Mărgineni și tot de inspirație masonică e societatea secretă „Frăția”, întemeiată în 1843 de Bălcescu, Ghica, Tell, Golescu-Arapilă. Această organizație a avut filiale în Moldova și la Paris. De altfel, momentul intrării viitorilor pașoptiști (I.C. Brătianu, D. Brătianu, C.A. Ro-

setti, și mulți alții) în lojile masonice pariziene a fost de ei considerat ca un act capital a vieții lor, creîndu-și, pe această cale, bune relații cu lumea elitei cultural-politice europene (toată de apartenență masonică) care au pregătît și făurit mișcarea revoluționară în 1848. Aceste relații bune cu factorii de influență europeană, consolidate în anii exilului postpașoptist (pînă prin 1857) au fost benefice pentru viitoarele noastre acte politice, cu deosebire Unirea de la 1859. Acest capitol din cartea d-lui Dan Berindei este cu deosebire important, clarificînd multe și producînd dovezi imbatabile. E aici, o contribuție științifică de care va trebui să se țină seama. Pe această cale, indubitabil, mișcarea pașoptistă românească s-a dovedit a fi fost un segment al unei mari mișcări general-europene, toată avînd sorgintea în masonerie. De aceea întregul efort antimasonic al extremei drepte românești în anii treizeci și patruzeci (în vremea lui Antonescu s-a organizat chiar, la București, o mare expoziție demascatoare a masoneriei, atunci desființată) e contraproductiv pentru că, în fapt, la originile unor acte fundamentale ale României moderne se afla, incontestabil, francmasoneria și sprijinul acordat de ea. Foarte bine este analizată, apoi, în cartea d-lui Dan Berindei, realitatea faptului că mișcarea românească de eliberare de la 1848 nu poate fi înțeleasă cum se cuvine dacă nu e încadrată în albia ei europeană. Examenul e aici bine condus, fiind, de aceea, profund clarificator. Un loc amplu e acordat în carte, la dimensiunea unui cuprinzător capitol, desfășurării revoluției, urmărită, riguros, în toate etapele ei, în Moldova, Țara Românească și Transilvania. Și tot așa, în sfîrșit, un larg capitol (de 70 pagini) studiază ideologia pașoptistă. Analizîndu-se programele revoluției și alte documente revelatoare, autorul, relevă astfel de conștiințe precum antiobăgismul, dezideratul unei constituții moderne europene prin denunțarea - aprig cerută - mai ales în Muntenia - a Regulamentului Organic, drepturi civile și politice pentru toți cetățenii, Bălcescu - febricitar în radicalismul său - cerînd chiar o ordine republicană. S-ar fi cuvenit ca autorul să releve cu sporită pregnanță caracterul totuși neunitar al ideologiei programatice afirmată de la 1848. E știută deosebirea pe alocuri esențială între programul (proiectul de Constituție) al revoluției muntene și cel mult mai moderat al celei moldovene, fie și în ipostaza mai ascuțită al celui elaborat de Kogălniceanu, în exilul cernăuțean

Acad. Dan Berindei, *Revoluția română din 1848-1849*. Considerații și reflexii. Centrul de Studii Transilvane. Fundația Culturală Română, 1997.

(*Dorințele partidei naționale în Moldova*). Autorul, dimpotrivă, relevă ceea ce numește „caracterul unitar al Revoluției Române”. N-a fost, se știe, totuși unitară această revoluție din 1848, cel puțin în programe, ideologie și chiar în desfășurarea ei. Muntenii - nu numai aripa lor radicală în frunte cu Bălcescu, Brătianu, Rosetti, dar chiar și Eliade Rădulescu - au fost partizanii unei acțiuni revoluționare, rapide și nestînjinite pe cînd (Kogălniceanu, în documentul său programatic bucovinean), cerea o evoluție graduală, lentă și cumpănită. Apoi deosebirile sînt bine marcate între cerințele muntenilor în problema proprietății agrare (celebrul articol 13 din proiectul lor de Constituție) și cele mult mai moderate ale moldovenilor în aceeași cardinală chestiune. Și deosebirile nu se opresc aici, ele fiind, de altfel, bine știute de dl. Dan Berindei numai că nu le acordă, în carte, extensia analitică necesară. Și nu uit să adaug ceea ce oportunitatea evidențiază autorul că ideea Unirii apare, bine evidențiată, în programele din amîndouă principatele dunărene. Portretele, în paragrafe anume consacrate, ale unor fruntași ai revoluției muntene, închinat lui C.A. Rosetti, N. Bălcescu, Gh. Magheru sînt revelatoare și, de aceea, binevenite pentru substanța cărții. Interesant ar fi fost să fi aflat aici și un portret al lui Eliade Rădulescu. S-ar fi pus, astfel, în evidență nu atît caracterul mai moderat al opiniilor sale dar și faptul că, printre colegii săi, Eliade era cel mai în vîrstă și, de aceea, dovedea o cumpănire a maturității depline, care refuza învăpăierea radicală. E o reabilitare pe care personalitatea lui Eliade o merită din plin. Dar nu uit că această carte a d-lui Dan Berindei e o reunire, deși întregită și adusă la zi, a unor studii publicate în deceniile precedente, cînd prejudecata că Eliade a fost factorul frenator în revoluția munteană de la 1848 era mult vehiculată. S-a supus dl. Dan Berindei acestei prejudecăți atunci valabilă pînă prin anii șaptezeci sau - de ce nu? - e chiar opinia pe care d-sa, ca analist reputat al pașoptismului, o împărtășește motivat?

D L. DAN BERINDEI a avut o inițiativă rodnică atunci cînd s-a decis să adune, întregindu-le și curățindu-le, studiile sale despre anul revoluționar 1848. Adunate și așezate într-o ordine tematică adecvată, studiile sale mai vechi capătă, brusc, o fericită relevanță sistematică, devenind din fragmente parțializate un ansamblu unitar și coerență unei cărți foarte necesară.

Cărți primite la redacție

- ◆ Isabela Vasiliu-Scraba, *Atena lui Kefalos* (eseuri), Slobozia, Ed. Star Tipp, 1997. 216 pag., preț neprecizat.
- ◆ Leon Agu, *Jocuri în marele joc*, poeme, Iași, Ed. „Bolta rece”, 1996. 196 pag., 8000 lei.
- ◆ Puiu Bobelica Cislău, *Drumul de lângă cântec*, Brașov, Ed. Aldus, 1997 (poeme). 78 pag., preț neprecizat.
- ◆ *Epigramiști și epigrame*, vol. 1, Plachetă alcătuită, prezentare și selecție, cu un articol introductiv de Grațian Jucan, Cîmpulung Moldovenesc 1998 (sic!), 78 pag., preț neprecizat.
- ◆ Grațian Jucan, *M. Eminescu și Bucovina*, Editura Muzeului Național al Bucovinei, Suceava, 1997, 110 pag., preț neprecizat.
- ◆ Grațian Jucan, *Bucovina. Medalioane culturale*, Editura Muzeul Bucovinei, Suceava, 1995, 64 pag., preț neprecizat.
- ◆ Grațian Jucan, *Cîmpulungul Moldovenesc. Istoric-Cultural-Turist*, Biblioteca orașenească, Cîmpulung Moldovenesc, 1995, 136 pag., preț neprecizat.
- ◆ Grațian Jucan, *Fundu Moldovei. Un sat de munte*, Editura Muzeul Național al Bucovinei, Suceava, 1996, 70 pag., preț neprecizat.

Detectorul de minciuni

IAR e ceață (*ca-n borcanul cu dulceță*) și iar ascult, ca pe vremuri, știrile de dimineață cu teama că peste noapte s-ar fi putut întâmpla ceva care să ne schimbe această viață și eu voi afla marea veste cu întârziere. Dar toată lumea bună se află la datorie și (în ciuda războaielor interne care nu se mai termină) se bucură încă de marea victorie de acum un an. Însuși ultimatumul pe care i-l dă Ana Blandiana în numele nostru, al tuturor, Convenției Democratice a dumnealor nu reușește să-i strice nimănui buna dispoziție. Dimpotrivă, această veselie de post (tranziție) ne-a cuprins și pe ceilalți, atunci când președintele Emil Constantinescu a stat în fața noastră la taclale cu cinci dintre cei mai aleși reprezentanți ai presei orale.

Așteptam acest spectacol organizat de Palat, în casa unor prieteni, în fața unui televizor (color) și mă bucuram că nu sînt singură la mine acasă (unde riscul ar fi fost să văd încă o dată totul în alb și negru) iar președintele nostru (care nu fusese încă votat) ne vorbea ca un om modest și integru, deși mie mi se părea prea înflăcărat pentru ca tot ce spune să fie adevărat. Urmăream rîzînd acele imagini de arhivă, aproape fără să-l mai auzim, cînd stăpînul casei, care se uita la cravata roșie a candidatului nostru a constatat: asta cred că o avea din vechiul regim. Și în vreme ce ne reaminteam marile promisiuni electorale, nu știu cum s-a nîtmplat, dar cravata aceea roșie a devenit deodată cenușie, iar culorile steagului național, așezat de-a dreapta celui de la tribună s-au stins și ele. *Detectorul de minciuni*, a spus stăpînul casei, pe un ton alb ca vocea destinului și brusc steagul și-a recăpătat cele trei culori ale sale, iar cînstitul obraz pentru care am optat cu un an în urmă a căpătat culoarea unui praz. Ce ți-e și cu televizorul acesta color, mă gindeam, aruncînd o privire nostalgică spre micul

ecran al meu, pe care l-am văzut pe Emil Constantinescu acum un an la fel de bine cum îi văzusem la vremea lor și pe Iliescu și pe Ceaușescu. Între timp marele spectacol ajunsese la zi și cei cinci oaspeți ai palatului făceau fețe-fețe pentru ca toată lumea să se învețe cu gîndul că un președinte poate fi luat la-ntrebări, dar nu și la răspunsuri, care pot deveni niște mici discursuri electorale, chiar dacă pînă la noile alegeri mai este. *Detectorul de minciuni*, ți-am spus eu, a repetat marele poet proaspăt întors din spital (unde aflase că ar fi avut un infarct) cu un moral care putea îmbărbăta pe oricine. Și atunci, prin contrast, mi-a revenit în minte vocea distinsei poete care ne spunea nu demult cu lacrimi în ochi că, dacă s-ar dovedi că unul singur dintre ai noștri ar fi corupt, ori că ar minți, dintr-odată totul s-ar prăbuși. Să-i dea Dumnezeu sănătate, mi-am spus, și să am eu atîția bani cîte minciuni am auzit în ultimii ani. Fiindcă dacă mi-ar da cineva cîte o mie de lei pentru fiecare minciună spusă cu aceeși seninătate și de ai noștri ca și de ai celorlalți în această țară, aș putea să devin multimiliardară.

Dar nici așa nu mă plîng. Întîi fiindcă banii n-aduc fericirea. În al doilea rînd pentru că anul trecut eu nu m-am gîndit că noi am fi votat chiar Binele și Adevărul, așa cum am aflat nu demult. Am crezut că schimbarea este absolut necesară și am sperat că Emil Constantinescu ar putea să fie un pic mai bun decît Ion Iliescu. Atîț și nu mai mult. Dar, din păcate, fie că ne place, fie că nu ne place, urmărind înscenarea bilanțului unui an de la preluarea puterii transmisă recent de la Cotroceni, cei mai mulți dintre noi a trebuit să recunoaștem că profesorul Emil Constantinescu poate cobori uneori ștacheta mai jos decît însuși inginerul Ion Iliescu, care, din îndelungata lui experiență de activist știa că nu e bine să numeri pe dește tot ce ai

și ce-ți mai lipsește. Necum să te compari, de bună voie și nesilit de nimeni, cu toți parvenii acestei post-tranziții care te-ar putea umili cu cîte o sponsorizare.

Nu știu dacă salariul d-lui Emil Constantinescu este mai mic decît al Cristinei Topescu, așa cum a afirmat domnia-sa răspunzînd la o întrebare a tinerei jurnaliste, convins că astfel o face praf. Așa o fi, pentru că altfel nu s-ar povesti. Dar dacă președintele nostru tot ar vrea să se măsoare cu o fată ca ea, poate că ar trebui să-și caute și dumnealui un patron mai cu dare de mină. Deși mă tem că nu i-ar fi prea ușor să-l găsească. Pentru că, după cum l-a determinat modesta sa interlocutoare să ne mărturisească, de cînd s-a instalat la Cotroceni a devenit o mașină. Or patronii au mașinile lor, nu le mai trebuie altele. Așa că atunci cînd nu va mai ocupa actuala poziție (de pe care se plînge de sărăcie mai abitir decît noi) cred că singura soluție va fi să reintre în opoziție, care se vede cu ochiul liber că ar trebui să fie-ntărită. Întrebarea care se pune este ce vom face totuși pînă atunci, fiindcă așa nu mai merge. Nu întîmplător, unul dintre cei cinci jurnaliști prezenți la acest bi-land - care ne leagă și ne dezleagă de opțiunea noastră de anul trecut - i-a amintit că în campania electorală a declarat: *Pînă acum a fost sacrificat poporul, acum a venit vremea să se mai sacrifice și cei care-l conduc*. Sacrificiul pe care trebuie să-l facă Puterea, ne învață ca un adevărat învățător al poporului domnul profesor, nu este acela de a renunța la avantejele materiale de pînă acum (așa cum am înțeles ca proștii noi și ai noștri) ci acela de a lua măsuri nepopulare, asumîndu-și riscul de a cădea. Bine, îi amintesc eu, de pe scaunul meu de pensionar pe care nu-l mai pot pierde, dar ideea nu este atît de nouă cum ar putea să vi se pară. Riscul acesta și l-au asumat la vremea lor și *Odiosul* și

Sinistra, a căror imagine în afară și-a avut și ea perioada ei de glorie. Transformarea eșecului în victorie nu ne ține de foame și nu poate să dureze la infinit.

Noua campanie electorală, organizată sub pretextul bilanțului, a stat sub semnul detectorului de minciuni care nu iartă. După ce a trecut prin toate culorile curcubeului imaginea președintelui, pentru care se investește atît de mult în zadar, a ajuns la cota reală a sa și fără să greșim am fi putut să spunem: *Uite-așa o barbă-avea!* Ne-am abținut doar din respect pentru noi înșine și de frică să nu ne facă rău trecerea asta bruscă de la Ocua lui Cuza la ocua mică.

Ar mai fi fost multe de spus, dar se făcuse tirziu. Așa că i-am lăsat pe distinșii analiști veniți după cei șase protagoniști ai spectacolului organizat de Palat să judece cu măsurile lor diferite de ale noastre momentul acesta istoric și - în crucea nopții - mi-am luat rămas bun de la gazde și am plecat. Crucea nopții era neagră ca smoala și drumul de întoarcere mi s-a părut foarte lung. Cu toate acestea, cînd am ajuns acasă, pe un alt post TV, o altă echipă de analiști cîntărea altfel totul. Imaginea alb-negru era foarte clară dar îmi lipsea detectorul de minciuni și vocea albă a comentatorului trecut pe lîngă limită care vedea lucrurile cu o detașare care-mi făcuse atît de bine. Așa că instinctiv am stins aparatul iar a doua zi cînd am auzit ultimatul dat de AC Convenției Democratice m-am gîndit că, în ciuda a tot și a toate, are să fie bine. Cu condiția ca reprezentanta noastră, a societății civile, să avizeze (și înainte și după) orice măsură. Dacă nu, nu. Ca și după marea victorie din 1989, va părăsi frontul și ea știe ce face. Dar dacă la căderea lui Ilici n-a fost, totuși, război, poate că odată și odată are să fie și pace.

DEBUT POSTUM

GHEORGHE CIOBĂCĂ a trăit mai puțin de 45 de ani.

S-a născut la 21 iunie 1952 în comuna Arbore din județul Suceava. După absolvirea Facultății de Matematică - specialitatea informatică - din cadrul Universității „Al I. Cuza” din Iași, s-a stabilit la Suceava, lucrînd ca programator la Societatea de Servicii Informatică și, în continuare, ca informatician-administrator de sistem în domeniul bancar. Era cunoscut și ca un redutabil șahist. Apoi, la 30 martie 1997, cînd totul părea clarificat și cert în existența sa, a murit.

Printre hîrțile lui s-au găsit sute de poeme pe care familia, cu ajutorul unor oameni de afaceri generoși, le-a publicat într-un volum intitulat stîngaci *Zbor de unde vin*. Cu stîngăcie a fost alcătuit și cuprinsul cărții: poemele propriu-zise alternează cu scriitori, versuri ocazionale, bruioane, astfel încît culegerea seamănă mai mult cu un album sentimental.

Și totuși, din acest mixtum compositum, se configurează fără dubiu imaginea unui poet talentat și sensibil, cu o *conștiință estetică*. Citindu-i poemele cele mai expresive, nu-ți vine să crezi că tot ce a scris a scris pentru si-

ne, fără să facă din această îndeletnicire o profesie. Mai mulți literați din Suceava - Nicolae Cărlan, Ion Cozmei, Constantin Hrehor, Ion Beldeanu - susțin pe bună dreptate ideea ca Gheorghe Cioabă să devină, post-mortem, membru al Societății Scriitorilor Bucovineni.

Versurile celui dispărut se remarcă prin ceea ce s-ar putea numi o *ingeniozitate tandră*. Inventiv, proteic, autorul recurge mereu la noi și noi formule poetice, practicînd enumerările ludice, paradoxul, jocul de idei, dialogul imaginar și fulgurant. Uneori preia din mers ritmul versificației populare. În

această stare de spirit el exprimă pînă și austeră dragoste de patrie:

„Care-s silabele iei? - I-ei! - Care-s silabele României?// După cîteva secunde/ istorice, elevul răspunde:/ - Doar mințile bolnave și slabe/ despart România-n silabe.” (*Lecția de română*)

Foarte originale și antrenante, luînd adeseori o turnură suprarrealistă sunt poemele din ciclul *Portrete de criză* (pe care le remarcă și Constantin Hrehor, într-o prefață scrisă cu competență și pietate). Iată, ca exemplu, un fragment din poemul *A început...*:

„A început în port, neașteptată,/ o judecată neînduplecată.// În fața curții se aduc dovezi.// S-au adunat deja grămezi:/ o mână lipsă,/ un ochi în eclipsă,/ o gură sucită,/ o față stălcită,/ un lacăt tăiat,/ un pescar ruinat,/ o pânză de iaht sîngerîndă,/ o semnătură plăpîndă,/ un glas de țărancă,/ un act de la bancă,/ radiografia măduvei/ și declarația văduvei.”

Recent, la Suceava, a avut loc lansarea acestui volum de debut. Au luat parte intelectuali eminenti, iubitori de poezie, foști colegi ai poetului și membrii familiei sale. Cel mai important personaj, poetul însuși, a lipsit însă de la întrunire...

Alex. Ștefănescu

Dorin
Tudoran

PUPAT TOȚI
PIAȚA
UNIVE' SITĂȚI

Monologul președintelui cu țara

DACĂ dl. Ion Iliescu a obținut brevetul de inventator al „democrației originale”, dl. Emil Constantinescu este îndrituit să revendice patalamaua pentru „dialogul monologat”. Domnia sa și-a câștigat acest drept vineri, 28 noiembrie, în ceea ce a fost anunțat ca dialog al președintelui cu presa - chiar dacă numai cu cea audio-vizuală. După ce ne-a arătat două broșuri, anunțându-ne că bilanțurile respective vor fi puse la dispoziția principalelor mijloace de informare în masă, președintele României a declarat că nu are rost să citească în fața telespectatorilor documentele respective. Evident, așa stăteau lucrurile, de vreme ce fusese răm invitat să asistăm la o dezbatere. Dl. Constantinescu n-a lăsat nici un fel de echivoc asupra celor ce urmau să se întâmple: „*Cred că mult mai interesant este ca în această seară să avem o dezbatere liberă, într-un cadru deschis, transparent, fără nici un fel de complexe, care să arate cel mai bine situația în care ne găsim acum. O situație de libertate, o situație de încredere a cetățenilor cel puțin în posibilitatea exprimării punctelor lor de vedere.*”

Telespectatorii aveau să afle de la președintele țării că fusese informat de cei cinci jurnaliști participanți la dialog - oameni ce urmau să reprezinte la acea dezbatere cetățenii României - despre numărul foarte mare de întrebări adresate Domniei sale de cetățeni. Gata de transparență, președintele adăuga: „*I-am rugat să nu mă menajeze și să-mi pună întrebările cele mai dificile, pentru că numai astfel putem intra în acest dialog sincer și corect de care avem nevoie.*” Ce a ur-

mat a fost, într-adevăr, și de-o parte și de cealaltă, fără complexe - președintele a monologat fără inhibiții, iar vajnicii reprezentanți ai presei și cetățenilor României au picotit, dezinhbiți, vreme de-un ceas. Cei cinci psoiași audio-vizuali l-au întrerupt pe șeful statului doar de câteva ori spre a-l ajuta să nu riște vreo laringită. Dacă tigrii de catifea ai audio-vizualității românești ar fi reprezentat doar companiile ai căror angajați sunt, era treaba posturilor respective de radio și televiziune să-i mângie pe blăniță pentru picoteală trasă la Cotroceni. Dar cum ei s-au dat drept reprezentanți ai cetățenilor, ai oamenilor ce adresaseră președintelui o puzderie de întrebări, somnul tras în fața camerelor de luat vederi constituie o demisie profesională. Nenumărarea este cu atât mai mare, cu cât șeful de pluton al jurnaliștilor nu a fost eternul somnifer al românilor de ambele sexe, Vartan Arachelian-Diazepam, țuțar al președintelui, ci un jurnalist autentic - Răsvan Popescu.

Cu ce ne-am ales din monologul dezinhbiat al d-lui Constantinescu și din somnul lipsit de inhibiții al „reprezentanților dumneavoastră”? Cu mai nimic important, în afara gustului amar că dl Constantinescu a devenit capabil să monologheze chiar mai mult decât premierul Victor Ciorbea, campionul absolut de piță acum în bătutul cîmpilor pe parcursul conferințelor de presă. Când a mărturisit o anume formă de singurătate în care s-a trezit în acest prim an de mandat, nu a mai fost nevoie de argumente. Capacitatea de a vorbi de unul singur atita vreme era dovada că dl Constantinescu nu se înșeală. Și asta mă pune pe gânduri, din cel puțin două motive.

Primul - există un lucru pe care mi-l aduc aminte, deseori. Îi aparține lui Baltasar Gracián: „*Cel care află desfătare în singurătate este ori zeu ori fiară.*” N-aș spune că singurătatea de care vorbea președintele Constantinescu părea să-i placă. Dar solitudinea de care vorbesc multe din episoadele vieții sale de șef de stat este de natură să îngrijoreze. Doar aparent paradoxal, cu cât se implică în lucruri ce nu țin de atribuțiile sale, dl Constantinescu devine un președinte mai singur. Separarea puterilor în stat este gândită și spre a nu împinge reprezentanții uneia ori alteia din aceste puteri în singurătăți devastatoare; devastatoare atât pentru oameni, cât și pentru instituțiile pe care le reprezintă. Un șef de stat singur înseamnă o țară singură.

Al doilea - pe plan personal, singurătatea unui șef de stat este o chestiune pe care, noi ceilalți, o putem regreta, dar nu avem nici un drept de a o judeca. Numai că o astfel de singurătate începe să se simtă în viața instituției pe care o conduci. Nu mai este un secret că președinția suferă din cauza singurătății în care s-a pomenit președintele. Motivele acestei însingurări nu sunt nici simple, nici foarte originale. În jurul dlui Constantinescu s-a format prea repede camarila, cercuri concentrice de interese personale și de grup. A fost izolat din ce în ce mai mult și, așa cum spuneam și altădată, popularitatea de care se bucură încă n-ar trebui să-l amăgească. Nimic mai schimbător decât popularitatea. Cât de mult a fost ajutat să rămână singur sau cât de mult poartă vina acestei însingurări este iarăși un subiect de meditație. Fapt cert rămâne

însă că opoziția, pe care a snobat-o, filfaie deja sloganul „dictaturii prezidențiale”. Problema nu este dacă PDSR-ul, PRM-ul, PUNR-urile, PSM-ul etc reușesc să vîndă această imagine românilor nemulțumiți, ci că unii dintre cei ce l-au ajutat pe dl Constantinescu să devină foarte singur, atunci cînd președintele va încerca să se descotorosească de ei, vor striga ca din gură de șarpe: „Asta-i dictatură prezidențială!”

Vorbind, *ad nauseum*, despre guvern, președintele Constantinescu a atins puține din chestiunile fundamentale ale președinției și n-a creat loc pentru întrebările cetățenilor. Aceasta poate indica două lucruri la fel de periculoase. Primul - că dl Constantinescu nu realizează că președinția, chiar dacă stă mai bine în sondaje decât executivul, suferă de, să folosesc cuvîntul la modă, disfuncționalități de netrecut cu vederea. Al doilea - că dl Constantinescu știe, totuși, cum stau lucrurile, dar refuză, de fapt, transparența, și evită să discute aceste lucruri. Vineri, 28 noiembrie, Domnia sa trebuia să dea seamă despre felul în care și-a îndeplinit mandatul de președinte și nu să explice dilemele executivului.

Ajunși aici, ne aflăm într-una din fundăturile așa-zisului dialog la care am fi asistat. Ea ilustrează o alarmantă lipsă de consecvență, și iertată fie-mi franchetea, chiar de logică elementară. Întrebat ce nu a mers cum trebuie la guvern, președintele Constantinescu a indicat fără să ezite - lipsa de management. Perfect adevărat. Președintele Constantinescu a pus corect diagnosticul, dar nu a recomandat tratamentul. Dacă tot s-a ocupat nepermis de mult, în acest monolog cu țara, de chestiunile guvernului, președintele trebuia măcar să meargă pînă la capăt. Cînd managementul este în suferință, remediul nu constă în schimbarea vinzătorilor din magazinul respectiv; primul înlocuit este managerul. Fără „disponibilizarea” dlui Victor Ciorbea, remanierea este doar o cacealma. Bun de sindicalist, bun de primar general al Bucureștiului, bun de rezervă a titularului Viorel Lis, bun de viitor vicepreședinte al PNȚCD-ului, bun de prișnițe, bun de Hammurabi, bun la suflet, dl Ciorbea a fost transformat deja într-un birlic politic. Un fel de fată bună la toate, dl Ciorbea doar de premier s-a arătat nepotrivit. Este asemeni unui OZN - vizibil, cînd te aștepti mai puțin, de negăsit, cînd îl cauți toată lumea. Ce interes are președintele țării să-și lase autoritatea implicată în dezvoltarea acestei industrii de umflat baloane? Vineri, 28 noiembrie, eu unul nu am înțeles dacă dl Emil Constantinescu poate deveni președintele tuturor românilor, ori dacă este sortit să rămână garantul constituțional al algoritmilor aruncatului cu praf în ochi.

Dl Ciorbea a produs surpriza cooptării de nemembri ai partidului din coaliție în noul executiv. „Surse bine informate” pun găselnița tot pe seama președintelui. Dar dacă și această inserție de „independenți tutelați” se va dovedi un fis, va fi dispusă dna Gianina Corondan să accepte, în sfîrșit, demisia președintelui Constantinescu și să ceară d-lui Lis formarea unui cabinet moțocolor Ciorbea Anticiclonic?

PĂCATELE LIMBII

de Rodica
Zafiu

GHIDURI (III)

DIN PĂCATE, ghidurile de conversație conțin uneori, chiar în partea constituită din expresii și enunțuri românești, anumite stîngăcii și greșeli de exprimare. Multe dintre acestea provin din calchierea construcțiilor străine, fapt care se poate de obicei verifica prin confruntarea echivalențelor imediate. Întîlnim astfel calcuri sintactice: „*Sînt doritor să merg în Sicilia*” (RI = Ghid de conversație român - italian, 1985); „*Este adevărat, acest tip de self-service oferă ușurință în alegere și rapiditate în a cumpăra*” (IR = Ghid de conversație italian-român, 1992); „*Atîtea sporturi mă atrag, dar o reală plăcere și o reală destindere îmi oferă pescuitul*” (IR 1977) - sau semantice: „*Nu palpita o frunză*” (IR 1977). Textul românesc transpune cuvînt cu cuvînt un enunț care, în această formă artificială, mai seamănă doar foarte vag cu un proverb: „*Persoana care știe două limbi valorează cît două persoane*” (IR 1992). Ghidul de conversație, prin destinația sa practică, ar presupune tocmai o bună cunoaștere a uzului, a numelor de obiecte caracteristice vieții cotidiene, neglijate uneori de dicționarele academice. O asemenea adaptare la uzanțele comunicării curente lipsește însă în cererea: „*Aș putea căpăta o lofiune de apretat părul?*” (RI, 1985).

Extrem de nefirești sînt modurile de adresare cu termenul profesiei la vocativ, urmat de pluralul politeții: „*Stewardessa, vă rog, aduceți-mi un pahar cu suc de fructe*” (IR 1992); „*Hamal, vă rog, duceți-mi bagajele la autobuz*” (ib.). În română, acest vocativ al profesiei (*doctore, profesore, inginerule*) conotează familiaritatea, adresarea non-ceremonioasă, uneori chiar vag depreciativă, intrînd astfel în opoziție cu construcția în care numele profesiei e precedat de termenul general de politețe (*domnule doctor, domnule profesor, domnule inginer*). De altfel, nici nu e posibil ca orice substantiv nume de profesie sau funcție să apară la vocativ - și chiar folosirea unei

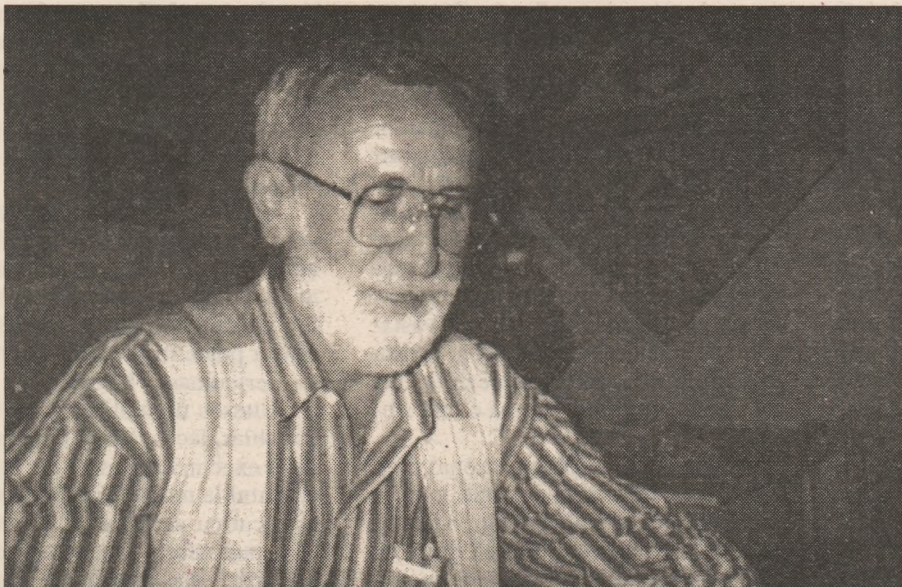
forme identice cu nominativul e limitată de uzul lingvistic.

În alte cazuri, ghidurile exagerează în complicarea exprimării ceremonioase: cauza stă și aici în stîngăcia traducerii, mai mult cît în intenția de a crea o frumoasă imagine a politeții naționale: „*Regret că trebuie să vă spun că nu se poate*”; „*Dacă aveți amabilitatea să citiți pe tabelul acela vă pot face un examen de vedere*”; „*Dumneavoastră, domnule doctor, mi-ați arătat multă răbdare, pentru care vă sînt foarte recunoscător*” (IR 1977). Într-o manieră ceremonioasă și arhaizantă se desfășoară și conversația ipotetică dintre un automobilist și un polițist: „*Mă veți putea ierta de astă dată, sînt doar de două zile în acest oraș și încă nu m-am obișnuit cu regulile circulației*”; „*De astă dată vă las să mergeți mai departe fără să plătiți amendă, dar fiți mai atent la regulile de circulație*” (IR 1977).

E caracteristică ghidurilor și atitudinea exagerat pozitivă, ornarea cu epitețe superlative și exclamații de încîntare: „*Aș vrea să văd o comedie strălucită*” (IR 1977); „*Acest praz frumos, vă rog*” (IR 1992); „*Mititeii au o aromă grozavă!*” (PR = Ghid de conversație portughez - român, 1975); „*Nu am mai mîncat niște plevuști atît de delicioase!*” (IR 1968).

Față de atîtea inutile contorsiuni stilistice, e reconfortantă (re)descoperirea cîte unui ghid cu adevărat practic (precum cel spaniol - român din 1984, al lui Dan Munteanu), care conține nu fraze ample și artificiale gata făcute, ci mai ales liste deschise de combinații și posibilități. Un astfel de ghid are și realismul de a-i oferi cititorului două tipuri de replici indispensabile comunicării într-o limbă insuficient cunoscută: întrebarea „*Cum se zice...*” - și mai ales apelul onest „*Am nevoie de un traducător*”.

„Mă consider un maestru

ALEXANDRU CHIRA este artistul de azi cu cele mai ambițioase proiecte, la care elementele picturii, sculpturii, poeziei și meditației metafizice formează un ansamblu spiritual organic, utopica artă totală. Temerar explorator al imaginarului, inventator al poemului-angrenaj pentru călătorit în spațiile interiorității, Alexandru Chira este un proiectant al mîntuirii, prin realizarea Utopiei. El s-a născut la 29 octombrie 1947, la Tăușeni (Cluj) și este absolvent al Academiei de Artă din București, secția pictură (1972). În anul 1993 a obținut premiul pentru pictură al Uniunii Artiștilor Plastici din România. După prima etapă de realizare a ansamblului monumental de la Tăușeni, un juriu internațional i-a conferit în 1994 premiul Centrului Soros pentru Artă contemporană. În anul 1996 a obținut premiul Academiei Române pentru arte plastice. Este conferențiar universitar la Academia de Artă din București, catedra de pictură.

Credeți că pictura dvs. este minimalistă, avînd o concentrare extraordinară de simboluri pe o suprafață mică?

În ordine cronologică și logică, cred că aceasta ar putea fi ultima întrebare. Cred că minimalismul se caracterizează și prin faptul că printr-un limbaj aproape derizoriu se poate accede într-o zonă a profunzimilor poetice. Vă propun, însă, ca impresia dvs. să rămână o problemă deschisă în dialogul nostru.

Puteți să faceți o descriere mai personală a ansamblului de la Tăușeni?

Este greu să „povestesc” ceea ce nu este specific limbajului discursiv literar. Aventura a pornit în 1994, în urma unui concurs de proiecte, cu un juriu internațional, inițiat de Centrul Soros pentru Artă Contemporană. A fost o provocare lansată unor artiști, în ideea de a face fiecare un experiment prin care să dovedească în ce măsură artistul poate să determine și să influențeze o comunitate minoritară, caracterizată fie prin trăsături, tare sau delimitări specifice, fie prin tradiții sau etnie. În acel moment mi-am adus aminte de primul meu experiment utopic, din copilărie, și anume tentativa de a pleca de pe un deal din preajma casei părintești pe Lună deci de a decola. Tentativa a și avut loc, dar în loc să merg la deal, în sus, am venit la vale. Mi-am adus aminte de acest eșec din copilărie în planul pragmaticii științifice, care în timp a devenit o axiomă pentru poetica mea artistică: am pornit de la concluzia că în acea întimplare am confundat forma cu conținutul, naveta spațială cu rampa de lansare. Îmi plăcea cum arată și în esența ei tehnică această instalație nu avea nimic din mecanismul propriu-zis necesar unei decolări. Speculînd teoretic, mi-am imaginat această mînușă ideologică întoarsă pe dos și

am constat că, în fapt, ceea ce mă preocupa nu era atît construcția tehnică, cît construcția poetică. Aducîndu-mi aminte de această întimplare, cu ocazia provocării lansate de proiectul Soros, mi-am imaginat lucrarea de azi de la Tăușeni, care în prima ei formă, cu o denotație și o conotație mai tehnicist-poetică, se chema „Instalație pentru rememorare, pentru sugestionat ploaia și curcubeul”. Ulterior ea a căpătat o conotație mai accentuat poetică, în formula actuală numindu-se „De-semne spre cer pentru ploaie și curcubeu”.

„Atelierul meu ideal este un laborator alchimic”

Credeți că activitățile spirituale „mișcă” lumea fizică și o influențează?

În mod cert și aceasta nu este o superstiție. Este o realitate. Cred că nici nu e cazul să dăm exemple. Nu e nici cazul să vorbim de un animism spiritual sau cultural. Știu foarte bine că pînă și un cîntec de dor sau o marselează pot să mobilizeze și acestea sînt inițial demersuri artistice sau spirituale. Sigur că scriitorii și chiar muzicienii au fost animatori mai eficienți ai unor evenimente, chiar revoluții. Cu lucrări de artă plastică nu s-a făcut revoluție propriu-zisă, ele de obicei au fost „demolate” la revoluții.

Aveți obsesia limbajului originar în opera dvs.?

Eu cred că nu este o obsesie, ci o constantă fatală. Chiar și atunci cînd un artist ajunge la forme analoge este de fapt o coincidență, ele nu sînt rezultatul unei imitații, ci al unei necesități imperioase interioare. Chiar și inter-

textualitatea postmodernistă este, după mine, paradoxal, o manifestare a formelor originare de limbaj.

E un fel de alchimie ceea ce faceți?

Atelierul meu ideal este un laborator alchimic. Vreau să spun că la scara laboratorului, la scară mică, se simulează marile probleme, pe care e mai bine să nu le numesc, fiindcă rămîn mai mari. Dar să nu uităm că Isaac Newton a fost la început alchimist și a devenit marele savant fizician dînd răspunsuri științifice la întrebările pe care și le-a pus. Eu ca artist mă rezum la întrebări.

Revenind, totuși, la ansamblul de la Tăușeni, puteți să „descrieți” cîteva mituri de acolo?

Aș prefera să nu vorbim de mituri, ci despre elementele și traseele ansamblului, care în conștiința colectivă și individuală actualizează sacralul. Lucrările ansamblului monumental sînt plasate pe un deal pregătit special ca o rampă de lansare a unor semne spre cer, în prealabil făcîndu-se un drum spre vîrfurile dealului. Drumul către opera de artă l-am realizat, așadar, în mod concret. Genericul ansamblului se subordonează 14 elemente: Casa Păstorului, Oglindă pentru Semănător, Casa Păsării de Foc, Model pentru Curcubeu, Fintina Oglinziei cu Memorie, Oglinda cu Memorie, Oglindă pentru Reflectare, Două Proiecte de Drum, Clopotele Tăcerii, Icoană pentru Ploaie și Curcubeu, Icoană Rotativă pentru Mesaje, 12 Icoane Senzoriale, Drum Ritualic și Poteci de Inițiere. Totul începe cu Casa Păstorului, a celui care păstorește platoul, unde nu este vorba de o prezență sau de un chip cioplît, cum m-au acuzat unii pocăiți din sat. Nu e un păstor oarecare ci poate chiar Marele Păstor și nu e vorba de prezența sa, ci de memoria sa, de matricea sau chiar de tiparul negativ al absenței, un negativ încărcat cu memorie. Dincolo de realitatea lor plastic-obiectuală, cele 14 elemente sînt 14 versuri dintr-un posibil poem-angrenaj intitulat „De-semne spre cer pentru ploaie și curcubeu”, fiecare avînd o funcție într-o anume mecanică poetică a ansamblului, cu o valoare magico-poetică, ritualică. Anual are loc acolo un ritual. Lucrarea e o instalație poetică pentru zile de sărbătoare. În ceea ce privește descrierea funcționalității ei am conceput cîteva discursuri de inițiere, pe care le-am prezentat la fața locului, pe deal.

„Dealul face parte din lucrare, este un soclu pentru aceasta”

Care a fost reacția comunității locale față de opera dvs.?

Din punctul de vedere al relației lucrării cu colectivitatea satească, mi-am pregătit o strategie, care ține tot de poetica punerii în operă. Pînă cînd elementele propriu-zise, lucrate la cîteva fabrici din Cluj, urmau să se instaleze, am pregătit terenul și la propriu și la figurat. La propriu am făcut drumul pînă în vîrfurile dealului și am creat un

– interviu cu pic

platou de circa o mie de metri pînă la Dealul, de altfel, face parte din lucrare. Este un soclu pentru aceasta și este donat de un țaran din sat. Am realizat platoul, necesar fie pentru aterizare, fie pentru decolare, în plan artistic vorbim de decolarea acestor semne spre cer. „De-semne” nu e altceva decît joc de cuvinte între a desena și a semna, a numi, precum și alte jocuri telesuri pe care le presupune acest concept. La figurat am pregătit terenul punîndu-le sătenilor două întrebări: „Ce credeți că o să se fi făcut acest deal?” și „Ce ați vrea să se facă?”. De obicei răspunsul era același, face ceva mîndru, adică superlativ la frumos. La cea de a doua întrebare mulți nu îndrăzneau să spună nimic, dorit, de fapt, o moară de vînt, lăsată să meargă cu sacul. I-am preluat moară de vînt n-o să fac și dacă meargă cu sacul o vor face în altă țară și nu la propriu. Am mai pregătit un drum și din alte puncte de vedere și am sfințit locul precum o pină, re, în albitura ei originară, conținînd te posibilitățile imaginare, deci universal absolut. În momentul în care se deschide o capodoperă pe această deală aceasta nu reprezintă decît o ipoteză a operei totale. Sfințind locul, era cum am dat startul pentru nașterea neantului alb al pinzei a unei idei. Sfințind locul nu am făcut nimic tîrziu, nimic din ritualurile televizate, încercat să găsesc o modalitate calnică să-și asume lucrarea, nu o cultură, ci prin credință, adică prin actualizare a sentimentului sacral. Așa că etapa a fost ceea ce în aparținerea o recidivă, sfințirea lucrării propriu-zise, ceea ce a coincis pragmatic cu finalizarea ei în folosință inițiativă.

Această lucrare a fost terminată?

Nu, nu a fost terminată, am dat doar startul. Chiar că mai am de lucrat încă cîteva ani acolo. Nu aceasta este problema, fiindcă în modul cum este concepută lucrarea, în timp ce înaintezi ea se depărtează de final. În plus, ea se construiește pe parcurs. În anul

De-semne spre cer

al utopiei"

Alexandru Chira –

Am lucrarea și o dădeam în folo- ceea ce însemna că urma să răs- de evenimentele meteo-sensi- le deasupra satului, de ritmicitatea or într-un sat cu 30 de ani de sece- oile au fost cam multe, ultima da- fost și cu grindină, ceea ce nu fă- parte din program. Am fost făcut nsabil și de această grindină, de diversioniști glumeți de la ProTv, t subiect care merită comentat, de- icat și re-poetizat. Am făcut exact um se dădea o întreprindere în iune, care nu era terminată pe din- , dar funcționa pe dinăuntru, îndi- t dacă era o fabrică de tractoare le ulei. Din acel moment am de- t că sînt responsabil din punct de poetic de aceste evenimente și elăși timp că lucrarea continuă. irea locului se mai numea și sfir- începutului, iar sfințirea lucrării s-a at și începutul sfîrșitului, care en aproape etern. Lucrarea nu se ai sfîrși nici practic, iar conceptu- rămîne continuu deschisă.

„Lucrarea de la Tăușeni este un proiect de călătorit prin el însuși”

„Care este relația dintre proiect și viața pură, dintre demersul artistic și idealitatea supremă și obiec- zarea unei idei?”

ultimă instanță proiectul a deve- iect, în timp ce demersul meu, um afirm de peste 25 de ani, nu de la proiect spre obiect, ci de la t spre proiect. O idee artistică mi cheie în momentul în care devine ct. Prin lucrarea de la Tăușeni, prieteni răutăcioși afirmă că mă azic decisiv, și anume că mi-am format un proiect într-un obiect. că nu au dreptate, pentru că eu nu esc lucrarea obiect, ci proiect. Ea un proiect de călătorit prin el în-

viaie și curcubeu

suși. Sigur că sînt și niște repere, cu poteci de inițiere diferit colorate, care nu au alt rost decît de a puncta ele- mentele semnificative ale acestui pro- iect, fiindcă în absolut, în idealitatea sa, lucrarea se vrea un proiect al re- dempțiunii, al mîntuirii. Nici în acest sens ea nu este o realizare ci o proie- ctare, o încercare, o inițiere din pictură în tridimensionalitatea unui desen co- lorat în spațiul natural. Nu e vorba, în nici un caz, de sculptură, cel puțin în accepțiunea tradițională.

Senzația mea este că totul se pe- trece după anumite legi ale spiritului mai puțin cunoscute, după legi inte- rioare. Ce influență au avut asupra dvs. aceste proiecte, cum v-a format această lucrare alchimică?

Cum m-a format sau cum m-a de- format? M-a deformat în sensul că de ani buni nu mi-am mai părăsit țara și o dată în plus îmi declin fără voie patrio- tismul sau magnetismul „geostrate- gic”. Din acest punct de vedere, a- proape că m-a deformat, m-a deturnat pentru o bună bucată de vreme de la preocupările mai spectrale, ca să spun așa, de atelier, în dezavantajul lor și în avantajul acestei unice preocupări de a insista ca această lucrare să se apropie de proiectul ei, de proiectul absolut, de utopie, paradoxal prin realizarea ei. În același timp, aș repeta autoironic că mă consider un maestru al utopiei, al pier- derii esențiale a unor repere. Insistînd într-un spațiu și într-un timp, de fapt am atomizat înțelesul lor pragmatic. De aceea, aștept să termin această lu- crare, și aproape îmi vine să rid cînd vorbesc despre „încheierea” ei, ca să-mi reiau două dintre proiectele de anver- gură, o Moară Metafizică și lucrarea de sinteză, care ar aduna în ea toate pro- iectele mele și care nu este altceva de- cît un Templu al Așteptărilor, muzeu imaginar în aer liber, de călătorit pe dinăuntru, care să concentreze tot ceea ce am făcut pînă acum.

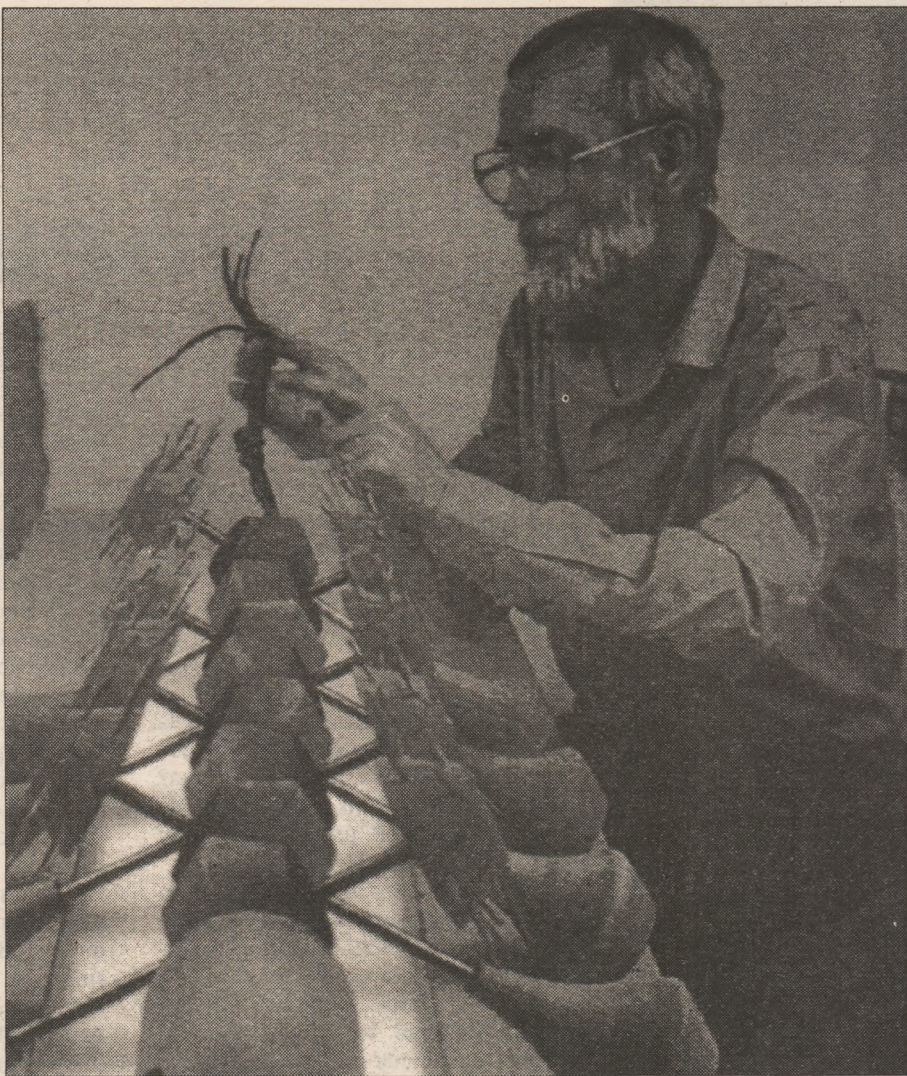
Un Opus Magnum?

Da, în sensul mallarméan al cuvî- tului, al operei cu majusculă, pe care a proiectat-o el însuși ca alchimist. Iar ca să riscăm și o comparație teoretică, da- că barocul aduna multe în el la vremea respectivă, post-modernismul face și mai mult decît atît, în sensul că acceptă și barocul drept componentă a ecuației sale. În această accepțiune concep acel Templu al Așteptărilor, imposibil de realizat, stringent necesar în utopia mea proiectuală.

„A fi impersonal este mai mult decît a fi personal”

Nu credeți că sînteți un mallarméan în pictură? Ce poeți v-au marcat deve- nirea spirituală, aflată evident sub sem- nul metafizicii?

Mi se pare important la fiecare ar- tist ce tip de model folosește. Le vor- besc chiar și studenților despre două modele convenționale, cel cultural și cel natural. Dacă vreți, în sens foarte figurativ, foarte vizualizabil, spre deo- sebire de pictorul care lucrează după

natură, cel care folosește un model cul- tural nu merge în fața copacului, ci merge la medievști și „citează” din ei. El nu are impactul cu floarea de sal- cîm, cu parfumul ei. Și eu lucrez după model, dar modelul meu este imaginar, deci există și o a treia categorie. Pic- tura, ca moment imediat al transpuner- ii acestei reverii, este o etapă prelimi- nară și complementară transcrierii epu- rei, spiritualizării, și chiar a ascezei pe care o presupune desenul, vehicul al oricărui proiect. De la desenul-proiect și pînă la proiectul pur mai e un pas și nu visez altceva decît să vină ziua în care proiectele mele, chiar xeroxate, deci impersonalizate prin modalitatea de multiplicare, pot să servească unui timpilar, unui inginer și unui poet si- multan, fiecare traducîndu-le și repro- iectîndu-le mental sau chiar în obiect, în cod personal și profesional.

O revenire la conceptul de artă to- tală?

Cred că se va reveni aici. A fi impersonal este mai mult decît a fi per- sonal, este chiar o aspirație mult prea orgolioasă. Nichita însuși mi-a spus-o, într-o discuție nocturnă din anul morții lui, că visa și el la o poezie impersona- lă, de așa natură încît să nu mai fie acuzat auctorială, cît mai degrabă ceva ca Miorița, adică autorul ei să existe într-un fel de proiecție temporală, în care timpul însuși nu mai este o unitate de măsură. Am făcut un lung ocol și se pare că vorbeam despre modele, la urma urmei. Ați riscat o întrebare, dacă modelele mele sînt chiar în poezie. N-aș îndrăzni vreodată, decît într-o intimi- tate fără aparate de înregistrat, să dau nume și să fac chiar o axiologie perso- nală. Ați pomenit de Mallarmé, de exemplu. N-am să mă laud nici cum îl „laudă” unii pe Brîncuși, cum că n-ar fi citit niciodată o carte, decît pe Pla- ton, eventual. Probabil că era suficient. Nu știu dacă e adevărat, nu sînt amator de biografii și nici de picanterii bio- grafice. Dar înainte de Mallarmé, ca să ne dovedim europeni și nu întîi de toa- te neașșiști români, l-aș aminti pe

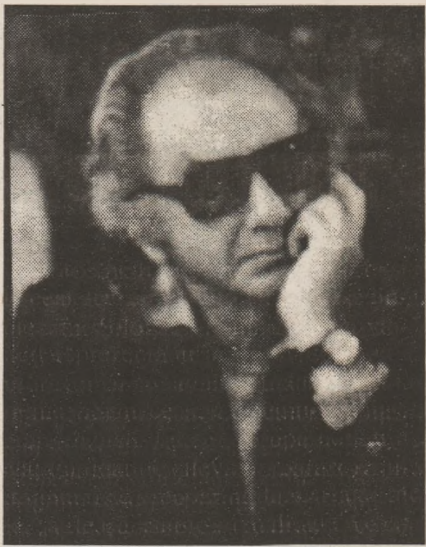
Saint-John Perse. Să nu mai vorbesc de Edgar Allan Poe și de o întreagă pleia- dă pe firul acesta, pînă la Kafka, Borges și Julio Cortazar. Nu mai citesc poezie în mod sistematic de foarte mulți ani. Sună foarte grav. Unul dintre reperele mele este Leonardo da Vinci, dar nu pentru pictură, ci pentru utopia lui, pentru demersul său utopic, chiar dacă el toată viața a vrut să-și pună în obiect ceea ce a desenat. Cu alte cuvîn- te, eu încerc să mă ratez în sens invers decît și-a ratat el ingineria poetică și anume, repet, nu în obiect, ci în pro- iect.

„dacă metafizică nu e, nimic nu e”

S-a ocupat și el de mașinării zbu- rătoare...

Da, dar el a vrut să le realizeze în funcția lor pragmatică, pașnică sau răz- boinică, benefică sau spectaculos și pa- tetic malefică. Dar să revenim la Mallarmé, el este halta în care m-am oprit de multă vreme. Dacă aș fi în gara finală, ar însemna că am tras toate con- cluziile. Mi se pare extraordinar de efervescent, încît nu mă mai intere- sează decît spectacolul traducerii lui, nu în sine autenticitatea acestei trans- lări prin traducere, mă refer desigur la ultimul volum semnat de Șerban Foartă. Dacă vreți, în formula mea per- sonală, care definește arta ca o intero- gație ideală superior adresată, termenul interogație ar putea fi, în acest caz, în- locuit cu cel de mirare. Aceasta este relația mea cu marea poezie revoluțio- nară, dacă nu sună cumva peiorat, să transform așadar, întrebarea în mirare, care, la rîndul ei, nu este decît genera- toare de noi interogații. Și pentru că ați pomenit la un moment dat de metafizi- că, dați-mi voie să închei puțin glumeț, și să parafralez o formulă cunoscută, valabilă pentru tot ce înseamnă act ar- tistic: dacă metafizică nu e, nimic nu e.

Constantin Severin
România literară 13

Haralamb ZINCA

Februarie '65

e de dezamăgit. Unii „nedreptățiți” de Conferință continuă să-și difuzeze nemulțumirea peste tot. Mai ales Stoian, Balan, Șt. Gh. se agită și agită. Primii doi vorbesc chiar de un complot inițiat și condus de Croh. Cei amintiți mai sus își refuză o întrebare elementară: „De ce și pentru ce au neapărată nevoie să facă parte din noul Comitet?”.

26 februarie

DE FAPT, cum s-a ajuns la acest spectacol rușinos numit Conferință pe țară? Cum a fost posibil ca scriitorii de seamă să devină protagoniștii unui asemenea spectacol?

Cu mult timp înainte de Conferință, s-a făcut simțită activitatea a două grupuri: 1) grupul lui Barbu cu sprijinitorii lui de la „Luceafărul” - I.D. Balan, Al. Oprea, N. Stoian, D. Săraru; 2) grupul lui Bogza, în jurul căruia s-au adunat scriitorii de frunte ai literelor române - Z. Stancu, E. Jebeleanu, M. Preda, D. Botez, M. Banuș, O. Croh., G. Ivașcu. Grup sprijinit nu numai de revistele „Gazeta” și „Contemporanul”, ci și de un număr de tineri critici literari, cadre ale Universității: E. Simion, N. Manolescu, Matei Călinescu.

E interesant de observat că ambele grupuri aveau culoare proprii care îi conduceau fără obstacole la conducerea superioară a partidului, unde găseau înțelegere și sprijin. De aceea, fiecare grup se simțea stăpân pe situație. Ambele grupuri urmăreau, de fapt, să pună mâna pe conducerea Uniunii. Obiectiv stupid și efemer. Ca și cum realizarea unei cărți ar fi depins de cine stă cocotat în fruntea Uniunii. Preocuparea pentru cucerirea puterii era atât de intensă, încât problemele de

De astă dată, membrii de partid din București și din țară n-au mai fost chemați să asigure orientarea principală a Conferinței, așa cum fuseseră obișnuiți. De ce oare? De ce organizația de bază a scriitorilor din București - cea mai numeroasă și mai puternică - n-a fost convocată pentru a lua cunoștință de conținutul dării de seamă, pentru a ne clarifica rosturile, ce apărăm și ce condamnăm?

Membrii de partid (scriitori) sosiți la București din toată țara, întruniți în ajunul Conferinței, nu au fost informați în legătură cu cel care avea să devină „calul de bătaie” al Conferinței - M. Beniuc. Cei mai mulți au fost surprinși, căci darea de seamă - citită de la tribună - nu prevestea furtună... Au fost surprinși și de faptul că cei doi care au pornit atacul contra lui Beniuc au fost Brad și Bogza, dând Conferinței un curs care nu era al dării de seamă. De aici deruta celor mai mulți m.d.p. Maturitatea politică le-a fost pusă la grea încercare. Consider că o vină în zăpăceala noastră o are și tovarășul Roșianu de la Secția C.C.

6 martie

DUPĂ Conferință, pentru noi, cei din redacția „Gazetei”, au urmat zile foarte grele. Ni s-a cerut *de sus* să publicăm rezumatul intervențiilor și să scoatem revista în 12 pagini. Urma, așadar, să ieșim cu „cercul” în stradă. Calvarul a început duminică, 29 februarie. Au fost convocați la redacție șefii de secție, redactorii, dactilografele (6). Cu aceste forțe a început redactarea cuvântărilor, adică să se toarne colonie peste căcat. S-a lucrat pe brânci. Textele redactate erau trimise la Secția C.C. S-a lucrat neîntrerupt timp de 12 ore. Hamalul principal: Ov.S. Croh. În

va ridica problema la o.d.b. I-am răspuns furios că n-avea decât să nu se ducă la culcare, și să rămână în redacție laolaltă cu ceilalți și să împiedice redactarea tendențioasă a intervențiilor. Mi-a cerut să-i întocmesc o listă cu cine a redactat.

2 martie

Partea a treia a calvarului

N-AR FI EXCLUS ca U. să fi reclamat *sus* tendențiozitatea redactării textelor. Așa-mi explic noile indicații ce s-au prăvălit peste noi, drept care, la ora 19, a început o nouă redactare a textelor, de astă dată sub patronajul lui U., operație ce s-a încheiat în zori, către ora 3. Textele se cereau acum reculese, puse în pagină până-n prânz, pentru a fi trimise la toate forurile.

Miercuri, 3 martie

Ultima zi a calvarului

ZIUA începe cu o nouă rescriere a textelor, tot sub patronajul lui Utan. Îmi era clar că n-o să putem scoate revista la vreme. Însă întreaga răspundere trecuse acum pe umerii lui Utan, drept „pedeapsă” pentru că „sesizase” tendențiozitatea redactărilor lui Croh. În fine, printr-un supraefort colectiv, paginile au putut intra la rotativă în zorii zilei de 4 martie. La ora 4 dimineața, după atâtea nopți nedormite, nu m-am mai putut ține pe picioare. Totuși revista nu s-a tras până ce Utan nu și-a făcut din nou apariția pentru un ultim control al „discuțiilor”. A apărut însoțit de Balș și Simion. Le-am spus „la revedere” și m-am dus liniștit la culcare. Dar nu mi-am făcut somnul. În jurul orei 10, am fost trezit de paginatorul Balaban care mă anunța alarmat că în tipografie a apărut un

tov. - Stroia - care a cerut să oprească tipărirea revistei, ceea ce a și făcut. Măsura nu cunoaște precedent. Motivul opririi? Ni se mai cer unele modificări. Am rămas uluit. Cum de-au oprit rotativa? Trei sferturi din tiraj era tras. Ba mai mult, tirajul pentru București era de-acum la chioșcuri. Am început să dau telefoane la C.C. Tov. Stroia nu era de găsit. L-am căutat pe Pop Simion la Uniune, n-am dat de el. În schimb l-am găsit pe tov. Gruia care m-a informat că a cerut Difuzării să retragă din capitală „Gazeta literară”. Câteva ore mai târziu, un alt ordin de *sus* redă rotativei libertatea de a tipări „Gazeta”.

Iată în câteva cuvinte odiseea redactării și publicării în „Gazeta literară” a discuțiilor de la Conferință. Dacă stau bine și mă gândesc, am avut de-a face cu o crasă fugă de răspundere, dacă nu chiar cu una rușinoasă... Acum pot pleca liniștit în concediu.

(File din „Caietele lui H.Z., aventurierul”)

* A fost, într-adevăr, un complot. A se vedea cartea lui Ovid S. Crohmălniceanu *Amintiri deghizate* (1994). A se vedea *Marele actor*, pag. 102-103.

LUCRĂRILE Conferinței pe țară sunt reluate la ora 18, cu ușile închise. D. Botez anunță că lista cu candidați, susținută de grupe din partid, poate fi, conform Statutului, lărgită. Bogza, vulpoi bătrân, sare și cere primul cuvântul pentru a propune noi candidați. Aceștia sunt: Ion Gheorghe, Matei Călinescu, Paul Georgescu, Al. Piru. Delegații aprobă.

Marin Preda sare și el la microfon și propune înscrierea pe listă a următorilor: T. Mazilu, Tertulian și G. Horodincă.

D. Botez propune sistarea propunerilor. Sala aprobă. Așadar, din 70 de candidați vor trebui aleși 63. Începe bătălia nevăzută a votării. Cât timp se pregătesc buletinele, delegații au timp să desfășoare o intensă campanie electorală.

Se trece la vot. Conferința intră în lungă și istovitoare așteptare impusă de numărarea voturilor. Oboseala mea e „la pătrat”. „Gazeta literară” trebuie, totuși, să apară mâine, nu în 8 pagini, ci în 12. Așa că mă reped la tipografie să văd în ce stadiu suntem.

Pe la 3 dimineața, Utan, palid, cadaveric, mă caută pentru a-mi comunica: „Nu vom publica componența noului Comitet. Schimbă cum crezi pagina întâi”.

Am înțeles că s-a petrecut ceva grav. N-am stat să-l descos. Bomba însă a explodat în zori și am aflat că au căzut la vot: Brad, Balan, P. Georgescu. Au întrunit votul Conferinței doar 61 de candidați. Zarva e mare. Biroul e alcătuit din 16 persoane. Noul președinte al Uniunii a fost ales D. Botez. Are trei vicepreședinți: Z. Stancu, I. Pas și Pop Simion (Secția îi asigurase trecerea la Cinematografie și iată cum, printr-un joc al hazardului de partid, a săltat de pe scaunul de secretar în fotoliul de vicepreședinte, dându-i-se astfel locul rezervat lui Brad).

Parăsim sala Conferinței. Îi aud pe delegați vorbind acum de comploturi,* de campanii electorale subversive. Creierul mi-e greu de parcă ar fi devenit de plumb. Mă duc totuși la tipografie. Îi trag după mine pe Utan, Balș și Șt. Gh. În ciuda faptului că a fost ales, U. e neliniștit, chiar înspăimântat de căderea lui Brad.

Aici misiunea mea se încheie: izbutesc să scot la vreme „Gazeta literară”.

25 februarie

ECLAR: ne-am făcut de rușine. Capitala vinuește și comentează spectacolul oferit de Conferință. Pe unde trec, mi-e dat să aud glume și ironii pe seama scriitorilor.

Intrând la expoziția Țuculescu, l-am întâlnit pe D.R. Popescu. Mi-a spus că

CA TOT OMUL, am avut și eu un crez... un crez născut din sărăcia și mizeria care mi-au hrănit copilăria și tinerețea. Nu intenționez să scuip în fântâna din care am băut apă. Nu-mi stă în fire. Ceea ce nu mă împiedică să înregistrez că „fântâna” încetase de mult să-mi potolească „setea de adevăr” cu o apă limpede și binefăcătoare.

După un război atât de distrugător și sângeros - l-am trăit în linia întâi -, cum să nu dorești să înalți dintre ruine o „orânduială mai dreaptă”? Au trecut ani până ce viața - acel Judecător suprem al omului - mi-a demonstrat, pe măsură ce tinerețea mi se irstea, că m-am lăsat sedus de un proiect doctrinar nu numai utopic, ci și criminal. N-am revenit cu picioarele pe pământ dintr-odată, ci în „trepte”, așa cum îmi mărturisesc caietele de însemnări ce mi-au însoțit aventura literară de-a lungul a douăzeci și nouă de ani (1960-1989). Puțini prieteni și colegi mi-au cunoscut taina chinuitoarelor mele întrebări: „Quo vadis, Domine?” Printre aceștia se număra și G. Dimisianu care, în 1989, la Sinaia, într-una din plimbările noastre „conspirative” pe potecile Cumpătului (prezența microfoanelor în vilele de „creație” încetase să mai fie un secret), susținea cu vehemență: schimbi conducătorul, dar dacă nu schimbi în mod radical întregul sistem politic, economic, social, n-ai făcut nimic! Timpul i-a dat dreptate. Cum să nu recunosc? (H.Z.)

creație, statutul scriitorului în societate au trecut în plan secund, fiind total ignorate. Și astfel toate „părțile în conflict” au transformat conferința într-o „Groapă”, căci mai toți vorbitorii și-au dat poalele peste cap. Și ca în instructivul proverb: „Când doi se ceartă...”, a câștigat cel de-al treilea - D. Botez - care s-a pomenit instalat în fotoliul lui Beniuc.

Concluzii: Necesitatea de a lupta cu consecvență împotriva spiritului de grup. Trebuie pus piciorul în prag, altfel Uniunea va căpăta chipul și asemănarea celor ce conduc cele două bisericuțe.

cepând de la ora amiezii, Utan n-a mai apărut, nici Șt. G. Și astfel, hamalul nr. 2 am devenit eu. Luni, 1 martie, a urmat partea a doua a calvarului. Alte indicații de *sus*, alte redactări. Tot ceea ce am lucrat în ajun s-a aruncat la coș. Mai exact, oricât ai stropi căcatul cu colonie, tot a căcat miroase. S-a lucrat de la ora 18 până la 5 dimineața, în frunte cu cei doi hamali. Utan, acasă, în așternut. Șt. G., de asemenea. Textele le trimiteam nu numai la tipografie, ci și la Secție, ba și la Utan acasă.

Marți la ora 23, sunt sculat din somn de Utan, care-mi transmite că textele au fost redactate tendențios, că

POEMUL PAIDEIC

I
În eonul nopții am auzit glasul Lui:
De toate câte nu-s ale tale
să te lepezi mai iute ca gândul;
doar naiul pe care temutul -
de păstorii tăcerii știutul -
zeu al pădurilor
ți l-a dat întru bună cunoaștere
păstrează-l în inima ta.

Parcurge apoi Via Alba,
calea de-o împătrită splendoare.
Patru mari zei te-or conduce;
patru mari zei și zeițe
ce spune-ți vor
mâna luându-ți:
„Călător însoțit de călăuze nemuritoare!
Fii binevenit pe cărările noastre,
departe de cele bătute de oameni.
Nu te lăsa tulburat de vântul singurătății,
de marele, veșnicul vânt
ce bănuie pretutindeni;
căci nu o rătăcire te-a făcut să pășești
pe-aceste poteci ce par ale-nchi puii
și să te-afunzi în neînțelegerea
mișcătoarelor nisipuri diamantine -
ci *Regula* și *Legea*.
Atât una cât și alta.
Și una și cealaltă.

„*Regula* și *Legea*,
nici una și aceeași, dar nici două -
sau una și aceeași, dar odată
cu chip
și altădată zee fără față,
dorind s-ajungă în sfârșit la ea
așa cum alți-s însetați de viață.

Acum, c-ai răspuns tremurând
chemării sirenelor liniștii,
cuvine-se să cunoști
atât lăcașul vieții neclintitei dezvoltări perfect
circulare,
sufletul neînfricat al binerotunjitului adevăr,
cât și netăinuirea ce-l înconjoară.

Uită-te deci la toate cele ce sunt,
uită-te la TOATE,
întru aflarea celor ce nu-s
dar trebuie să fie
și nu pot să nu fie.
Îngăduit îți este să afli
ce se ascunde acolo
și să-nțelegi că este ceea ce nu-i
și că ceea ce nu-i este ceea ce este.
Taina
să fie pentru tine
Dezvăluire,
rămânând mai departe în inima ei,
în miezul acestui curcubeu,
un diamant atât de clar și pur, și-atât de simplu
că nu se vede
și nici nu este spre a se vedea.
Dar scânteierea lui e ce se vede.
Ea este acel „este”-al lui „a fi”.

II
Dacă privești, deci, ca printr-o fereastră
prin tăietura prezentei
rupând asemenea unui plugar colacul firii,
și celor patru zei, zei și zeițe,
mulțumind trudit c-această pâine
de toate zilele
a fost să se facă
din sămânța-mprăștiată
de marele, veșnicul vânt ce bănuie pretutindeni
și că s-a cōpt, rumenindu-se frumos,
la căldura verii siderale -
dacă încerci să vezi, deci, prin fereastră
celor ce sunt acum și sunt aici
(fereastră deloc străvezie, groasă
cât de la margine la margine de lume)
ce este acel „este”-al lui „a fi”
- căci *firea* este,
iar neantul nu este deloc! -

vedea-vei mai întâi cum spațiul se turtește
și cum devine la început subțire cât un geam de
sticlă,

apoi cât un polei pe o bijuterie calpă
și-n urmă cum se face doar un loc
unde lumina se îndoaie,
la fel de puțin adânc
pe cât este-un punct ce nu l-ai desenat
sau clipa de acum, ce n-ai trăit-o
fiindcă a și trecut.
Și ceea ce vezi atunci,
când ceea ce puteai să prinzi cu mâna
îți scapă printre degete
ca aurul unui vrăjitor
ce se prefacă când vrea el în nisip,
iar ceea ce părea mai mult a fi
devine
ultimul fum
al unei realități ce dispăre -
ceea ce vezi atunci sunt El:
soli cu flăcări în mână
venind să moară voioși
în lumina verii,
să putrezească luminos în țărână.
Și totul sună ca un clopot de aur
căzând din stâncă-n stâncă.
Viața trăiește moartea,
iar moartea vieții este viața morții.

E o vedere-a celor nevăzute
aceasta, e vederea unui orb
ce-a dat cu ochii de prea multă lumină
sau de izvorul care dă lumina,
ce este în el însuși întuneric.
Lucrurile din jurul tău
ajungi să le vezi pentru prima dată
și de mirare-ți este această clipă de liniște
plutind într-un imperiu-al nestatorniciei
și-această odihnă la câmp,
atât de împăcată cu sine,
înainte de strângerea recoltei.
Vara.
Vara marelui an cosmic.
Fața crăpată a zeilor,
pe care holdele cresc ca o barbă blondă.

Niciodată hrana nu va lipsi
sfintei guri a zeiței veșnic flămânde,
care mănâncă pietrele, stelele,
anotimpurile și viețile,
mai ales viețile,
sau ceea ce noi credem că e viață
și tremurăm la gândul c-o vom pierde
când lumea o vedem ca printr-o ceață.
Nu. Această clipă fără durată
nicipând nu va trece.
Stă cheazășie fața albă a *Legii*,
iernatica ei splendoare
neclintită pe cât sunt de mișcătoare
efemeridele ce zboară peste pașiști
vara, când tot ce este dă în floare.
Înfricoșătoarea legătură lăuntrică,
legământul Zeului cu el însuși,
își obține-n dansul lor amețitor un chip
statornic pe măsura veșniciei Lui,
un chip pe care nu i-L poate lua nimeni
căci n-are unde să-l ducă
decât tot la el însuși.

III
După ce calea luminii diurne parcurs-ai
coboară-n întunericul sfânt al tăcerii,
de șapte ori sacru,
fără nume și tainic.
O, călătorule!
Pe oameni îi așteaptă după moarte
întâmplări pe care nu le trăiesc în vis
și lucruri pe care nici nu și le-nchipuie.
Vei da mai întâi, într-o noapte din haos,
peste-un neant de iubire.
Toate cele ce nu-s
acolo stinghere-s;
nici o formă (căci nu-i)
n-o atinge pe alta,

Recomand atenției dvs. pe poetul ieșean Friedrich Michael (pseudonimul lui M. Grădinaru, fiul filosofului cu același nume). DI F.M. este acum în vârsta de 28 de ani și autorul, deja, a doua cărți de poezii și al uneia de poetică. Acest tânăr autor face figură singulară în lirica românească de azi, scriind ceea ce eu numesc o „poezie a ființei”.

Mihai Ursăchi

ci singure la un loc
rătăcesc toate
ascunse-n ascuns,
fără legături între ele
și mai prejos de orice poruncă,
pe veci sortite unui trup de beznă.
Înfricoșătoare e Moira -
Legea nescrisă!
Ceea-ce-i-scris
înainte de a fi Lege.
Ea nu le iartă acestor umbre
care hălăduiesc bezmetic
în noaptea nemărginirii
refuzul de a-i asculta porunca
și de a se lega prin legământ.
La rândul ei, ea le refuză lumina
cunoașterii,
căldura iubirii,
chiar și nefericirea, neantul, le refuză sufletul
și mântuirea
de ele însele.
Căci mântuirea-i mântuire de multi plu.
De pe faleza acestui ocean de haos și noapte
în mijlocul căruia
știi, fără a ști de unde,
că e clădit Olympul
să-și ia zborul sufletul tău
desfăcându-și în sfârșit ari pile,
larg, ca un albatros imperial.

Unde e Centrul?
Unde e capătul drumului tău
și-al tuturor drumurilor?
Și cine-ți va fi călăuză?
Nu-ți fie teamă, suflete rămas singur
cu tine însuși.
Centru-i acolo unde iubirea te cheamă
adăpostită în moarte.
E-acolo
unde iubirea și moartea-s totuna,
unde zidită-i iubirea ta
în murul Sfintei Mănăstiri de Tămăie.
Glasul ei stins
ca de fântână lină
cu apă puțină
te va călăuzi urcând dintr-un tot mai îndepărtat
abis
și te va duce spre ea, această iubire,
această promisiune fabuloasă și fericită
demență -

nu de mână
ci sprijinindu-ți ari pile pe-acorduri muzicale
și pe valuri de entuziasm,
făcându-te să n-o mai dorești decât pe dânsa,
să trăiești, în sfârșit, numai pentru iubire,
fie și în moarte.

Unde-s bisericile celeste
zidite din suflete?
Bisericile aflate în biserici
și cele zidite din biserici?
În zbor vei trece peste turlele lor
și chiar peste domul gigantic al Logosului
unde vedea-vei, fără să-ți mai pese,
cum Marele Preot clădește etern
din suflete și biserici,
folosind drept mortar
Armonia.
Toate vor fi ale altora -
dar orice părere de rău
rămâne-va-n urmă.
Căci tu te vei topi în iubire -
și-oricât de incredibil ar fi,
aceasta-i materia din care-i făcută materia
și „este”-le
prin care firea este.
Lăsând în urma ta și rău și bine,
vei trece și de moarte ca și de viață-n zbor
și vei fi una, renunțând la tine,
cu-n vis de dragoste, nemuritor.”

Cine a scris Hamlet?

O GLORIOASĂ tradiție a exegezei scenice hamletiene a mizat pe ideea de *sinteză* - existențială, teatrală, morală, filozofică - pe care capodopera shakesperiană ar constitui-o. Mergînd o dată în plus pe această linie, montarea craioveană a lui Tompa Gabor are o coerență, o forță și - cred - o originalitate care o plasează la rîndu-i în zona înaltă și emoțională a excepționalității. Înainte de a ținti către miezul de semnificație al spectacolului, iată cîteva argumente alese de la diferite nivele ale montării și care dovedesc că autorul - vreau să spun: autorul *acestei* interpretări a lui *Hamlet*, adică regizorul - a intenționat să construiască o *sinteză*, o creație de maximă complexitate posibilă, o *summa* a ceea ce este teatrul, a ceea ce este viața, a ceea ce a

Adrian Pintea - Hamlet

fost - și rămîne - Shakespeare.

Ar fi - mai întîi - elaborarea scenariului reprezentației, obținut prin mixarea mai multor traduceri existente: a celor realizate (în ordine cronologică) de Ion Vineanu, Vladimir Streinu, tandemul Leon Levitchi - Dan Duțescu și Nina Cassian. Sînt versiuni diferite nu doar pentru că aparțin unor autori distincți, cu personalități fatalmente diverse și care n-aveau cum să frazeze la fel; din motive care țin și de structura personalității, și de standardele epocilor în care au fost lucrate, transpunerile în cauză diferă și substanțial, la nivelul opțiunilor pentru anumite straturi ale limbajului: mai ceremonios și arhaizant la cei dinții, mai jucăuș, pe alocuri argotic chiar, și oricum modernizant la cei din urmă. Rezultatul e un fel de colaj lingvistic: un subtil palimpsest stilistic purtător al sugestiei de pluralitate a timpului, a timpurilor și creator - astfel - al unui cîmp generos de semnificații virtuale.

Stimulat - poate - de acest simultaneism al evoluției limbajului (sau... invers!), spectacolul lui Tompa Gabor multiplică - apoi - referințele temporale: sîntem în epoca lui Hamlet, dar apar și pendulări înainte și înapoi, venind pînă - practic - în vremurile noastre, căci prologul e jucat lingă o mîsuță de machiaj dintr-un teatru de secol XX, iar Hamlet însuși e îmbrăcat ca un tînar de azi, în jeans-i negri și poartă ochelari cu subțiri rame metalice. Atari anacronisme dau de înțeles că totul s-ar fi putut întîmpla și de mult, de demult, și de ieri, și în clipa aceasta. Sinteza lingvistică e însoțită de una istorică.

În al treilea rînd, fără excесе demonstrative, limitîndu-se la tușe scurte sau la paștise stilistice abandonate înainte de a deveni supărătoare, Tompa compune o sinteză culturală: avem în față și teatrul tradițional, victorian, în veșminte somptuoase, și pantomimă clasică, în costume simple, caricaturale, și silueta lui Charlot amestecată în trupa de comediați sosiți la curtea Regelui Danemarcei, și spectacol de circ în secvența proparilor, transpusă în cheie burlescă, și joc parodic, ca atunci cînd Hamlet citește traversînd spațiul încoace și încolo, purtat de tovarășii săi într-o lectică imaginară, cam ca la micile reprezentații susținute în piețele marilor metropole de mimi

improvizați, înconjurați de cercurile aglomerate ale turiștilor, și intrigă de spionaj în clipele în care, pe urmele lui Hamlet, e trimis în Franța turnătorul „serviciilor secrete” și paradă de mijloace tehnice actuale, cu oglinda care se ridică pe un stejar metalic în timp ce rețeaua ca de păianjeni a reflectoarelor coboară pînă aproape de scîndura podelei obligîndu-i pe actori să rămîna jos striviți de lumină, și o scurtă frază muzicală din opera rock *The Wall* a grupului Pink Floyd - și altele probabil. Ideea e de vast intertext cultural, de „maximalism” al istoriei creativității, pe care o vedem reactualizată - virtualmente întreagă - în prezentul spectacolului...

Sînt și alte nivele sau elemente ale montării lui Tompa care sugerează un efort de căutare a *totalității* semnificațiilor. Motivul oglinzii, de pildă. E piesa centrală a unui decor simplu și ciudat, la prima vedere inadecvat unui *Hamlet*: retras în spatele scenei, ocupînd doar centrul fundalului, stelajul pe care l-am pomenit deja desenează - de fapt - un paralelipiped utilizabil fie închis, fie deschis, depotriva jos, pe podeaua de scîndură, și sus, pe capacul lui tot din lemn. Cînd nu e trasă la o parte suprafața dinspre public e oglinda: suficient de tulbure ca să nu sclipască prea provocator și explicit, dar îndeajuns de metalic-argintie pentru a spune că scena reflectă sala, actorii îi reflectă pe spectatori, teatrul reflectă viața că toți și toate se întîlnesc în sinteza capodoperei dramatice. De aici întreaga reprezentație se dezvoltă pe principiul echivalențelor: într-o măsură fie mai mare decît în alte versiuni, fie mai apăsătoare, mai explicită de astădată, Horatio apare ca dublu al lui Hamlet, a cărui poveste va rămîne s-o spună după moartea aceluia, cuplul regal Gertrude-Claudius, așezat sus, pe platforma paralelipipedului, se „oglindește” în fictivul și maleficul cuplu regal din reprezentația de la curte, jucată dedesubt, simetric, în deschiderea stejarului transformat în scenă de teatru, Hamlet se regăsește și în Ofelia, și în Gertrude, acestea două își află echivalențe alteori inaparente - și așa mai departe, în continui, nesfîrșite reflectări care cuprind - la urma urmelor - lumea toată, adîncind-o în oglindă, *între oglinzi paralele*...

Ș I MAI ESTE - neapărat - tema principală: aceea a teatrului în teatru. La acest capitol, Tompa alege cheia de lectură indicată de textul shakespearian și mult-

Ilie Gheorghe - Polonius

frecventată de tradiția interpretării: aceea a lui Hamlet-regizor al reprezentației de la curtea lui Claudius și - prin extensie - al piesei întregi. De aceea este el acum un tînar interiorizat al zilelor noastre, cu ochelari subțiri, foarte intelectuali, un Adrian Pintea care-și reține patetismul fără a-l ascunde, dirijînd discret mersul lucrurilor, punîndu-și pînă la urmă în scenă propria

moarte, propriul sacrificiu pentru o idee, pentru o cauză morală, pentru un crez artistic: un alter ego al autorului montării, o *mise en abîme* a situației sale în fața spectacolului pe care l-a conceput și l-a modelat, a - în sfîrșit - creației generice. Asumarea decisă a acestei căi de interpretare regizorală justifică translatarea către prezent a prologului în care străjerii de pe zidul castelului sînt actori la mîsuța de machiaj, rostindu-și replicile acolo, la cabină, ca într-o repetiție înaintea reprezentației, după care vor intra în spațiul poveștii, unde Hamlet le va fi regizor. Bine gîdită, dezvoltată foarte riguros, echivalența dintre personaj și creatorul său scenic, dintre păpușă și păpușar extinde o dată în plus sensurile totalizante ale „oglinzilor” care ordonează spectacolul.

După toate acestea, ajung - abia acum - la ceea ce numeam la început „miez de semnificație” - și de originalitate - al *Hamlet*-ului lui Tompa Gabor. Dacă vom ști să le identificăm, vom găsi în spectacol semnele - bine ascunse - care dovedesc că regizorul a reușit să descopere, să-și pună și să răspundă la o întrebare esențială. E cea din titlul articolului meu: *Cine a scris - de fapt - Hamlet?* Va fi ajuns la ea explorînd relația fascinantă dintre succesele ipostaze auctoriale implicate: pentru că Shakespeare a creat un text pe care el, regizorul, l-a preluat pentru a crea o montare scenică în care Hamlet creează teatrul în teatru și - în fond - tot spectacolul. Sigur că - simplificînd - doar cel dintîi a așternut - la propriu! - povestea pe hîrtie! Însă la nivele mai subtile ale interpretării, acolo unde se încheagă semnificațiile profunde ale operei, care e adevărul? *Cine e - de fapt - autorul?*

Un prim răspuns l-ar putea indica pe Hamlet, pe care l-am văzut dirijînd evenimentele, inscenînd ceea ce trebuie inscenat. Și totuși, el nu acționează din impuls propriu, nu are de unul singur soluția problemei. Altcineva știe efectiv ce s-a întîmplat și îl îndeamnă să treacă la fapte...

Iată - deci - al doilea răspuns posibil, pe care îl ignorăm de obicei: autorul, adevăratul autor, ar putea fi tatăl lui Hamlet, stafia! El, regele ucis mișelește, declanșează povestea. Fără înfățișarea lui la începutul piesei, fără ca el să dezvăluie crima, n-ar mai urma nimic, n-ar mai fi nimic răzbunat! *Hamlet* n-ar exista!

Să-i dăm - atunci - ceva mai multă atenție. Ce soluție regizorală alege Tompa pentru a figura stafia tatălui? În multe montări de pe toate meridianele s-au încercat soluții diverse, de la apariția concretă a cite unui actor pe metereze și pînă la vocea fără corp, rostind pe bandă replicile din text, cu tot cu valătucii de ceață de rigoare. La început, Tompa merge pe această variantă, cu un adaos fin-ironic: cînd Horatio și străjerii au vedenia, ei se reped în dreptul suprafeței de oglindă, învaluită și ea în aburi, și, crezînd că-l vîd pe răposatul Hamlet senior, s-ar putea să nu se zărească, tulbure decît pe ei înșiși! Sau pe noi, spectatori! Vine apoi la veghe prințul și lui tatăl i se înfățișează: e un bărbat în carne și oase, dar nu vorbește cu el, ci vocea i se aude fără ca buzele să i se miște. Tînarul Hamlet primește astfel mesajul și piesa se declanșează.

La care trebuie să adăugăm cîteva detalii extrem de importante. Iată: mai tîrziu, cînd trupa de actori vine la

Dana Pellea (Gertrude) și Mihai Constantin (Claudius)

curte, îl vom recunoaște între ei pe cel care-l jucase în primul act pe Hamlet-tatăl: e chiar șeful lor.

Și lucrurile încep să se lege: pentru că-n vremuri de-altă-dată, bunăoară victoriene, conducătorii trupelor erau chiar ei autorii, ei compuneau piese și le puneau în scenă cu actorii lor, mergînd apoi din loc în loc pentru a le juca. Așa și Shakespeare: a scris și a montat cu trupa lui. Încît coincidența ni se arată logică: tatăl fiind cel care a declanșat povestea, înseamnă că el o „scrie” pentru comediații de la curte și e - deci - firesc ca tot el, în dublu rol, să fie conducătorul trupei.

Dar... și cînd e stafie, și cînd e șeful celorlalți, ceva special, cu totul aparte, un semn precis îl marchează: ei bine, el e singurul din toată montarea lui Tompa, el și numai el, care poartă un costum cu contur victorian, cu guler țepăn și înalt, ca-n tablourile din epocă și... ca-n portretul binecunoscut al Marelui Will! Seamănă - chiar - cu el, are același aer, același facies și e rigid, e *altfel* decît ceilalți din piesă. De fapt, *el este: în spectacolul lui Tompa e figurat chiar Shakespeare, care i se înfățișează - mai întîi - lui Hamlet, pornind astfel povestea, pentru ca după aceea să revină la „rolul” lui de șef de trupă, ascultător - probabil, în ascuns ironic - față de indicațiile de regie ale prințului, care nu face decît să aplice ceea ce tot el, adevăratul autor, i-a spus în miez de noapte.* Mai mult decît atît, atunci cînd tînarul Hamlet își văzuse tatăl dincolo de oglindă, ocrotit de stejarul din mijlocul scenei, ascultîndu-i vocea fără ca buzele să i se miște, *el, tatăl, stătea la o mîsuță și scria.* Nu altceva: *scria...* Așadar, *el e autorul: Shakespeare, adică stafia, trimisul lumii de dincolo, adică șeful trupei de actori; pentru că totul e teatru, lumea e un teatru din care facem parte și noi și în care e cuprins și el, autorul...*

Acesta e punctul de vîrf și de originalitate. Ideea extraordinară de a-l absorbi pe Shakespeare însuși în *Hamlet* n-am mai întîlnit-o în nici una dintre montările românești și străine pe care le-am văzut pe scenă sau pe ecran sau despre care am citit în cărți. Proiectul de sinteză și de totalitate e împins astfel pînă la ultima consecință imaginabilă: pînă acolo unde Shakespeare - sau Tompa! - se cufundă și el - ultimul - în lumea pe care a născut-o, adăugîndu-i singurul lucru care mai putea exista în afara ei: Creatorul...

Ion Bogdan Lefter

Daneliuc la persoana întâi

Dacă, în ultimii trei ani, n-a mai filmat nimic, Mircea Daneliuc a scris, în schimb, o carte. Viața ne-filmată s-a întors în cuvinte. Acum câteva luni, cititorii „României literare” au descoperit, chiar în această pagină, în premieră absolută, un fragment din *Pisica ruptă*, pe atunci în curs de apariție.

Pînă cînd criticii literari vor diagnostica „intrarea în literatură” a cunoscutului cineast, criticul de film își face o datorie de onoare din a semna lansarea romanului, la Tîrgul de carte „Gaudeamus”, sub sigla Editurii *Univers*. Am aflat, de la Denisa Comănescu, că este, pentru editură, o premieră: *Univers* n-a mai tipărit, pînă acum, proză românească contemporană.

La lansare, o mare actriță, care n-a jucat niciodată în vreun film de Daneliuc - Mariana Mihuț - a citit un fragment din carte; recunoștea vocea regizorului: umorul nebun, gonind fără milă în aerul tare al satirei și al pamphletului, amestecul de furie oarbă și de exasperare lucidă. Din tot ce s-a rostit la lansare, cea mai aproape de esența *personajului* Daneliuc mi s-a părut observația din prezentarea pe care i-a făcut-o Ana Blandiana: Mircea Daneliuc e omul care nu poate fi înfrînt.

Pisica ruptă e, paradoxal, povestea unor repetate înfrîngeri. Povestea unui om picat de patru ori la examenul de admitere la IATC, povestea unui regizor hărțuit de tot felul de cretini sau de ticăloși sau de zeloși, povestea unui

veteran în războiul nervilor, povestea unui nebun care n-a apucat să se bucure cu adevărat de nici un film pe care l-a făcut, povestea unui supraviețuitor (*înainte*: făcînd tricotaje la mașină și filmînd pe la nunți; *după* - după „R evoluție”, firește - dat afară cu „art. 130, pctul 1”, adică *fără drept de șomaj*, și tîrît prin tribunale... Un tablou îngrozitor. Și îngrozitor de vesel. Precum „condiția de cineast român”.

Citind cartea, înțelegi că marile victorii ale personajului Daneliuc au însemnat, în fond, felul în care a știut să-și trăiască marile înfrîngeri.

Dincolo de ritmul alert al romanului, de montajul dezinvolt-savant, intercalînd continuu timpuri, timpurile și registrele, polemica și poemul, cadrele intimiste cu marile desfășurări de mase („glonț la R evoluție”), viața cu arta (în fluxul prozei sint prevăzute și citeva intarsii cu pagini de scenariu), dincolo de pitorescul suveran se insinuează o obsesie tulburătoare: „Nu-i fascinantă povestea lui Iona? Cine poate să-i vadă, în bezna căldută a marelui stomac, cosmică uluială cu care primește viitura acidă, scremută, făcîndu-l una cu gelatina slinoasă în care și-a încheiat picioarele, fața și miinile? Urletul lui răzbit în rinza aceea tremurîndă pe întuneric, cu milioane de papile hulpave și înfrățite în piticimea lor, un polip bălos și gata să macereze de-a valma pe cele fără de formă! Cîhitul fetid al mediocrității! Și Iona vîrsînd de putoare...”

Pisica ruptă e pseudo-jurnalul („ur-

letul”) unui creator care, chiar și „înghițit”, nu poate fi înfrînt. Descoperi, în paginile cărții, portrete de o virulență neobișnuită. O mică mostră: „Sergiu Colonescu se credea cel mai tare-n puțică. Era o persoană care, în copilăria lui, căci e de presupus că a trecut cu bine și prin asta, n-a avut parte îndestulătoare de jocul cu soldații de plumb. Cineva, în mod diabolic, i-a interzis. Regimul burghezo-moșieresc și Averescu. Îi plăcea să se filmeze trăgînd din pistoale și, cînd nu se filma, se imagina. A ajuns cu timpul să hrănească fantasma onanistă că ar fi mercenar în Legiunea Străină, deși bietul om nu era decît colonel în instituția aceea...”

Și totuși, ai senzația că autorul nu spune decît „o mică parte” din tot ce ar putea să spună; penița nu se hrănește cu venin; situațiile sint decupate și trăite cu credință, dar ca pe un platou de filmare; regizorul poate să strige, oricînd, „Stop!”: „Mă opresc puțin. În casă la mine se află un nemernic care ține în mîna un mops sau un moks și-mi umblă la țevi. Îmi ciobește gresia.”

Există, oare, vreo consolare pentru toate? „Am, totuși, ceva în urmă care nu-mi pot lua. Dacă or să reușească să mă curețe și pe toată lumea o s-o doară-n fund, înseamnă că nici pe celelalte (*filme*, n.n.) nu trebuia să le fac aici. Mi-am pierdut timpul. O să continui să-l invidiez pe Caragiale pentru matusa de la Berlin”.

O carte pe care nu o poți lăsa din mîna, amuzat să-i descoperi, mereu, alte chei, cheițe și cifruri. După ce ai parcurs „peisajul după bătălie” al lui Daneliuc, închizi cartea cu un gust de neputință și de zădărnici. Nu-ți dorești decît un singur lucru: să *NU* faci parte din peisaj!

Eugenia Vodă

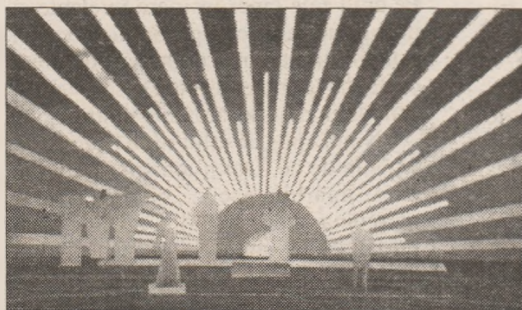
O interpretare posibilă

DORINȚA legitimă a teatrelor lirice de a-și lărgi repertoriul și de a propune publicului titluri atractive se reflectă în stagiunea actuală a Operei Române din Timișoara printr-o reluare „în haine noi” a „Bărbierului din Sevilla” de Rossini și, la scurt timp, în premiera „Flautului fermecat” de Mozart. În acest fel, capodopera mozartiană se reîntoarce în cetatea Timișorii după 200 de ani, pentru că în 1796 la numai 5 ani de la premieră vinează și de la moartea lui Mozart „Flautul” s-a reprezentat la Timișoara de către o trupă călătoare care mai jucase acolo cu cîțva timp în urmă și „Răpirea din Serai” (ar fi interesant de știut cum a reacționat în fața acestei grațioase *turquerie* un public ce cunoștea bine adevărata față a cuceririlor otomane). După 2 secole spectatorii de azi aud, văd și simt altfel basmul muzical pe care unii comentatori îl numesc *singspiel* dar pe care Mozart îl numea *Grosse Oper*, subliniindu-i astfel valențele dramatice. Este ceea ce afirmă și regizorul spectacolului Alexander Donath, invitat din Germania, care vede în „Flautul” - o „călătorie inițiată spre lumi interioare” dar lasă spectatorului destulă libertate pentru a alege singur din multitudinea de lecturi posibile, una proprie. Fără îndoială că această atitudine modernă, lipsită de prejudecăți este binevenită și mai ales potrivită acestui text enigmatic, unul dintre cele mai greu de pus în scenă din întregul repertoriu liric. Interpretări există multiple - feerie, mister masonic, basm naiv, *science fiction*, teatru de păpuși etc. Și probabil că în fiecare dintre versiuni se poate găsi un simbul de adevăr artistic. Este ceea ce are și spectacolul lui Donath, care propune idei interesante, dar îi lipsește consecvența

cu sine, cu propriile sale intenții.

Zona incertă între terestru și fantastic în care este plasată acțiunea este foarte bine sugerată de decorurile frumos stilizate, bogate în trimiteri culturale semnate de Dumitru Popescu, chiar dacă luminile datorate unui *lighting designer* (termen nou pe afișele noastre de operă), Karl Weber din Germania nu prea și-au făcut efectul. Iar amestecul de epoci în costume, de la straiile Egiptului antic la sacoul modern, nu numai că nu deranjează dar servește ideii de atemporalitate și a-spațialitate cerute de transpunerea scenică. Dacă îmi este îngăduit să mă împiedic de amănunte, aș spune doar că pe Pamina aș fi dorit-o mai puțin cenușie, mai luminoasă, după cum nu am înțeles de ce grupul celor trei băieți - care în optica maniheistă a story-ului sunt mesagerii binelui - sunt îmbrăcați ca niște ciocli.

O idee originală și densă de posibilități este, în sine, interpretarea dată balaurului din actul I ca fiind un *alter ego* negativ al eroului, răul din el care-l urmărește pe tot parcursul traseului său spre iluminare, pierzîndu-și treptat puterea. Dar felul în care acest dublu este manevrat în scenă este neclar, confuz; logica acțiunilor sale și a relațiilor sale cu eroul nu sunt evidente: de ce trece

din fundal în prim plan, de ce uneori îl înlocuiește, de ce o însoțește pe eroină etc. sunt întrebări pe care și le pune spectatorul cînd îl vede deambulînd pe scenă fără motivații perceptibile. La sfîrșit, răul este zdrobit dar în apoteoză din *gran finale* lipsesc, inexplicabil, tocmai eroii; se pierde astfel întreaga semnificație a operei ca încoronare a celor ce prin grele încercări ajung la cunoașterea de sine, la inițierea întru „Frumos, Înțelepciune și Tărie”.

Deoarece nu am fost la premieră mă voi referi în cele ce urmează doar la distribuția celui de al doilea spectacol, din ziua de 16 noiembrie. Cel mai important este faptul că Direcția Operei a încredințat acest spectacol pretențios unei echipe tinere, gest curajos și generos totodată și că aceasta s-a implicat cu tot entuziasmul. În reușita spectacolului este esențială contribuția, la pupitru, a dirijorului Tateo Nakajuma care, cu dinamismul ce-l caracterizează și cu mare suplețe a menținut o foarte bună corelare între fosă și scenă și a sprijinit vocile veghind la transparența țesăturii: i s-ar putea reproșa doar că tempii săi foarte rapizi au lipsit unele momente de solemnitatea ce le era necesară.

Mariana Șarba este o Pamină delicată, își conduce glasul cu sensibilitate, frazează îngrijit, conturîndu-și personajul în spiritul liedului german ușor sentimental, așa cum de fapt l-a și conceput compozitorul. Marius Budoiu m-a frapat în cele câteva dați în care l-am mai ascultat prin inteligența muzicală, simțul stilului, culoarea particulară a vocii, o anume lumină interioară care cred - și nu numai eu - fac din el un interpret ideal pentru repertoriul mozartian. Tocmai de aceea aș fi dorit să

nu aud acute împinse care duc la ruperi de linie, rezolvări ale unor dificultăți tehnice în dauna sensului muzicii; au fost poate accidente dar ar fi foarte păcat ca ele să greveze asupra unor date naturale cu totul deosebite.

Lui Sarastro, Marius Manyov - cu toate că vocea sa frumos timbrată nu are culoarea cerută de rol - a reușit să-i dea linia nobilă, în pofida tempo-ului foarte grăbit impus de dirijor. Mircea Dan Petcu în Papageno, omul-pasăre devenit în viziunea regizorală un simplu chefliu, și-a realizat personajul cu o dezinvoltură scenică ajutată și de o voce maleabilă, care se pliază textului muzical cu naturalețe și cu putere de comunicare. Cit despre Regina Noptii, Magda Gruia, complet doborîită de partitură, a avut o apariție jenantă care nu are cum s-o integreze în contextul dat. Singura consolare este că nici pe mari scene nu am auzit coloratura aceea dramatică dorită de Mozart, dar există și standarde minime sub care...

Dintre rolurile mai mici se cuvin mențiuni speciale pentru grupul celor trei băieți (de fapt eleve la Liceul de Muzică „Ion Vidu”) voci, proaspete, curate, cu intonație pură, impecabil armonizate, ceea ce nu s-ar putea spune despre cele trei doamne. Diana Matei - o Papagena plăcută prin vervă și muzicalitate și Octavian Vlaicu - Crainicul - o voce rotundă, bogată în armonice, cu posibilități de dezvoltare.

Nu pot încheia fără a sublinia calitatea orchestrei și a corului (întărit cu voci bărbătești împrumutate de la Filarmonica „Banatul” - maeștri de cor Laura Mare și Diodor Nicoară) ambele ansambluri au creat cadrul sonor optim, cu bun gust și acuratețe a stilului mozartian.

Elena Zottoviceanu

PREPELEAC

de Constantin Toiu

Dacă ne tragem din maimuță...

27 febr. 1978

DE STUDIAT *Parabola celor zece fecioare*, Matei, 25, 1, 1-13. Fecioarele nebune, exaltate. Fecioarele înțelepte.

Parabolă auzită prima dată la ora de religie la liceul *Dr. I. Meșota*, din Brașov, rostită în clasă de „papa Tarță”, cum i se spunea. Un ins mic, gras, chel, foarte cumsecade și care la o altă oră a sa de religie, combatând teoria lui Darwin și în general pe cei care cred că omul se trage din maimuță, după ce își epuizase toate argumentele teologice și văzând că nu reacționam în nici un fel, ca niște aței tari pe pozițiile lor, așadar, popa Tarță (care era și greco-catolic) exclamase, de la catedră, cu accentul său ardelen, ridicând brațele ca în amvon:

„Dar v-ar place vouă oare, dragii mei, să vă trageți din maimuță??? Era exasperat. Naiv, cum era, scosese exclamația asta comică pe care o întimpinaserăm cu toții, - eram vreo 30 de elevi în ultima clasă, - cu un haios și lung *Daaaaa!!!*; că ne plăcea, prin urmare; că ne-ar fi plăcut să ne tragem din maimuță; o spusese „acest Columb al *Originei speciilor*”, - Darwin - cum îl auzisem spunând, din contră, pe mult iubitul nostru profesor de filosofie, „un derbedeu bătrîn”. Totul, pe atunci, era să contestăm, să nu fim de acord, să nu admitem, să contrazicem, să nu acceptăm din capul locului prejudecățile și ideile dobândite printr-o educație oficială. Fapt interesant. În acea clasă de 30 de școlari bine instruiți: nici unul nu era legionar, - și era ideologia vremii, - și nici unul nu era comunist, și nici în alte clase vreunul. *Daaaa!* strigaserăm cu toții în cor, aproape fericiți de originea noastră. Că nu eram, să zicem, niște conți; că eram, din contră, niște grăjdari, ca-n romanele citite sau filmulețele văzute, grăjdari care, încurcându-se cu fata castelanului, odios, aungeau stăpîni, innobilându-i pe toți amărîții de pun-gași ori de vagabonzi. Erau comedii din astea. Ne tăvăleam de ris. Cum, adică? Să fim noi,... am fi noi? de origine divină? ș.a., cînd se vedea cu ochiul liber că unii dintre noi, mai ales, semănăm leit cu niște cimpanzei... Popa Tarță, văzîndu-ne rizînd cu toții și aprobînd cu frenezie ideea de a ne trage din maimuță, rămăsese perplex, cu brațele împreunate pe burta lui cuvioasă acoperită de stofa neagră, lustruită de veche ce era. Și iar ne întrebaseră *dacă se poate să ne placă nouă că ne tragem din maimuță?*, cum vine asta????! și iar își înălțase lateral brațele în semn de nedumerire. Și iar aprobăram zgomotoși, iar Gelu, care era cel mai liber și mai năzdrăvan dintre noi și care făcuse cîteva clase și la liceul german Honterus (pe care, pe nemîi adică, îi băteam regulat la handbalul în unsprezece, ca fotbalul, cum se juca pe atunci, în aer liber, sub Timpa, pe stadionul *Olimpia*) Gelu, vasăzică, se lăsase pe jos în patru labe topăind între bănci ca o gorilă mai tinerică și scoțînd niște sunete guturale pîrînd foarte voioase... A fost prima și singura dată cînd l-am luat în ris pe prea bunul și cumsecadele nostru preot unit, al cărui nume ardelenesc venea, sigur, de la *Tartius*, de unde *Tarță*, *papa Tarță*. În rest, ne purtam cu dînsul cu cel mai mare respect; punînd la socoteală și că era *unit*, pe cînd noi, școlarii, eram cu toții *numai* ortodocși. Clasa a opta de la Meșota, din care avui norocul să fac parte, era, a fost, după noi toți, cea mai bună

clasă,... cea mai inteligentă,... deșteaptă,... cum vreți să credeți,... cea mai democratică în niște vremuri grele de tot. Pe dragul nostru profesor de filozofie care se punea la mîntea noastră, și care era evreu și studiase la Viena, îl apăraserăm cu toții de doi elevi mai tineri care, cu cîte o baionetă în mînă, voiseră să-i interzică intrarea în curtea liceului. Așa fusese pe-atunci. Nu peste tot. Dar, în clasa a opta, - reală și umanistă, - fusese. Vă poate confirma prietenul meu cel mai bun de pe atunci, Gelu, brașovean și inginer de forță.

Dar popa Tarță, după întimplarea cu Darwin, ne fermecase citîndu-ne la ora de religie povestea celor zece fecioare, cinci nebune, cinci înțelepte, din *Sfînta Evanghelie cea după Matei*. Popa Tarță, drept, la catedră, cu palmele împreunate, rostise textul acela care ne copleșise, punîndu-ne pe gînduri:

„Împărăția cerurilor se va asemăna cu zece fecioare, care, luînd candelile lor, au ieșit în întîmpinarea mirelui.

Cinci însă dintre ele erau nebune și cinci înțelepte.

Căci cele nebune, luînd candelile, n-au luat cu sine untdelemn.

Iar cele înțelepte au luat untdelemn în vase, odată cu candelile lor.

Dar mirele întîrziînd, au ațipit toate și au adormit.

Iar la miezul nopții s-a făcut strigare: Iată, vine mirele! Ieșiți întru întîmpinarea lui!”

(Pe popa Tarță îl apucase tusea. A tușit mult cît a tușit, a scos o năframă albă, și-a suflat tare nasul în ea ca o trimbiță, a înfășurat-o și a pus-o la locul ei sub antierul de care ziceam mai înainte că era cam uzat).

„Atunci, - a continuat preotul liniștindu-se, - s-au deșteptat toate acele fecioare și au împodobit candelile lor.

Și cele nebune au zis către înțelepte: Dați-ne din untdelemnul vostru, că se sting candelile noastre.

Dar cele înțelepte le-au răspuns zîcînd: Nu, ca nu cumva să nu ne ajungă nici nouă nici vouă. Mai bine mergeți la cei ce vînd și cumpărați pentru voi”.

(Aici popa Tarță oftă adînc; apoi urmă):

„Deci plecînd ele să cumpere, a venit mirele și cele ce erau gata au intrat cu El la nuntă și ușa s-a închis.

Iar mai pe urmă, au sosit și celelalte fecioare, zîcînd: doamne, doamne, deschide-ne și nouă.

Iar el, răspunzînd, a zis: Adevăr zic vouă, nu vă cunosc pe voi.

Drept aceea, privegheați, că nu știți ziua, nici ceasul cînd va veni Fiul Omului...”

NU ȘTIU de ce, dintre toate pildele sfinte, auzite sau citite, aceasta, ciudat de cinică, m-a făcut cel mai mult s-o țin mînt. Nimeni din clasă nu spusese nimic, din respect și mai ales că atunci, cînd cu originea divină, ne purtaserăm urît. Așa că tăceam, prudenți. Se trăsese în cele din urmă concluzia că, ce ai, la nevoie, nu trebuie să împarți cu alții, vorbind mai ales de orice fel de combustione ce asigură statormicia luminii și împrăștierea întunericului. Era, ca religie, prima dată cînd constatam, în pildele ei, ceva atît de... pragmatic: *să nu dai la alții, ca nu cumva să nu-ți ajungă ție...* Nu da, că rămii în beznă; *măcar noi să rămînem în lumină*. Toată lumea începuse să laude prevederea fecioarelor înțelepte care nu dăduseră

DIASPORA LA PLURAL

Scrisoarea V

München, miercuri...

Onor. doamnei Calioția Scurtu Rediu, Boroaia

Draga mea mătușă Calioția,

AM AFLAT de la tata că ai contribuit cu o sumă importantă la cheltuielile călătoriei mele. Rușinat că huzurul meu îți atacă și punga totdeauna milosîrdă, îți mulțumesc cu recunoștință.

Am întrerupt vizitarea frumosului oraș Viena la dorința fierbinte a Magistrului Schuller care, după primirea unei depeșe misterioase, avea ceva de rezolvat la München - ce anume nu mi-a spus dintru început.

Am plecat cu un poștalion numit *Separat-Eilwagen*, care a mers numai pentru noi, dar am plătit cursa pentru 4 persoane. Ne-a costat 56 coroane de stație de poștă și cal; vă închipuiți ce sumă a fost cu acest preț dublu, poștalionul fiind tras de 3 cai.

Despărțindu-ne cu tristețe de Viena, ne-am călătorit 33 de ore pînă la Salzburg, de acolo 16 ore și jumătate pînă la München. Am oprit la Linz, Vöcklaburg și la Wels, am trecut ca vîntul pe lîngă castelul Hellbrunn și am vizitat repede doar minăstirea benedictină - Kremsmünster - cu biblioteca ei vestită în care sînt adunate peste 30.000 de cărți, 1.700 manuscrise și 2.000 incunabule. Am intrat și în observatorul astronomic, dar n-am urcat toate cele 8 caturi.

Ajunși în capitala Bavariei, Magistrul mi s-a destăinuit: avea o scrisoare tainică de la un boier de la noi (numele acestuia nu l-a trădat) pentru domnișoara Lola Montez de care a auzit și despre care vorbește tot pămîntul. Boierul nostru i-a fost ibovnic în tinerețe și a cheltuit toată averea cu ea. Aflînd acum că artista a avut multe greutăți și că ar fi fugară, i-a oferit din toată sărăcia lui un liman de mîntuire în Țara Românească.

Lola, cunoscută din scandalurile nemaipomenite de la Rouen, Baden, Berlin și Varșovia, fusese țitoarea regelui Ludovic I al Bavariei care i-a dăruit un castel și i-a conferit titlul de contesă de Landsfeld, dar după răscoala studenților și opoziția guvernului a trebuit s-o exileze, el însuși fiind silit să părăsească tronul în 1848.

Se spune că este o femeie de o frumusețe îngerească cu un suflet de

drac. Își zice „dansatoare”, dar nu știe să danseze decît în așternuturi bogate. Nu e spaniolaică, așa cum pretinde, ci copila unui scoțian și a unei creole de la care a moștenit boiul. Înainte de a ajunge în iatacurile regale, s-a drăgălit cu acel român despre care Magistrul n-a vrut să sufle nici un cuvînt, cu toate rugămintile mele. Schuller n-a avut succes cu cercetarea lui. Singurul lucru care l-a descoperit, e că farmazoana se refugiase la Würzburg. Cînd a cunoscut-o, Ludovic era deja un moșneag de 60 de ani, dar se purta ca un flăcău. Se punea în genunchi în fața ei, îi cînta și făcea tot felul de măscări ca s-o înduplece. Pictori renumiți ca Stieler și Kaulbach i-au făcut portretul; regele a scris multe poezii dedicate ei dintre care și Magistrul ținea mînt o strofă:

„Spre farmecul tău aleargă al meu dor

Să fiu aproape, al tău privitor;
Să gust invidia zeilor ce nu au putut

O asemenea frumoasă fată să fi cunoscut.”

Schuller se cunoaște cu gazda noastră, Kaulbach, din tinerețe, de la Düsseldorf. Este un om mai degrabă singuratic, un mare artist. Ne-a arătat un portret al Lolei pe care regele minios n-a mai vrut să-l plătească: ea, legată la mijloc cu un briu de șerpi, în mînă o biciușcă, cu gîtul descoperit, pășind spre eșafod.

Fiica pictorului - încîntătoarea Josefa - mi-a pricinuit multe ceasuri de desfătare sufletească. La început a fost mai rece, cum mi-a mărturisit mai tîrziu, fiindcă aș fi arătat un prea mare interes pentru povestirile despre Lola. Nu mă credeam că eu urmăresc să aflu doar pătaniile compatriotului nostru sărăcit de bozgoană. Datorită Josefei, totuși, am putut cunoaște orașul care mi-a plăcut deosebit.

Münchenul e așezat la 1.600 picioare față de nivelul mării; are, cu mahalale cu tot, peste 100.000 locuitori. Importanța lui a crescut abia în secolul nostru; în ceea ce privește arta, se poate lua la întrecere cu orice altă capitală.

Data viitoare vă voi povesti ce-am vizitat. O dulce nostalgie îmi apasă inima - revăd lîngă fiecare clădire, pod, piață sau tablou chipul delicatei Josefa, care m-a însoțit, îi aud glasul blînd, simt mirosul de le-vănțică al trupului ei mlădios.

Te sărută de o mie de ori, nepotul Enachi.

Paul Miron

nici un strop de ulei zăpăcitelor de fecioare nebunatece, sau nesăbuite, auzite, cum vreți, numai practice nu. Înțeleptele doar, egoistele de înțelepte și de practice sesizînd, *logic*, - culmea, - *logic*, exact starea de obicei criticată de religie, - *credo quia absurdum est* -, cu alte cuvinte crede chiar sau dacă, ori tocmai dacă, este absurd, lipsit de orice logică. Deci, în orice fel de credință, nu pe logică trebuie să contezi. Pe cînd cele cinci fecioare înțelepte și plăcute mirelui comportîndu-se ca un „stăpîn de harem”, de harem de „fete calculate și binecrescute”, se bucuraseră de înalta sărbătoare a nunții.

N-am spus absolut nimic nimănui. Nu știu de ce. Dar n-am spus. Abia acum mărturisesc: „înțelepciunea” meschină, atent socotită, a celor cinci refuzîndu-le smintitelor, zăpăcitelor, de atîta fantezie și nesînchisire lichidul ce ar fi asigurat, măcar pe jumă-

tate, arderea, necesară vederii la față a mirelui multășteptat, m-a dezamăgit. Mai ales, lipsa de generozitate. Deși, aici, generozitatea ar fi însemnat reducerea pe jumătate a luminii. Îmi umbla mereu prin mînt gîndul acesta al solidarității, - dacă e să-l primească toate cele zece fecioare pe mirele multiubit, fie și-ntr-o beznă totală. S-ar fi supărat mirele?... Ar fi fost, cert, vina lui, și-o certă lipsă de înțelegere. Cînd mai sînt atîția pe lume, și mai ales înțelegători, slavă Domnului, toleranți și care dau eșecului, ce este, uman, al eșecului...

Zvăpăiatele, zurlile și uitucile! Pe care noi, oamenii, sătui de atîtea rigori, putem și să le adorăm cu patimă. Ce este dezordine și păcat în noi, înainte de a deveni credință, este natură, este maimuță.

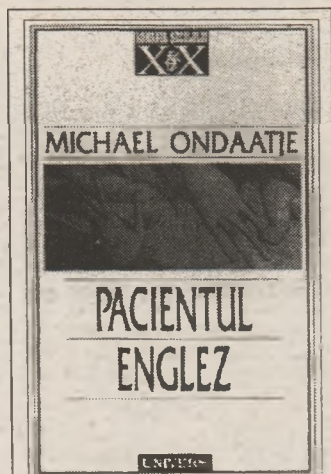
CĂRȚI STRĂINE

prezentate de
**Andreea
Deciu**

● Actualitatea editorială ●

Romanul unui mare film

EXISTĂ un mare avantaj al cărților care se lansează însoțite de scenarizări și ecranizări (reșite, evident, nu ratări): vizualul, limbajul mult mai concret al imaginii de film, pe lângă că atrag un public mult mai larg, le fac totodată și mai memorabile, mai percutante, le explicitează în chip subtil, de multe ori îmbogățindu-le și nuanțându-le serialul. Numai că există, ce-i drept, și un mare dezavantaj al unor asemenea combinații carte-

Michael Ondaatje - *Pacientul englez*, traducere și note de Monica Wolfe Murray, Editura Univers, București, 1997, 222 pag.

film, pentru că între cele două se stabilește o competiție mută, și fiecare te somează să o (il) judeci prin raportare evaluativă la celălalt (cealaltă). Între cartea lui Michael Ondaatje, *Pacientul englez* și filmul lui Anthony Minghella, bazat pe cartea, acționează categoric această competiție. Filmul a smintit mințile publicului american anul trecut, dar mai cu seamă pe cele ale juriului care a decernat Oscar-urile, luând practic aproape toate premiile pe care le putea lua. Cartea, apărută cu puțin timp înainte de lansarea filmului, a fost primită foarte bine de critică, dar nu a avut timp să trăiască o viață de sine stătătoare prea lungă, în care să fie citită și recitită cu atenție. Prin ianuarie 1996, spectatorii și cititorii americani puteau urmări un interviu cu Michael Ondaatje, luat de cel mai celebru ziarist din domeniul cultural/intelectual de pe Noul Continent, Charlie Rose, iar în acest interviu cu scriitorul deja se vorbea mai mult despre film decât despre carte; ideile lui Ondaatje, fragmentele cele mai frumoase ale romanului erau deja citite prin prisma scenelor lui Minghella. Ceea ce nu e, fără îndoială, nici o nenorocire, întrucât Ondaatje a participat oricum la facerea filmului, chiar dacă nu în calitate de scenarist (dacă nu mă înșel).

Chestiunea care se pune totuși, oricât am încerca să fim „democrați” și „pluraliști” cu ale artei multe fețe, e următoarea: cine iese biruitor din această competiție, cartea sau filmul? Recunosc, e o întrebare la care greu se poate da un răspuns cit de cit obiectiv, din

simplul motiv că filmul a stîmmit deja valuri de entuziasm, în vreme ce romanul stă în librării mai mult ca memento al filmului. Mi-am dat însă toată silința să citesc *Pacientul englez* uitînd de incintarea pe care și mie mi-a provocat-o filmul. Dar, fie nu am reușit eu să operez această distincție de coduri, fie, mă tem, cartea e realmente mai slabă decât filmul.

Să mă explic. În primul rînd, *Pacientul englez* e o poveste de dragoste clasică, construită în chip shakespearian pe două intrigi, una principală și una secundară. În intriga principală acțiunea se petrece în deșertul african, unde călătoresc, în pragul celui de-al doilea război mondial, un grup de aristocrați din toată lumea, membri ai National Geographic Society, veniți să conceapă și să pună la punct hărți. Între un misterios conte maghiar și soția prietenului său, un alt membru al expediției, se înfiripă o dragoste pasională și sumbră, care în final, odată cu izbucnirea războiului, va duce la moartea tuturor celor implicați în triunghiul conjugal. În planul secundar, acțiunea se petrece în paradisul primăvăratec al Italiei, după război, cînd celebrul conte și-a pierdut chipul și identitatea (trece, dintr-o ironie eroare, drept pacient englez), arzînd (la propriu, după ce se consumase oricum integral în marea lui iubire pentru Katharine) într-un accident de avion. Hana, o soră medicală care îl îngrijește, și care la rîndul ei trăiește o poveste de dragoste cu un hindus blind și înțelept, dezamorsator de bombe, descoperă treptat, citindu-i pacientului din Herodot și urmărindu-i astfel reveriile, istoria din intriga principală.

Ceea ce e foarte important în această poveste care lesne poate deveni siropoasă întrucît lucrează cu simboluri atît de clasice, cu metafore evidente, cu superlative afective, cu alternări convenționale de planuri, e construcția. Complicată, lentă și precisă, subtilă în spațiile evidentelor, sprijinindu-se pe imagini excepționale de frumoase (mai cu seamă filmările din deșert, făcute în așa fel încît întinderile imense de nisip seamănă uluitor cu un trup de femeie), construcția filmului e ireproșabilă. Alternanța celor două planuri este atît de firească, încît fiecare din cele două povești curge din cealaltă, ajungînd la un moment dat să devină una prelungirea celeilalte. Romanul, însă, după părerea mea (care, repet, poate fi extrem de deformată de film), zăbovește prea mult în planul intrigii secundare, dă greutate unor personaje care funcționează mult mai bine ca reflectori, ca martori, ca naratori, decât ca protagoniști propriu-ziși.

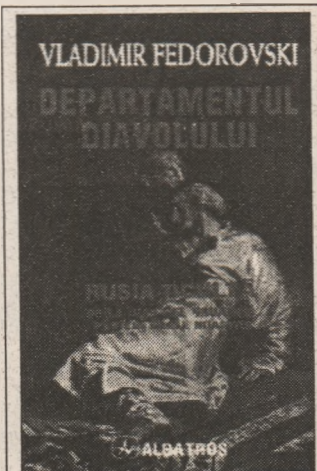
În plus, Ondaatje e prea clar, prea explicit, acolo unde regizorul e aluziv; e discursiv acolo unde filmul lucrează cu sugestii și cu implicitul. De exemplu, contele se îndrăgostește de Katharine, soția prietenului său, la o expediție în deșert, cînd aceasta le citește bărbatilor adunați în jurul focu-

lui, noaptea, o povestire din *Istoriile* lui Herodot, despre o prințesă nemaipomenit de frumoasă și de dorită. În film, scena e jucată tulburător: actrița, Kristin Scott Thomas, citește cu o voce gravă, insinuantă, ridicînd din cînd în cînd privirile către el, care e jenat și temător ca nu cumva să i se deslușească tulburarea. E foarte limpede ce se întîmplă, și totuși, lectura ei întreruptă, ușor tarăganată, micile zgomete involuntare ale celorlalți, menite să le amintească îndrăgostiților că nu sînt singuri, expresia lui speriată și îndurerată chiar, de bărbat devenit brusc vulnerabil, înspăimîntat de ceea ce i s-ar putea întîmpla de acum încolo, creează o tensiune erotică de mare subtilitate. În carte, aceeași scenă este construită foarte clar, prin trecerea de la un comentariu auctorial explicit la textul lui Herodot; în final, cititorului i se spune pe șleau: „cu ajutorul unei povești, m-am îndrăgostit”. Însă miza acestei povești de dragoste este tocmai non-verbalizarea ei, totala discreție și tăcere din jurul ei, impuse de faptul că legătura dintre cei doi e nelegitimă, și, mai mult decât atît, de decența îndrăgostiților, care se devorează reciproc în actul erotic, dar își feresc privirile unul de celălalt, conștienți de vinovăție, de minciună, de înșelătorie. Nu întîmplător singurul supraviețuitor, contele maghiar, își pierde literalmente chipul și refuză să își declare identitatea: povestea trebuie să rămînă secretă, acum nu din discreție, căci răul s-a făcut deja, ci din pietate. În momentul cînd Hana află tot ce s-a întîmplat, adunînd cu grijă detalii, refăcînd totul ca într-un joc de puzzle, contele moare, iar ea e liberă să plece și să își trăiască propria poveste de dragoste.

Este cu adevărat o mare pierdere că acest film nu a apărut la noi. Oricît de mult ar costa achiziționarea lui, ea ar fi meritat făcută, chiar cu prețul renunțării la două, trei timpemioare americane din categoria celor care îi confirmă sistematic europeanului snob, și românului mai snob ca oricine, că filmele americane sînt neapărat proaste și comerciale. Dar, tocmai pentru că filmul nu poate fi văzut pe ecranele noastre, traducerea romanului de către Editura Univers este o binevenită compensație.

Tot ce-ați vrut vreodată să știți despre ruși și nu ați avut pe cine întreba

CARTEA lui Vladimir Fedorovski, *Departamentul diavolului. Rusia ocultă de la Ivan cel Groaznic pînă în zilele noastre* va fi, cu siguranță, pe placul celor obișnuiți să vadă în „sufletul rus” misterul, iraționalul, amestecul de patimă și pasivitate, de extaz și suferință, de tragic și sublim. Numai că Fedorovski nu se oprește la această imagine-cliseu, ci dezvoltă o teorie destul de interesantă, și anume că

Vladimir Fedorovski - *Departamentul diavolului. Rusia ocultă de la Ivan cel Groaznic pînă în zilele noastre*, traducere de Alina Beiu-Deșliu, Editura Albatros, Editura Universal Dalsi, București, 1997, 288 pag.

misticismul, iraționalul rusesc se regăsesc cumva, ori influențează viața politică a Rusiei. Fiește, pentru epoca unui Ivan cel Groaznic, de pildă, o asemenea teorie e evidentă, ea nu constituie nici un fel de noutate, dar devine interesantă în momentul cînd autorul începe să citească istoria politică a Rusiei în plan sincron cumva, anistoric de fapt, descriind prototipuri umane, nu indivizi luați separat. Astfel, Ivan cel Groaznic, Ecaterina cea Mare, Beria, Stalin, chiar și contemporanul nostru Boris Elțin, există toți în aceeași matcă a „rusionului”, ies unul din mantaua celuiilalt, într-o perfectă continuitate și sistematicitate inevitabilă. Fedorovski crede că astăzi, mai mult ca oricînd, sufletul vechii maici Rusia, cel bîntuit de superstiții și chinuit de păcate, cel melancolic și în același timp isteric, pesimist și extaziat, iese la iveală. Istoria acestui suflet, deci, urmărită prin mici schițe biografice memorabile (ale lui Ivan cel Groaznic, ale nenumăraților impostori, preînși urmași de țari, Rasputin, țarul Aleksandr, Brejnev, Stalin, Gorbaciov, Elțin), ar putea să explice o Rusie de astăzi, și mai ales, să ofere răspunsul la o întrebare-cheie: va putea (ori va vrea, se cuvine să adăugăm) această țară să devină vreodată la fel ca toate celelalte, ori își va păstra amenințătoarea diferență?

Fedorovski încearcă să îi ofere cititorului principalele repere necesare pentru a reflecta la o asemenea întrebare. Cartea lui e foarte interesantă: compusă din multe imagini convenționale ale Rusiei și ale sufletului rus, ea izbutește categoric să descopere noul dincolo de clișee, care devin astfel doar agreabile confirmări ale unor idei obișnuit vehiculate pe tema rusismului.

Atlantida

TOT despre sufletul rus este vorba și în romanul lui Andrei Makine, *Testamentul francez*, însă de data aceasta un suflet străpuns de o grefă franceză, care aneantizează cumva realitatea din jurul personajelor, rusificînd-o și franțuzind-o în același timp,

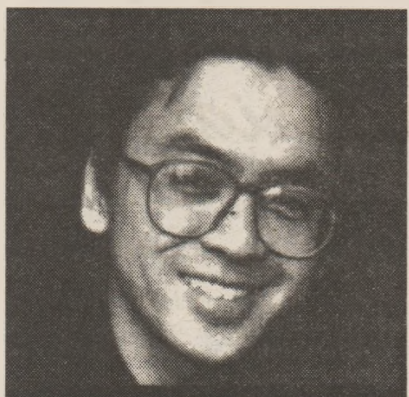
într-o combinație fascinantă prin nefirescul ei. Eroii lui Makine, el însuși scriitor francez de origine rusă, sînt urmașii unor nobili francezi rătați pe pămînturile Siberiei și îngropați acolo; legați prin aceste morminte de Rusia, dar prin povestiri, limbă și cărți de Franța, aceste personaje sînt pretutindeni niște exilați, niște dezrădăcinați cărora le lipsește Rusia cînd se află în Franța și visează la rafinamentul spiritului francez cînd se află în Rusia. Prin destinele acestor emigranți/exilați Makine reconstruiește tolstoian primul război mondial, marea revoluție rusă, întreg *calvarul* aceluia timp de disperare și confuzie, cînd nimeni nu își mai cunoaște propria identitate, rupt de ceilalți, rupt de normalitate și de siguranța unei zile obișnuite. Franțuzaica Charlotte, care se căsătorește cu un bolșevic inofensiv și afectuos, rătăcind fie cu el, fie în restrînsa războiului singură, însoțită doar de copiii ei, este cumva simbolul ființei omenesti în război, deposeată de identitate și uneori chiar de demnitate, umilită, dezonorată, *înstrăinată* de semenii ei nu numai prin originea etnică, ci pur și simplu prin brutalitatea împrejurărilor.

Testamentul francez este un roman tulburător, a cărui poveste se desfășoară cu o len-

Andrei Makine - *Testamentul francez*, traducere și note de Virginia Baciu, Editura Univers, București, 1997, 208 pag.

toare savant calculată, lentorea capricioasă a amintirilor, a reveriilor ca pretext al incursiunii în biografia fabuloaselor personaje franco-rusești, precum Albertine ori Charlotte. Personajul a cărui voce reface destinele acestor femei își face, povestind și adunînd poveștile familiei, propria lui identitate, care e chinuitoare prin încărcătura ei de istorie și dublă responsabilitate. Asumîndu-și identitatea rusă el acceptă să poarte în suflet ființele desfigurate de durere, satele carbonizate, lacurile înghețate pline de cadavre goale, toate grozăviile masacrelor din timpul lui 1917. Identitatea franceză, însă, rămîne permanent ca o grefă de irealitate, care îl ajută în ultima instanță să supraviețuiască. Trăind între două identități, personajul trăiește de fapt într-o lume imaginară, care e, probabil, lumea în care vor trăi cei mai mulți dintre noi în vremurile ce vin.

KAZUO ISHIGURO

A MINTIREA PALIDĂ A MUNȚILOR este romanul de debut (1982) al lui Kazuo Ishiguro, născut în 1954 la Nagasaki și emigrant în Marea Britanie la vârsta de cinci ani. În stilul său simplu, dar delicat și plin de o forță tainică, Kazuo Ishiguro dezvăluie ciocnirea năpraznică a două lumi: cea tradițională japoneză, căutând să-și salveze valorile compromise de un război care a mutilat viața unui popor întreg, și „minunata lume nouă” occidentală, palidă și inconsistentă. Etsuko, personajul central, a părăsit de mult Japonia și trăiește singură în Anglia; între sfârșitul recent al fiicei sale Keiko și întâmplările unei veri îndepărtate, de la Nagasaki, par să se stabilească stranii și tulburătoare legături.

Tradus în peste douăzeci de limbi, câștigător al prestigiosului Premiu Booker pentru volumul *The Remains of the Day* (*Rămășițele zilei*) în 1989, autor de romane îndelung cizelate, până ce fraza atinge perfecțiunea discretă a pietrei de râu, Kazuo Ishiguro se recomandă drept unul din marii prozatori ai sfârșitului de mileniu.

CÂND am ajuns la ușa casei, am auzit-o pe Sachiko dinăuntru, vorbind supărată. Amândouă s-au întors spre mine când am intrat. Sachiko stătea în mijlocul încăperii, iar fiică-sa înaintea ei. În lumina aruncată de felinar, fața ei machiată cu grijă te ducea cu gândul la o mască.

- Mă tem că Mariko ți-a dat bătaie de cap, m-a întâmpinat ea.

- Păi, a fugit afară...

- Cere-i iertare lui Etsuko-San, a zis Sachiko, prinzând-o pe Mariko de braț cu asprime.

- Vreau să ies afară.

- N-ai să te miști de aici. Acum, cere-ți iertare.

- Vreau să mă duc afară.

Cu mâna liberă, Sachiko a plesnit-o cu putere peste fund.

- Acum, cere-ți iertare.

Lacrimi mici s-au ivit în ochii feței. Mi-a aruncat o privire furioasă, apoi s-a întors iarăși spre maică-sa.

- De ce pleci mereu?

Sachiko și-a ridicat din nou mâna, amenințător.

- De ce pleci mereu cu Frank-San?

- Ai de gând să-ți ceri iertare?

- Frank-San se pișă ca un porc. E ca un porc în troacă.

Sachiko a rămas mută, ținând încă mâna ridicată.

- Își bea pișatul și se caca pe el în pat.

Sachiko continua să se uite fix la ea, rămânând nemișcată.

- Își bea pișatul.

Mariko s-a smuls din prinsoare și a pornit-o spre cealaltă parte a camerei, cu un aer nonșalant. La intrare s-a întors și s-a uitat sfidător la maică-sa.

- Se pișă ca un porc, a repetat ea, apoi s-a pierdut în întuneric.

Sachiko a rămas câteva clipe cu privirea pierdută spre ușă, de parcă ar fi uitat că mă aflu și eu acolo.

- Nu ar fi bine să se ducă cineva după ea? am zis, după o vreme.

Sachiko s-a uitat la mine, puțin mai liniștită.

- Nu, mi-a spus ea, așezându-se. Las-o în pace.

- Dar e foarte târziu.

- Las-o în pace. Se va întoarce când are ea chef.

Un ceainic fierbea pe foc de oarece vreme. Sachiko l-a ridicat și a început să prepare ceaiul. Am urmărit-o o vreme, apoi am întrebat-o:

- Ți-ai găsit prietenul?

- Da, Etsuko. L-am găsit, m-a asigurat ea, pregătind ceaiul, fără să se uite la mine. A fost foarte drăguț din partea ta că ai venit să stai aici, în seara asta. Îmi cer scuze pentru Mariko.

Am continuat s-o privesc. Apoi am întrebat-o:

- Și care sunt planurile tale de acum?

- Planurile mele? Sachiko a terminat de umplut ceainicul, pe urmă a turnat restul apei peste flacără. Etsuko, ți-am spus de multe ori până acum, fericirea copilului meu e mai prețioasă decât orice altceva. Fericirea ei este categoric pe primul loc. Înainte de orice, sunt mamă, și nu damă de companie, căreia nu-i pasă de buna-cuviință. Sunt mamă, și interesele fiicei mele primează.

- Sigur că da.

- Am de gând să-i scriu unchiului meu. Am să-l informez despre locul unde mă aflu și-i voi mărturisii atât cât are dreptul să cunoască despre situația mea actuală. Apoi, dacă dorește, voi discuta cu el posibilitatea de a ne întoarce la el acasă. Sachiko a prins ceainicul cu ambele mâini și a început să-l agite încet. De fapt, Etsuko, sunt cât se poate de mulțumită că lucrurile au ieșit așa. Imaginează-ți cât de tulburător ar fi fost pentru fiica mea să se trezească într-o țară plină de străini, o țară plină de americani. Și, pe deasupra, să se aleagă și cu un american drept tată, imaginează-ți cât de derutant ar fi fost asta pentru ea. Mă înțelegi, Etsuko? A avut oricum parte de destulă dezordine în viața ei, merită și ea o casă a ei. E foarte bine că lucrurile au ieșit așa.

Am murmurat ceva în chip de consimțământ.

- Copiii, Etsuko, a continuat ea, înseamnă răspundere. Vei descoperi și tu, cât se poate de când. De fapt, de asta îi este teamă și lui, oricine poate vedea. Îi este teamă de Mariko. Ei bine, eu nu pot accepta, Etsuko. Fiica mea ocupă locul cel mai important. E mai bine că s-a întâmplat așa.

Continua să clatine ceainicul între mâini.

- Îmi inchipui că ești foarte nefericită, am murmurat eu, după o vreme.

- Nefericită? a râs Sachiko. Etsuko, îți imaginezi cumva că asemenea nimiciuri mă fac nefericită? Când eram de vârstă ta, poate. Dar acum, nu. Am trecut prin prea multe în ultimii ani. În orice caz, mă așteptam să se întâmple ce s-a întâmplat. O, da, nu sunt cătuși de puțin surprinsă. Mă așteptam. Ultima oară, la Tokio, a fost aproape la fel.

A dispărut și a cheltuit toți banii noștri, i-a băut pe toți în trei zile. O mare parte din ei erau ai mei. Știi, Etsuko, că am fost chiar și cameristă, într-un hotel? Da, cameristă. Dar nu m-am plâns, aproape că aveam cât ne-ar fi trebuit, și în câteva săptămâni ne-am fi putut urca pe un vapor, spre America. Dar atunci i-a băut pe toți. Atâtea săptămâni de stat în genunchi și frecat podele, iar el a băut totul în trei zile. Iar acum am dat din nou peste el, cu dama

AMINTIREA

aia a lui de nimic. Cum pot să pun chezaș viitorul fiicei mele în mâinile unui om ca el? Sunt mamă, iar fiica mea contează cel mai mult.

S-a așternut iarăși tăcerea. Sachiko a așezat ceainicul jos în fața ei, continuând să-l privească.

- Sper că unchiul tău va da dovadă de înțelegere.

- În ceea ce-l privește pe unchiul meu, Etsuko, voi discuta această problemă cu el, mi-a răspuns ridicând din umeri. Vreau să fac asta de dragul lui Mariko. Dacă se va dovedi că nu vrea să mă ajute, atunci voi găsi o alternativă. În orice caz, nu am intenția să însoțesc cine știe ce bețivan străin în America. Sunt cât se poate de fericită că și-a găsit o damă de consumație cu care să bea, și am convingerea că se merită unul pe celălalt. Iar în ceea ce mă privește, voi face tot ce este mai bun pentru Mariko, asta-i hotărârea definitivă.

O vreme, Sachiko a continuat să se uite la ceainic. Apoi a oftat și s-a ridicat în picioare. S-a apropiat de fereastră și a privit în întuneric.

- N-ar trebui să mergem și s-o căutăm?

- Nu, mi-a zis Sachiko, uitându-se mai departe afară. Curând are să se întoarcă. Las-o să stea acolo, dacă așa vrea ea.

A CUM regret atitudinea mea față de Keiko. În definitiv, nu-i nimic ieșit din comun ca o tânără să-și dorească să plece de acasă, în Anglia. Dar când în cele din urmă, a plecat - acum aproape șase ani - a rupt orice legătură cu mine; a fost tot ce am reușit să obțin. Și nu mi-am putut imagina că va dispărea atât de repede, devenind total inaccesibilă din punctul meu de vedere. Nu mă gândeam decât că fiica mea nefericită în propria-i casă, va descoperi că lumea largă-i un obstacol de netrecut. I-am stat în cale cu atâta vehemență numai ca să o protejez.

În dimineața aceea, cea de-a cincea a vizitei lui Niki, m-am deșteptat în zori. Primul lucru care mi-a venit în minte a fost că nu se mai auzea ploaia, ca în nopțile și în diminețile trecute. Apoi mi-am amintit ce anume mă trezise din somn.

Am rămas sub pături, uitându-mă pe rând la obiectele din jurul meu, vizibile în lumina palidă. După câteva minute, m-am mai liniștit puțin și am închis iarăși ochii. Dar n-am mai adormit. Mi-a venit în minte gazda - gazda lui Keiko - și cum, în cele din urmă, deschisese ușa acelei camere din Manchester.

Am deschis ochii și am privit iarăși obiectele din încăperea. Într-un târziu m-am ridicat din pat și mi-am îmbrăcat halatul. Am pornit spre baie, având grijă să nu o trezesc pe Niki, care dormea în camera de oaspeți de alături. Ieșind din baie, am rămas o vreme în prag. Dincolo de scară, la celălalt capăt al culoarului, vedeam ușa camerei lui Keiko. Era închisă, ca de obicei. Rămânând în continuare cu privirile ațintite într-acolo, am făcut câțiva pași. La un moment dat, m-am pomenit chiar în fața ușii. Odată ajunsă acolo, am crezut că aud un sunet slab, o mișcare oarecare dinăuntru. Am ascultat puțin, dar zgomotul nu s-a repetat. Am întins mâna și am deschis ușa.

Camera lui Keiko arăta părăsită în lumina cenușie; un pat acoperit cu o

singură cuvertură, masa ei albă de toaletă, iar pe podea mai multe cutii din carton conținând acele lucruri pe care nu și le luase la Manchester. Am înaintat. Perdelele rămăseseră trase și se vedeau livada. Cerul arăta palid și lăptos; se părea că n-o să mai plouă. Sub fereastră, în iarbă, două păsări ciuguleau din niște mere căzute. Atunci am început să simt frigul și m-am întors la mine în cameră.

O PRIETENĂ de-a mea scrie un poem despre tine, mi-a spus Niki.

Ne aflam la micul dejun, în bucătărie.

- Despre mine? Ce i-a venit să facă așa ceva?

- I-am povestit despre tine și a luat hotărârea să scrie un poem. E o poeză strălucită.

- Un poem despre mine? Mi se pare o absurditate. Ce anume se poate scrie despre mine? Nici măcar nu mă cunoaște.

- Tocmai ți-am spus, Mamă. I-am povestit despre tine. E uimitor cât de bine îi înțelege pe oameni. A trecut și ea prin foarte multe.

- Înțeleg. Și ce vârstă are prietena asta a ta

- Mamă, ai avut întotdeauna o obsesie în legătură cu vârsta oamenilor. Nu contează vârsta unui om, contează doar experiențele prin care a trecut. Unii oameni pot să ajungă la o sută de ani și să nu aibă nici un fel de experiență.

- Bănuiesc că așa este.

Am râs și m-am uitat pe fereastră. Afară începuse din nou să burnițeze.

- I-am povestit despre tine, a continuat Niki. Despre tine și Tata, și despre cum ați plecat din Japonia. A fost cu adevărat impresionată. Și-a dat seama cam cum trebuie să fi fost, adică deloc atât de ușor pe cât ar putea să pară.

Am continuat să mă uit pe fereastră, apoi i-am zis repede:

- Sunt convinsă că prietena ta va scrie un poem minunat.

Am luat un măr din coșul de fructe și i-am curățat coaja sub privirile ei atente.

- Atât de multe femei se lasă copleșite de copii și de soți ticăloși, și duc o viață cât se poate de mizeră. Dar nu reușesc să-și adune curajul și să reacționeze cumva. O duc astfel până la sfârșitul zilelor.

- Înțeleg. Prin urmare ești de părere că ar fi bine să-și părăsească copiii, nu-i așa, Niki?

- Știi ce vreau să spun. E sfâșietor ca oamenii să-și irosească viețile în felul acesta.

Nu am răspuns, deși fiica mea a făcut o pauză, ca și cum mi-ar fi așteptat replica.

- Nu se poate să-ți fi fost ușor, Mamă. Ar trebui să fii mândră de felul cum ți-ai croit drum în viață.

Am continuat să-mi curăț mărul. După ce am terminat, mi-am șters degetele pe șervețel.

- Și prietenii mei sunt de aceeași părere. Cei cărora le-am povestit, în orice caz.

- Sunt cât se poate de flatată. Te rog să le mulțumești minunaților tăi prieteni.

- Le-am povestit și lor, asta-i tot.

- Perfect, acum am înțeles foarte bine ce-ai vrut să-mi spui.

Poate că m-am purtat tăios cu Niki

PĂLIDĂ A MUNȚILOR

În dimineața aceea, dar mi s-a părut impertinent din partea ei să-și închipuie că aveam nevoie de cuvinte de alinare în legătură cu lucrurile acelea. Apoi, nu știa prea multe din tot ceea ce s-a întâmplat în acele ultime zile, la Nagasaki. Probabil că și-a făcut o idee din ce i-a povestit tatăl ei. Dar o asemenea imagine are, inevitabil, părțile ei inexacte. Căci adevărul este că, în pofida acelor articole impresionante pe care le-a scris despre Japonia, soțul meu nu a înțeles niciodată esența culturii noastre, cu atât mai puțin pe un bărbat ca Jiro. Nu pretind că mi-aș aduce aminte de Jiro cu afecțiune, dar el nu a fost niciodată un țărânoi cum l-a etichetat soțul meu. Jiro muncea din greu să-și îndeplinească rolul în familie și se aștepta din partea mea să fac același lucru; din punctul lui de vedere, era pătruns de simțul datoriei. Și, cei șapte ani cât a trăit alături de fiica lui, a fost cu adevărat un tată bun pentru ea. De oricâte alte lucruri m-aș fi convins în acele ultime zile, nu am pretins niciodată că ea nu-i va simți lipsa.

Dar toate acestea au rămas îngropate în trecut, iar eu nu doresc să le scot la lumină. Motivele pentru care am părăsit eu Japonia erau justificate, și știu bine că am vegheat întotdeauna cu toată inima asupra intereselor lui Keiko. Nu ar avea nici un rost să le judec din nou.

CURĂȚAM florile din glastrele așezate pe pervazul ferestrei, de o vreme, când mi-am dat seama cât de liniștită era Niki. Când m-am uitat după ea, stătea în fața căminului și se uita dincolo de mine, în grădină. M-am întors la fereastră, încercând să-i urmăresc privirea; în ciuda condensului de pe sticlă, grădina se vedea limpede. Din câte se părea, Niki fixa un loc de lângă gardul viu, unde ploaia și vântul răvășiseră aracii care susțineau tinerele tulpini de roșii.

- Cred că anul acesta nu se va alege nimic din roșii, am zis eu. Le-am neglijat foarte rău.

Mă uitam încă la bețele acelea, când am auzit zgomotul unui sertar care se deschide, iar când m-am întors spre ea, Niki continua să caute. După micul dejun, se hotărâse să citească în totalitate articolele de ziar ale tatălui ei, și-și petrecuse aproape întreaga dimineață cercetând toate sertarele și rafturile de cărți din casă.

O vreme m-am ocupat tot de plantele mele din ghivece; aveam multe, înșirate pe tot pervazul. În spatele meu, o azeam pe Niki cotrobâind prin sertare. Apoi s-a calmat din nou, iar când m-am uitat după ea, privea absent, spre grădină.

- Cred că o să mă duc la carașii aurii.

- Carașii aurii? m-am mirat eu.

Fără să-mi răspundă, Niki a ieșit din cameră, iar peste câteva momente am văzut-o traversând cu pași mari gazonul. Am șters geamul și am urmărit-o. Niki s-a oprit în colțul cel mai îndepărtat al grădinii, la bazinul mărginit de stânci. Le-a aruncat peștilor mâncarea și apoi a rămas nemișcată, contemplând locul. Îi vedeam chipul din profil; părea foarte slabă, și, în pofida hainelor ei la modă, avea încă un aer copilăros. O pală de vânt i-a răvășit părul, și m-am întrebat de ce nu-și luase cu ea un pulover.

La întoarcere, s-a oprit lângă tomate și, ignorând ploaia destul de deasă, a rămas să le contemple o vreme. Apoi s-a mai apropiat câțiva pași și, cu multă grijă, a început să îndrepte aracii. A ridicat câțiva care căzuseră de tot, apoi, aproape ingenușchind pe iarba udă, s-a apucat să aranjeze plasa pe care o pusesem deasupra solului, ca să protejeze plantele de păsări.

- Îți mulțumesc, Niki, am întâmpinat-o eu la întoarcere. A fost cât se poate de dragut din partea ta.

Mi-a mormăit ceva și s-a așezat pe canapea. Mi-am dat seama că devenise foarte stânjenită.

- M-am purtat foarte neglijent cu tomatele în anul acesta, am continuat eu. Totuși, nu are prea mare importanță, din câte-mi închipui. Nu am ce să fac cu atâtea roșii. Anul trecut, am dat o grămadă familiei Morrison.

- O, Doamne, familia Morrison. Ce mai fac bătrânii și dragii Morrison?

- Niki, sunt niște oameni cât se poate de draguți. Nu am înțeles niciodată de ce trebuie să-i desconsideri atât de tare. Tu și cu Cathy ați fost prietenele cele mai bune, odinioară.

- A, da, Cathy. Ce mai face ea acum? Bănuiesc că locuiește în continuare la ai ei, nu?

- Ei bine, da. Lucrează la o bancă.

- Cât se poate de tipic.

- Mi se pare un lucru absolut rațional, la vârsta ei. Iar Marilyn s-a măritat, ai știut?

- Da? Cu cine s-a măritat?

- Nu-mi amintesc cu ce se ocupă soțul ei. L-am întâlnit o dată. Părea un tânăr foarte plăcut.

- Mă aștept să fie vicar sau ceva de genul asta.

- Uite ce este, Niki, nu văd de ce e nevoie să vorbești pe tonul asta. Familia Morrison a fost întotdeauna extrem de amabilă cu noi.

- Mă enervează stilul în care se poartă, a spus Niki, oftând nervos. Mi-e silă. Ca și felul în care și-au crescut copiii.

- Dar nu i-ai mai văzut de ani și ani.

- I-am văzut prea des în vremea când mă întâlneam cu Cathy. Cu oamenii ca ei nu există nici un fel de speranță. Bănuiesc că ar trebui să-mi fie milă de Cathy.

- O învinovățești pentru că nu a plecat să trăiască la Londra, așa ca tine? Trebuie să-ți spun, Niki, asta nu prea demonstrează spiritul tolerant de

care tu și prietenii tăi sunteți atât de mândri.

- O, nu contează câtuși de puțin. Oricum nu înțelegi despre ce-ți vorbesc eu acum. Mi-a aruncat o privire și a oftat din nou. Nu contează câtuși de puțin, a repetat ea, uitându-se în alta parte.

M-am întors la plantele mele, căci știam să descifrez aceste semnale prea bine. Există o anumită manieră subtilă, și totuși plină de o energie tăcută, pe care Niki o adoptă ori de câte ori mă arată curioasă în legătură cu viața ei de la Londra; este felul ei de a-mi comunica faptul că voi regreta, dacă insist. Prin urmare, imaginea mea despre viața ei prezentă se bizuie în cea mai mare parte pe speculații. În scrisorile ei, pe de altă parte - și Niki își aduce întotdeauna aminte că are de răspuns la o scrisoare - pomenește de anumite lucruri la care nu ar face sub nici un motiv aluzie în conversații. Așa am aflat, de exemplu, că pe prietenul ei îl cheamă David și că studiază științe politice la unul dintre colegiile londoneze. Și totuși, în timpul conversației, dacă aș fi întrebat vreodată cum mai stă el cu sănătatea, știam că acea barieră s-ar fi coborât imediat, cu multă fermitate.

Această prețuire aproape agresivă a intimității îmi aduce prea bine aminte de sora ei. Căci cele două fiice ale mele aveau cu adevărat multe în comun, cu mult mai mult decât ar fi dorit vreodată să recunoască soțul meu. În ceea ce-l privește pe el, reprezentau niște ființe perfect opuse; mai departe, el a ajuns despre Keiko la părerea că ar fi o persoană cu fire dificilă și că puteam face extrem de puțin pentru ea. De fapt, deși nu a afirmat-o niciodată direct, era de părere că moștenise personalitatea de la tatăl ei. Am făcut prea puțin ca să-i contrazic această părere, ea constituind o explicație comodă, că Jiro era de vină și nu noi. Bineînțeles, soțul meu nu a cunoscut-o pe Keiko în primii ei ani; dacă s-ar fi întâmplat astfel ar fi putut să-și dea seama și singur cât de asemănătoare erau cele două fete la diverse stadii timpurii, comparabile. Amândouă aveau temperament nestăpânit, amândouă erau posesive; dacă se enervau, nu-și uitau supărarea repede, ca alți copii, ci rămăneau prost dispuse tot restul zilei. Și totuși, una dintre ele a devenit o tânără fericită și încrezătoare în sine - am toate speranțele pentru viitorul lui Niki - în vreme ce sora-sa, după ce căzuse într-o stare

de nefericire tot mai profundă, își pusese capăt zilelor. Mie nu-mi vine la fel de ușor ca soțului meu să dau vina pe Natură sau altfel spus pe Jiro. Toate astea țin acum totuși de trecut, și nu e nici un câștig în a reveni asupra lor.

- Apropo, Mamă, a zis Niki. Tu erai azi-dimineață, nu-i așa?

- Azi-dimineață?

- Am auzit niște zgomote în zori. Chiar foarte devreme, pe la ora patru.

- Îmi pare rău că te-am deranjat. Da, eu am fost, am recunoscut. Cine ți-ai imaginat că ar putea să fie? Râdeam mai departe, fără să mă pot opri pentru moment. Niki se holba la mine, cu ziarul rămas deschis înaintea ei. Ei, îmi pare rău că te-am trezit, Niki, am zis eu într-un târziu, reușind să mă opresc.

- Nu face nimic, oricum eram trează. S-ar părea că nu prea reușesc să dorm bine de câteva zile.

- Și asta după toată tevatura pe care ai făcut-o cu camerele. Poate n-ar fi rău să mergi la doctor.

- Poate am să mă duc.

Niki s-a întors la ziarul ei. Am pus jos foarfecele cu care tăiasem plantele și m-am întors spre ea.

- Știi, e ciudat. Am avut din nou acel vis în dimineața asta.

- Ce vis?

- Îți povesteam ieri despre asta, dar presupun că nu erai atentă. Am visat-o din nou pe fetița aceea.

- Care fetiță?

- Cea pe care am văzut-o jucându-se zilele trecute în leagăn. Când am fost în sat și am băut cafea.

- Aha, aceea, a zis Niki, saltând din umeri și fără să-și ridice privirile.

- Ei bine, de fapt, nu este câtuși de puțin vorba despre fetița aceea. Asta am înțeles de-abia azi-dimineață. Părea doar să fie fetița aceea, dar nu era.

Niki s-a uitat la mine. Apoi mi-a zis:

- Cred că vrei să spui că era ea. Keiko.

- Keiko? am râs eu. Ce idee stranie. De ce-ar fi Keiko? Nu, nu are nimic de-a face cu Keiko.

Niki continua să mă măsoare, derutată.

- Nu e decât o fetiță pe care am cunoscut-o pe vremuri, i-am zis. Acum foarte multă vreme.

- Ce fetiță?

- Nu e cineva cunoscut pentru tine. Am întâlnit-o demult.

Niki a ridicat iarăși din umeri.

- Îmi vine foarte greu să adorm, în primul rând. Cred că în noaptea asta nu am dormit mai mult de patru ore.

- Asta mi se pare neliniștitor, Niki. Mai ales la vârsta ta. Ar trebui totuși să mergi la un doctor. Dacă vrei, te poate vedea doctorul Ferguson.

Niki a făcut unul din gesturile ei de iritare și s-a întors la articolul lui taică-său. Am urmărit-o o clipă.

- De fapt, azi-dimineață am înțeles cu totul altceva, am zis eu. Altceva în legătură cu visul.

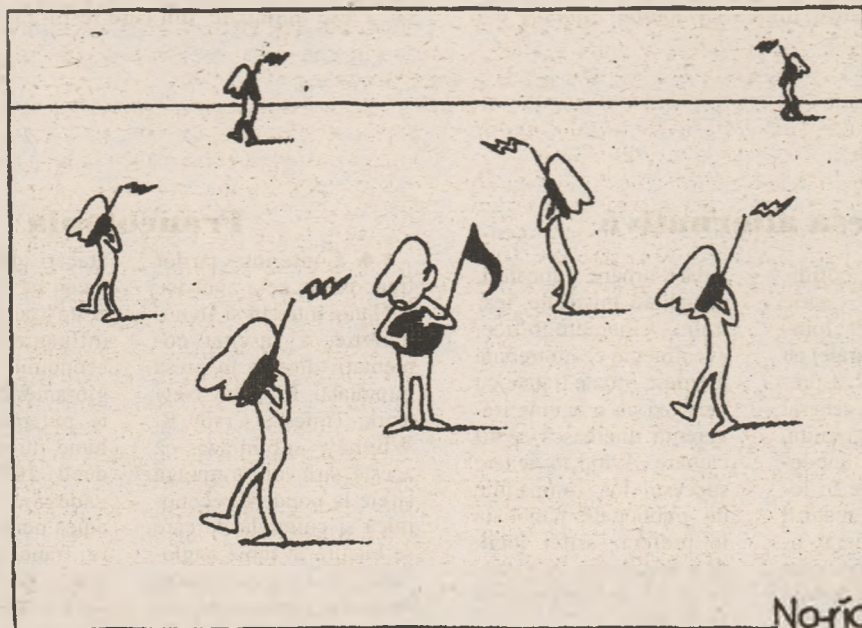
Fiică-mea a părut să nu audă.

- Vezi tu, am insistat, fetița nu se află de fapt într-un leagăn. La început, așa am avut impresia. Dar ea nu se află într-un leagăn.

Niki a mormăit ceva și și-a văzut de citit.

**Prezentare și traducere de
Mihai Moroșiu**

Din volumul în curs de apariție la
Editura Univers Enciclopedic

Norio

Edgar Degas: Afinități elective...

CE CĂRȚI aveau Paul Valéry sau Proust în bibliotecă lor personală, ce muzică asculta Beethoven cu precădere, ce sculpturi a colecționat Rodin de-a lungul timpului? Toate aceste întrebări se

Eugène Delacroix, Baronul Schwiter

referă, printr-un reflex contextual, la opera propriu-zisă a artiștilor. Un spirit speculativ ar putea conchide: „Spune-mi ce citești (admiri, studiezi în detaliu, colecționezi) ca să-ți spun cine ești!” Dar oare conține o calitate suficientă de adevăr semnificativ această aserțiune în cazul unui artist pe care îl judecăm, în fapt, prin ceea ce a creat, mai degrabă decât prin ceea ce a colecționat? Sint, cu alte cuvinte, relevante pentru opera lui originală acele lucruri (cărți sau manuscrise, schițe sau tablouri, partituri muzicale etc.) pe care și le-a dorit aproape, nu neapărat ca termeni de inspirație dar poate și - așa zice eu, cel mai adesea - ca termeni de diferențiere?

Aceste gânduri mi-au venit în minte parcurgind expoziția, poate unică, deschisă la *Metropolitan Museum of New York*, „Colecția particulară a lui Edgar Degas”. E ușor, mi-am spus chiar de la început, să cazi în acel „păcat al intenționalității”, căutând cu fervoare o clară, certă influență asupra operei pictorului bazată pe cele peste 250 de lucrări care au constituit colecția sa personală. Am alungat dintru început acest gând și, cu avantajul miresan al iubitorului de pictură - opus specialistului care nu are decât să examineze „la rece” ce va fi fost „influență” sau „refuz” - m-am delectat

privind această uluitoare expoziție de valori.

Degas ne apare aici ca pictor doar în prima și ultima sală. Structura savantă, și oarecum simfonică, a expoziției face ca pe primul perete să ni se ofere autoportretul din 1850, cel mai complex din seria celor 18 pe care le-a pictat: un tânăr cu privire intensă, nehotărât încă, probabil, dacă să aleagă snobismul sau boema.

După aceea, totul este numai un muzeu al picturilor și desenelor pe care Degas însuși le-a colecționat. După moartea sa, în septembrie 1917, s-a constatat cu uluire că pictorul francez - atît de dificil întru conversația despre artă - cumpărase un număr impresionant de piese, extrem de diferite ca gust și orientare estetică. Nu mai vorbesc despre colecția propriilor sale picturi, mai numeroase poate decât toate cele cunoscute în anul morții sale și pe care, cu arguție, le păstrase pentru sine. Totul avea să fie vîndut la licitație, un an mai tîrziu, în 1918, așa încît experții organizatori ai expoziției de la Metropolitan Museum au trebuit să pună la un loc lucrări din peste 50 de colecții din întreaga lume!

Am remarcat, așadar, cu oarecare mirare, un splendid portret de Millet (cel atît de supus „paranoiei critice” a lui Dali, în faimoasele variante ale *Agelus-ului*), un portret (*Madame de*

Edouard Manet, Femeie cu pisică

Millet, 1841) de o minuție și rară respirație a detaliului. Din colecția lui Millet a achiziționat Degas și cele două tablouri de El Greco (*Sfîntul Ildefonso* și celebrul *Sfîntul Dominic*, veritabil apogeu al artei sale). Interesantă mi s-a părut preocuparea lui Degas pentru Ingres (*Madame Leblanc* e o

capodoperă), de un romantism intens în cele mai reprezentative tablouri, dar mai cu seamă pentru Delacroix (mai bine de zece picturi ale acestuia!). Dacă neoclasicismul lui Delacroix l-am asumat încă din tinerețe ca pe o întreprindere lipsită parcă de orice „zbor” - și e în mod clar antitetic cu romantismul lui Ingres! -, se pare că Degas a

urmărit arta lui Delacroix, în special în ceea ce privește combinația culorilor, cu mare fervoare. I-a cumpărat, de altfel, la o licitație, pînă și paleta de culori ca să-i studieze mai bine combinațiile. Împins de demonul explicației, m-am gîndit că, probabil, era vorba mai mult de un interes pur „tehnic” decât de compoziție și ideologie artistică. M-am înșelat, probabil, dacă ar fi să dăm crezare frumoasei fraze a lui Huysmans din 1880: „Nici un pictor, după Delacroix pe care l-a studiat în cele mai mici amănunte și care îi este adevăratul maestru, n-a învățat mai

Paul Gauguin, Ziva zeilor

atmosferă de epocă, dincolo de individualități. Am remarcat, însă, cu incintare bijuteria lui Mary Cassat *Fetița cu părul castaniu privind spre stînga*, o compoziție plină de fior metafizic.

Urmează apoi adevăratele piese de rezistență ale colecției: Paul Gauguin (*În Bretania, Peisaj Tahitian*, celebrul *Luna și Pămîntul, Femeia cu Mango*), Vincent van Gogh (pictura reprezentînd *Două Floarea-Soarelui* e copleșitoare!), Paul Cézanne (naturi moarte în stilul inconfundabil al pictorului, colecționate de Degas mai degrabă ca excepții, căci e cunoscută repugnanta sa față de naturile moarte). De altfel Pissaro, care îl considera pe Degas oarecum superficial, avea să fie foarte mirat că una dintre pinzele cele mai admirate ale lui Cézanne, *Portretul lui Victor Clocquet*, a sfîrșit în colecția sa.

Degas ne apare, astfel, mult mai greu de aproximat și înțeles în opțiunile sale, dacă ar fi să ne bazăm pe „spune-mi ce colecționezi ca să-ți spun cine ești!”. Cu Manet, de pildă, se știe că a avut (în puțin timp cît s-au cunoscut) o relație extrem de tumultuoasă, caracterizată de pendularea între admirația fără limite și contestarea flagrantă. Colecția lui Degas numără nu mai puțin de opt picturi, paisprezece desene și opt litografii de Manet...

În sfîrșit, ultima, și cea mai cuprinzătoare secțiune, este dedicată operelor lui Degas... colecționate de Degas. Nu e doar o extraordinară baie de narcisism, sint aici unele dintre cele mai cunoscute, astăzi, picturi și sculpturi mici ale artistului. Dar despre ele nu vreau să vorbesc de această dată.

În tot, expoziția sponsorizată generos de trustul TEXACO e o experiență unică, plină de delectabile învățăminte.

Dumitru Radu Popa

MERIDIANE

Faulkner pe bancă

◆ De la inaugurarea unei statui din bronz a lui Faulkner, așezat pe o bancă în fața primăriei din Oxford-Mississippi, urmașii scriitorului nu încetează să-și exprime indignarea. „Este de nivelul lui Disney World” - spun ei și amenință că vor folosi toate mijloacele pentru a înlătura sacrilegiul, chiar și dinamita.

Presa alternativă

◆ Declinul cotidianelor americane - scrie „The Wall Street Journal” - merge în paralel cu succesul crescînd al presei alternative, în general săptămînală și gratuită. Publicul acestor hebdomadare distribuite în locuri foarte frecventate îl constituie în general tinerii orașeni activi, care găsesc în ele o acoperire exhaustivă a culturii po-

pulare urbane - localuri, actualități muzicale, teatrale, cinematografice, evenimente ce nu trebuie pierdute - toate tratate cu vervă și cu o anume ireverență tinerească seducătoare. Avînd în vedere succesul lor, campaniile de publicitate națională le preferă, astfel încît, deși distribuite pe gratis, revistele alternative aduc mulți bani.

Francofonia

◆ Conferința țărilor francofone, ce a avut loc la Hanoi între 14 și 16 noiembrie, a suscitat comentarii diverse în presa mondială. În „The New York Times”, Craig R. Whitney subliniază că aceste țări vor să ajungă și ele la ponderea economică și culturală de care se bucură în lume anglofonia, deși e greu fiindcă, de multă vreme, „cum se întîlnesc cîțiva oameni de

afaceri din țări diferite, încep să vorbească engleză”, asaltul planetar al influențelor culturale, economice și politice anglo-americane fiind foarte puternic. „Oficial, în lume nu sînt înregistrate decît 105 milioane de «adevărați francofoni», adică persoane pentru care franceza e limba de toate zilele. Mai puțin decît numărul lusofonilor din Brazilia” - comenta-

ză cu satisfacție ziarul american. În imagine - un desen de Richard McGuire, apărut în „The New York Book Review”.

Ultimul roman al lui Vonnegut

♦ La cererea Filarmonicii din New York, Kurt Vonnegut a rescris libretul *Poveștii soldatului* de Stravinsky. Vrînd să facă tema și mai delirantă, el a înlocuit personajul dezertorului violonist cu Bill Pelerin, eroul cărții sale *Abatorul 5*, ceea ce a stîmuit indignarea nepotului compozitorului, care a făcut scandal, acuzîndu-l că a masacrat opera. „Am crezut că pun mai bine în valoare muzica, n-aveam de unde să știu că o să mă bat cu un alt Stravinsky” - s-a apărut scriitorul, căruia i-a apărut de curînd cea de a 29-a carte, un roman autobiografic primit ca o capodoperă - *Timequake* (Ed. Barnes & Noble) - în care reapare dublul său, Kilgore Trout. Kurt Vonnegut a mărturisit în „The New Yorker” că acesta este ultimul său volum: „Tot ce aveam de spus, am spus. Nu văd *Timequake* izolat, ci ca pe cel din urmă capitol al unui lung și unic roman.”

Adolescentul

♦ Pînă în octombrie 1996, Péter Marton era un elev ungar ca toți ceilalți. Apoi, deodată, soarta i s-a schimbat. Intoxicat cu fumul unui incendiu izbucnit în imobilul unde locuia, băiatul a trebuit să suporte o mai lungă internare în spital și acolo, plictisindu-se, a scris o carte, *Chiar și neantul merită o liturghie* - astăzi un imens succes

în Ungaria. Laudele criticii, invitațiile la Televiziune și banii cîștigați l-au făcut pe liceanul de 17 ani să persevereze în scris, el lucrînd acum, după cum declară în coloanele cotidianului „Népszabadság”, la un nou volum, în paralel cu pregătirea pentru admitere la Filosofie sau Psihologie (încă nu s-a decis).

Premiați

♦ Actrița franceză Jeanne Moreau și regizorul de origine cehă Miloš Forman vor fi sîrbătoriți pentru întreaga carieră de către Academia Europeană de Cinema, lura aceasta, în cadrul unei ceremonii ce va avea loc la Berlin. Printre premii anteriori ai Academiei se numără Federico Fellini și Ingmar Bergman.

Povestiri despre Truman Capote

♦ În decembrie 1959, Truman Capote a sosit în orașelul texan Holcomb pentru a face un reportaj asupra unei crime ce zguduise liniștita așezare cu o lună în urmă: o familie cu doi copii fusese ucisă cu cruzime. Reportajul, căruia Capote i-a aplicat tehnica romanescă, i-a luat cinci ani, pînă la executarea vinovaților, și s-a numit *Cu sînge rece*. Astfel apărea o nouă specie, numită chiar de Capote „roman de non-ficțiune” și pe care Norman Mailer o compara cu „o rețetă pentru o boală nespecifică”. „The New Yorker”, revista careia la origine îi era destinat reportajul crimei, a inventat acum o nouă

rețetă - „povestirea orală”, cerînd polițiștilor și locuitorilor din Holcomb să își amintească întîlnirea lor cu Truman Capote. De la omulețul ciudat, care primea polițiștii într-un capot de mătase roz, și le povestea, punîndu-le mina pe genunchi, în ce fel își va scrie cartea, la profesionistul capabil să transcrie din memorie, cuvînt cu cuvînt, o conversație de o oră, de la relațiile sale ambigue cu ucigașii condamnați la moarte, pînă la scriitorul preocupat de construcția și tensiunile cărții - portretul contradictoriu obținut de „The New Yorker” e captivant. În imagine, Truman Capote la Long Island, în 1978.

Cititorii păcătoși

♦ Biblioteca municipală din orașul ungar Pecs a avut ideea să îlesnească celor care au muștrări de conștiință că au furat cărți din fondurile sale - iertarea păcatului. De două ori pe an, timp de o săptămînă, cititorii au posibilitatea să restituie discret, fără nici o pedeapsă, cărțile pe care le-au subtilizat. Rezultatele experimentului sînt însă dezamăgitoare: din miile de volume sustrase, doar zece s-au înapoiat în rafturi.

Întîlniri și vizite

♦ Editurile mari se gîndesc în orice împrejurări la profit: premiera unei adaptări cinematografice e însoțită de reeditarea cărții după care s-a făcut filmul, scandalul în jurul unui autor îi vinde mai bine opera iar o moarte mult comentată e o mană cerească. După căderea fatală pe fereastră a lui Bohumil Hrabal, în timp ce hrănea porumbeii, întîmplare povestită în mai toate ziarele lumii, s-a profitat de această emoție colectivă pentru a

i se traduce sau reedita nu doar romanele și povestirile ce l-au făcut celebru - *Trenuri strict supravegheate*, *Eu, care l-am slujit pe regele Angliei*, *O singurătate prea zgomoasă*, *Orașelul unde timpul s-a oprit*, *Palavragiile* etc., - ci și inedite pe care probabil el nu le-ar fi dat tiparului, precum cele 13 nuvele și un poem, reunite în volumul *Întîlniri și vizite*, tradus la Ed. Laffont, texte ce nu se ridică la valoarea literară a marelui Hrabal.

Istoriile bunului-simț

APĂRUTĂ în 1995 la Editura Friedrich Pustet, din Regensburg, cartea lui Ekkehard Völkl, *România*, face parte dintr-o serie mai mare de monografii ce își propun să abordeze istoria și trăsăturile caracteriologice specifice popoarelor din estul și sud-estul Europei.

Autorul este din 1979 profesor de istoria Europei estice și sud-estice la Universitatea din Regensburg, fapt care și singur ne-ar putea îndemna să explicăm transparentul „clasicism” al abordării sale monografice prin prisma a ceea ce se poate numi și în acest caz (însă fără încărcături peiorative) *didacticism* istoric (înțelegînd prin aceasta că istoria e perceptibilă în ultimă instanță ca un instrument menit să servească unui scop educațional cel puțin generic).

Deși aparent simplificatoare, legătura cauzală dintre aceste două caracteristici ale lucrării e ușor demonstrabilă chiar și numai printr-o observare rapidă a „structurii de suprafață” a cărții. E vorba de preocupările autorului și de organizarea tematică a materialului, vizibile dintru început și în subtitlu: „Din secolul 19 pînă în prezent”. Prefața va explica alegerea acestei perioade prin observația cit se poate de personală că o înțelegere a rolului jucat de români în istoria Europei presupune, odată țara noastră ieșită din „conul de umbră” al dictaturii comuniste, o conștientizare a faptului că abia începînd cu secolul 19 se poate vorbi despre o prezență efectivă a poporului român în contextul mai larg al istoriei Europei vestice. În consecință, formarea principalilor stăpînitori otomani și perioada fanarioților greci (subiecte abordate la începutul monografiei) constituie doar punctul de plecare al adevăratei preocupări, și anume: „europenizarea” istoriei României (care începe, în concepția lui Ekkehard Völkl, abia odată cu anul 1859 și, mai precis, cu domnia lui Cuza atît în Moldova, cît și în Valahia).

Strîns legată de didacticismul textului, constatăm astfel o nouă tendință, pe care, în lipsa unui termen mai potrivit, o vom numi *integratoare*. În acest sens, argumentația noastră se va lega inevitabil de dorința autorului de a contextualiza monografia românilor (și asta nu în sensul obișnuit în care orice istorie este în mod inevitabil o așezare a textului particularităților respectivei nații în cel integrator al istoriei omenirii), ci, mai degrabă, în sensul mult mai actual al unei istorii „contaminate” de necesitatea re-întrării într-un univers de drept.

Însă, cu toate că la prima vedere această abordare integratoare pare să nu fie la rîndul ei decît o altă manifestare de suprafață a unei ideologii contemporane, despre consecințele ei în monografia lui Ekkehard Völkl se poate spune mai mult. Astfel, deși politizarea specifică oricărui discurs istoric nu poate fi evitată în totalitate, textul monografiei pare să-i ocolească în mod semnificativ excesele (echivalente aici, ca și în cazul oricărei alte istorii, cu subiectivizarea nocivă). Istoricitatea (și aici termenul trebuie înțeles cu toate conotațiile sale ideologice redefinite în postmodernism) fenomenelor pe care le înfățișează se mani-

festă ca o consecință firească a acelei viziuni clasice și clasicizante asupra discursului istoric cu funcție educativă despre care vorbeam la început.

Așa se explică de ce Völkl nu este interesat exclusiv de aspectele politice ale guvernărilor lui Cuza, Carol I, Antonescu, Groza, Ceaușescu și Iliescu (deși autorul e admirabil în minuția cronologiilor și claritatea prezentării lor), ci mai mult de evoluția socialului și culturalului

în perioade istorice a căror prezență se justifică mai superficial în ordinea temporală și mai relevant în desfășurarea unei cronologii spirituale.

Efortul istoricului (dublat de o precizie de lingvist și biograf materializată la sfîrșitul cărții într-o listă explicativă de nume și termeni specifici) este în acest context cu atît mai laudabil cu cît sondarea structurii de adîncime a textului pe care o constituie istoria oricărui popor nu se poate limita la o simplă analiză inductivă a structurilor vizibile în succesiunea evenimențială. Gradul ridicat de conștientizare a acestei dificultăți este observabil la Ekkehard Völkl în atenția cu care apelul său la exactitate nu lasă aproape niciodată loc distorsiunilor interpretărilor personale. Istoria este și rămîne în monografia sa un fapt social și, în egală măsură, public, singura modalitate de a o înțelege fiind acceptarea faptelor ca atare.

Reconfortantă pentru cititor este organizarea „nemțească” a discursului. Este de menționat în acest sens atenția cu care sunt introduse în text hărți actualizate, fotografii, reproduceri după costume populare, în dorința mărturisită de a oferi o informație accesibilă și nespecialistului (un efect, așadar, al unei anumite „democratizări” sau, mai degrabă, al unei „popularizări” a istoriei ca atare). Pe lîngă acestea, este cu adevărat semnificativă acea coerență a frazei ce pare să se mențină mai mult prin logica dar și cauzalitatea mesajului și imaginii în sine și mai puțin prin prelucrarea ideologică.

Este evident că „recitirea” monografică la Völkl nu suferă de maladiile „miticului”. Monografia are marele merit că apropie *reprezentarea de prezentare*.

Andreea Dima

Revista revistelor

Dictionarul clișeeilor de presă

Numărul 3 al revistei *EUPHORIA* consacră mai multe pagini patetismului. Despre care Daniel Vighi afirma: „Patetismul este atunci când, în literatură, te ia gura pe dinainte. Una dintre iluziile începătorilor într-ale scrisului este și aceea că dacă vor fi sinceri, cit mai sinceri, vor câștiga de partea lor cititorul. Că aluia nu-i pasă de efuziunile noastre sincere este o chestiune pe care o pricepi mai târziu, atunci ajungi la înțelegerea că literatură nu are nevoie de sinceritate, ci de ea însăși.” Un text nuanțat despre patos semnează Gh. Grigurcu, din care ne atrag atenția următoarele rânduri: „A uita, a minimaliza, a neglija acest patos (antitotalitar, n. Cron.) ni se par erori impardonabile, implicând o complicitate cu apatia atât de larg reprezentată în societatea comunistă și - de ce nu? - cu patosul coruptiv al fanatismului ce l-a zămislit pe *homo totalitaris*.” Pentru Mihai Sin «toată marea literatură, absolut toată, îmi pare a conține doze considerabile de patetism, „servit” însă după știința inconfundabilă și inimitabilă a fiecărui autor. (...) Există idei „reci” și idei „calde”. Iar acestea din urmă nu pot fi comunicate decât cu o anumită fervoare, fără o pledoarie patetică, în sensul pur al cuvântului; și una dintre datoriile scriitorului ar putea fi, în această perioadă de oboseală și de confuzii, reabilitarea cuvintelor, a temelor „compromise”. O parte dintre afirmațiile lui Mihai Sin, dacă nu sînt încercări de a formula paradoxuri - și nu prea sînt - ni se par riscante. Într-o formulă relativ nepotrivită prin comparațiile folosite, dar surprinzînd plastic o anumită stare de spirit care caracterizează societatea autohtonă, Ovidiu Pecican scrie: „Insuficiența exersare a spiritului critic, de distanțare, dă drum liber tendințelor enumerate mai sus ca și contraproductive, ale patetismului. Sîntem încă inflamați. Pînă cînd în România se vor tunde coroanele copacilor

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației „România literară” pe adresa Fundația „România literară”, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente: 3 luni - 19.500 lei; 6 luni - 39.000 lei; 1 an - 78.000 lei; ISSN 1220-6318

ca în Jardin du Luxembourg ori gazonul precum în Buckingham Palace, va mai trece multă apă pe riu în jos...” În acest număr al revistei, mai remarcăm un foarte interesant interviu cu poetul Andrei Codrescu. ♦ În nr. 10, *ATENEU* își trece în revistă premiile din acest an, între care Mircea Dinescu, Adrian Popescu, Nicolae Esinencu și colegii noștri de redacție Gabriel Dimisianu și Alex. Ștefănescu. Frumoasă evocarea pictorului George Catargi din tableta lunară a lui C.D. Zeletin. ♦ În editorialul numărului din noiembrie al revistei *TIMPUL*, Liviu Antonesei intră pe terenul Cronicarului comentînd apariția *Revistei de istorie socială* editată de Fundația Culturală Română. Elogiile, pe deplin meritate, pe care i le smulge noua revistă altfel dificilului editorialist, „culminează cu fraza: „Nu văd ce observații critice i-aș putea aduce.” ♦ Într-un articol intitulat *TVR și căutarea propriei identități*, Mariana Codruț analizează afirmațiile Alinei Mungiu despre emisiunile de cultură, afirmații comentate și de noi, la vremea cînd au fost făcute. Mariana Codruț surprinde cu acuitate complexe echipei din conducerea actuală a TVR, instituție care înregistrează o dramatică scădere de audiență, în pofida faptului că emisiunile de cultură au fost și rîrite și împrinse la ore mici. Nu emisiunile de cultură, cărora le-au luat locul emisiuni realizate sau gîrate de Alina Mungiu, trăgeau în jos audiența TVR, ci altceva. Exact și scris cu o reconfortantă ironie textul lui Al. Calinescu, *Exerciții de stil*, din care aflăm că doi ziariști francezi au publicat recent un fel de manual „Învățați gazetăria fără profesor”, în care există și un dicționar cu aproape 1300 de clișee din limbajul gazetăresc. „Un ziarist nu spune niciodată *Japonia*, ci *țara soarelui răsare*, nu *a demisiona*, ci *a-și asuma responsabilitățile*, nu *Paris*, ci *orașul lumină*, nu *Veneția*, ci *cetatea dogilor*...” În finalul textului, Al. Calinescu menționează contribuția autohtonă, o parte a ei, la colecția de clișee gazetărești: „Avem și noi o tradiție, mai săracă, dar solid înrădăcinată: cine nu știe că nu se spune *Brașov*, ci *orașul de la poalele Timpei*, nu *Sadoveanu*, ci *Ceahlăul literaturii noastre*, nu *Eminescu*, ci *lucașărul poeziei românești*?”

Ziua națională

Dacă la 1 Decembrie editorialiștii au comentat, în general, ziua națională, Ion Cristoiu, într-un articol lung cit pentru a umple o pagină de ziar, scrie despre ceea ce analistul consideră *Jalnica piesă de teatru de la Cotroceni*. Ion Cristoiu s-a scandalizat recent că președinția s-a implicat în centenarul Vianu, ca și cum Tudor Vianu ar fi un oarecare în cultura română. Editorialistul, absolvent de filosofie, a mărturisit de altfel că nu l-a citit pe Kant, fiindcă nu l-a interesat și, potrivit lui I.C., Kant nu interesează pe nimeni. Poate pe nimeni dintre apropiații lui I.C. care, după cum mărturisește, cînd nu-și scrie editorialele sau nu debitează astfel de ineptii la posturile de televiziune, își petrece timpul la Biblioteca Academiei. Nu e obligatoriu ca la Biblioteca Academiei să citești. Sînt

LA MICROSCOP

Cuvintele reformei

NE APROPIEM de sfîrșitul anului, cu același sentiment de neputință în fața iernii și cu o cronică lipsă de bucurie că se apropie sărbătorile. Seninătatea, optimismul au devenit păsări rare în România. În locul lor, o stare de posomorîtă indiferență. Sau, la mulți dintre noi, de tot mai adîncă deznădejde. Acești aproape opt ani de tranziție ne-au adus treptat în situația de a spera că lucrurile nu se vor înrăutăți și mai mult.

Un politicianism tot mai părăginit minează democrația de la noi, încît, treptat, multe voci îl regretă pe Ceaușescu și, după cum declara de curînd, un istoric, la un post tv, printre tineri a apărut atracția față de ideile extremei drepte. Această problemă ar trebui să le dea de gîndit politicienilor în aceeași măsură ca și reforma. Starea de spirit a poporului e cel mai bun indiciu al raporturilor de la un moment dat dintre alegători și aleși.

Începînd de la președinte și pînă la ultimul parlamentar, marea problemă a clasei politice de la noi ar trebui să fie, în această perioadă, dialogul real cu omul obișnuit. Altfel, greutățile economice oricum mari pe care le avem de purtat se vor dovedi insuportabile.

Nu cred că ar avea cineva ceva împotriva dacă prim-ministrul, Victor Ciorbea, s-ar adresa o dată pe săptămînă națiunii printr-un post de radio sau de televiziune și nu ținînd un discurs interminabil, ci povestind pe scurt ce a făcut guvernul în decursul acelei săptămîni, ce are de gînd să facă în săptămîna următoare, în cuvinte simple, ușor de înțeles.

Vorbînd puțin și des, premierul ar avea mai mult de cîștigat decît ținînd discursuri stufoase cărora auditorii le uita începutul, cînd dl Ciorbea ajunge de-abia pe la mijloc. Oricît de binevoitoare ar fi presa cu d-sa - și nu mai e - dl Ciorbea n-ar trebui să aștepte din partea ei servicii pe care nu și le poate face decît de unul singur.

Aceste scurte intervenții publice ar avea, cred, cel puțin două efecte imediate. Primul, și cel mai important, ar fi că treburile guvernării n-ar mai părea o afacere în care echipa Victor Ciorbea se învâluie în mister, iar urmarea ei asupra guvernului ar fi că l-ar obliga să se preocupe în mai mare măsură de partea practică a administrării țării. Cel de-al doilea ar fi că omul de pe stradă ar ști în mai mare măsură ce i se întîmplă, ceea ce contează enorm în perioade grele. Am scris lucrurile acestea nu din simpatie pentru guvernul Ciorbea, ci pentru că în perioada care se apropie cei mai mulți dintre noi au nevoie de încurajări pentru a trece cu bine de dificultățile care ne așteaptă.

Probabil că mi se va răspunde că acum, și în general, contează faptele, nu vorbele. Vorba încurajatoare, cuvîntul care mă ajută să-mi refac starea de spirit și îmi dă o anumită seninătate în lupta zilnică împotriva greutăților, sînt tot fapte. Și ele fac parte din reformă, în aceeași măsură ca măsurile administrative propriu-zise.

O reformă pe care cetățeanul o refuză sau în care nu are încredere e o simplă inutilitate administrativă. Succesul reformei depinde în mare măsură de starea de spirit a omului obișnuit. Oricît de satisfăcut ar fi dl Ciorbea că a macrostabilizat economia (expresie pe care mă tem că 60% dintre noi o înțelegem prost sau deloc), dacă eu nu înțeleg, la ce-mi ajută asta. Sau dacă înțeleg prost, ceea ce e chiar mai rău.

Acest dialog frecvent al politicienilor cu alegătorii lor, chiar dacă n-ar fi urmat de rezolvarea rapidă a problemelor României, și nu va fi, va însemna măcar că alegătorul nu se va mai simți uitat de aleșii săi. Nu mai spun că asta îi va reaminti politicianului că n-a ajuns ce se vede coborînd cu liftul din cer, ci după ce a întins urna prin fața alegătorilor.

Cristian Teodorescu

atitea alte lucruri de făcut, despre care cu siguranță că ocupatul Ion Cristoiu are cunoștință. Cu unele dintre afirmațiile lui Ion Cristoiu am fi de acord, dacă ele n-ar fi formulate într-un limbaj insultător și analistul nu și-ar fi programat o atitudine de Cassandra de Dimbovița ori de cîte ori vine vorba despre actuala putere. ♦ În *România liberă*, Eliade Balan comentează, printre altele, scandalul din Parlament care a avut loc cu prilejul sărbătoririi zilei naționale: „Penibila desfășurare a «patrioților», urmată de huihuieli, lehamitea unor miniștri invitați care vorbeau de zor la celulă arată cît de departe sînt unii deputați - chiar șefi de partide care își zic naționaliști - de fapte și cît de aproape sînt de gestul de mahala, de căderea în derizoriu a ceea ce ar trebui să fie fundamental pentru români - Unirea. Lecția sărbătoririi Zilei Naționale în Parlament, sub ochii probabil uimiți ai unor diplomați străini, demonstrează cît de periculos este naționalismul agresiv, gregar, care poate specula - așa cum a făcut-o și în perioada interbelică - excesul de politicianism.” ♦ În comentariul său din *Evenimentul zilei*, Cornel Nistorescu analizează echilibrat semnificațiile pe care le are parada militară organizată de

1 Decembrie: „Președintele încearcă să redea momentelor solemne componența lor solemnă și naționalistă, în sensul pozitiv al cuvîntului, poate și din cauză că unele forțe politice s-au grăbit să își croiască discursuri numai din asemenea elemente.” ♦ În *Adevărul*, Rodica Ciobanu analizează psihologia cetățeanului de rînd în ziua națională. Excesul de solemnitate, faptul că în loc să fie o sărbătoare a bucuriei, este una gravă, transformă ziua națională într-un eveniment plicticos în care omul de rînd „stă acasă și se uită la televizor. Bea, eventual, un pahar cu prietenii și joacă table. În rest, își vede de gospodărie și numără zilele care au mai rămas pînă la Crăciun, cînd, în fine, simte și el că trăiește. Fiorul patriotic pare să-i lipsească de 1 Decembrie.” De fapt, nu fiorul patriotic a lipsit în acest an de ziua națională, ci acel ingredient cu ajutorul căruia apar și focurile de artificii și serbările populare și valurile de bere și de vin și grătarele cu mititei - banii. Dacă anul viitor se vor găsi bani și în buget și în buzunarele cetățenilor, vor fi și toate acestea. Dacă nu, vom asista la aceeași sărbătoare de criză, în care singurul lux pe care ni l-am putut permite a fost parada militară de la Alba Iulia.

Cronicar

Tipar: **grupul drago print**
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147,
sector 5 - București; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

24 pag - 1.500 lei
La redacție: 1.000 lei